

Краљевске речи: Збирка говора Краља Петра I, 1924.

Садржај

Предговор

Избор Краља Петра I

Честитке Краљу на избору и Краљеви
одговори

Депутација Народног Представништва у
Женеви

Долазак Краља Петра у Србију

Прва прокламација Краља Петра I

Прва наредба Краља Петра I војсци

Закључење седнице Народне Скупштине (17
јуна 1903 г.)

Краљ Петар и народни посланици

Прва прослава Краљева рођендана (1903)

Програм рада владе Јована Ђ. Авакумовића

Први пут у Тополи (13 јула 1903)

Долазак Краљеве деце

Краљ и официри (1903 год.)

Прва Престона Беседа Краља Петра I

Прва скупштинска адреса Краљу Петру I

Програм рада владе Саве Грујића

Краљ и судије

Ступање Краљевића Александра у војску

Почетак прославе стогодишњице устанка од
1804 год.

Изјава владе ђенерала Саве Грујића

Стогодишњи помен борцима изгинулим у
борбама за време Првога Српскога устанка
1804–1813 године

Закључење Народне Скупштине (25 марта
1904 год.)

Краљ Петар у Смедереву и Пожаревцу

Пут Краља Петра по Западној Србији (у мају
1904 год.)

Годишњица избора Краља Петра I

Откривање Видовданског Споменика

Крунисање Краља Петра I (8 септ. 1904 г.)

Миропомагање Краља Петра I (у Жичи, 26
септембра 1904 г.)

Отварање Народне Скупштине (3 новембра 1904 год.)

После једне кризе

Пунолетство наследника престола Краљевића Ђорђа (27 августа 1905 год.)

Пут Краља Петра по југозападној Србији (у септембру 1905 год.)

Краљ у Ћуприји 1905 год.

Отварање Универзитета (2 октобра 1905 год.)

Отварање Народне Скупштине за 1905–1906 годину

929:321.61
(042.5)

1265

НАШЕГА ВРЕМЕНА :-:

КРАЉЕВСКЕ РЕЧИ

ЗБИРКА ГОВОРА КРАЉА ПЕТРА I

ПРВА СВЕСКА

1903—1905

ПРИКУПИО И СРЕДИО

МИЛ Л. ЗЕЧЕВИЋ

— 0 —

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА „СКЕРЛИТ“, Краљице Наталије 12 — Тел. 7-11
1924.

:-: КЊИГЕ НАШЕГА ВРЕМЕНА :-:

КРАЉЕВСКЕ РЕЧИ

ЗБИРКА ГОВОРА КРАЉА ПЕТРА I

Уведено у нови инвентар бр. — 0 —

1 Јануара 1942 год.

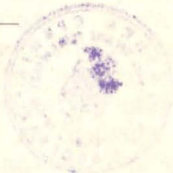
Београд.

~~157/1~~
1

ПРИКУПИО И СРЕДИО

МИЛ. Л. ЗЕЧЕВИЋ

— 0 —

БЕОГРАД

Штампариа „Скерлић“, Краљице Наталије 12 — Тел. 7-11

1924.

Иш. од.
35239

ПРЕДГОВОР

Ослобођење и уједињење без мало целог нашега народа најзнатнији је догађај у његовој историји од његова постанка до данас. То се није могло постићи без веома много напора и жртава. Да се то постигне Србија је несумњиво уложила највише, премда нису незнатни напори и жртве које су поднели и остали народни делови. У том напорном раду Србију је предводио Краљ Петар I, уз помоћ великога броја родољуба и државника које је он, држећи се чврсто и стално у границама обележеним уставом, око себе прикупљао, њихов рад правилно ценио, подстицао и помагао. Краљ Петар и ови његови сарадници били су срећни те је њиховим напорима и огромним народним жртвама створена Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Али ће требати још много напора, рада и жртава, па да се ова наша велика отаџбина обезбеди, да се њена независност и слобода утврде, да се она у сваком погледу унапреди и оснажи, те да народ у њој може живети угодно и срећно.

Дивни примери одлучности и пожртвовања оних неуких сељака из Шумадије који су у Орашцу и Такову отпочели борбу за слободу и кости своје положили у темељ данашње велике Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, храбрили су и подстицали на рад Краља Петра и његове сараднике. А онима пак којима је пало, или ће пасти, у део да се брину о садашњости и будућности ове наше велике отаџбине, биће потребно, поред других знања, да знају што боље шта су и како су радили Краљ Петар и његови сарадници, док су постигли ово што данас имамо. Ови ће их примери често спасавати од погрешака, а у тешким

тренутцима могу им помоћи да истрају. И због тога би било потребно написати историју ослобођења и уједињења нашега народа. То је у ствари историја времена од 1804—1918 године, у ком је времену доба Краља Петра завршно доба, доба највећих напора и жртава, доба остварења вековних жеља народних.

Писац ових редова прикупља и сређује грађу за ту историју у колико му то допуштају други послови, прилике и средства. Он је још далеко од помисли да је сам напише, јер му засада недостаје много што шта да тај посао може урадити. Али он ипак ради што може и колико може: прикупља и сређује грађу. Ако он не буде срећан да од те грађе нешто састави, њоме ће се можда моћи користити и ко други који ће бити срећнији да има више могућности и средстава да настави и доврши овај посао. Међутим један пријатељ писца ових редака — који га је и подстакао на овај посао и у раду га врло много помаже — мислио је да би добро било да се ова прикупљена грађа, део по део, у колико се прикупи, сређује и објављује. То би, мисли он, било корисно, јер се и тако може сазнати много што шта поучно и лепо, а сем тога, то може подстаћи и друге да се одају томе послу.

Примајући ове савете, писац се одлучио да прво среди и објави говоре Краља Петра. Поред већ споменутих разлога, то је урађено још, и нарочито, стога што ти говори нису обичне беседе какве махом и сами краљеви говоре у неким приликама: лепе и звонке речи, без обзира да ли ће се њима рећи што значајно и стварно или не. Читаоци ће и сами видети да у говорима Краља Петра можда има мало лепих, али има врло много озбиљних и паметних речи. Краљ Петар није скоро ни у једној прилици држао — како се то каже — неке обичне „парадне“ говоре, већ се увек и у свакој прилици старао да каже само оно што је у души и на срцу имао, што је доиста желео да се уради и испуни. Скоро испред сваке је његове речи понека озбиљно промишљена мисао, а после скоро

сваке његове речи долазило је по неко урађено дело. Управо по томе су ово „краљевске речи“, а не само по томе што их је изговорио краљ.

Из ових говора Краља Петра може се, даље, видети како он — који је толико волео свој народ и желео му срећу — ипак није мислио да сам народу ствара срећу. Он је о свом народу лепо мислио: био је уверен да тај народ има све добре особине које су му потребне да би се могао развијати и снажити у сваком погледу; он је веровао да тај народ, који је толико много жртвовао за своју слободу, уме да цени ту слободу, да воли своју отаџбину, и да ће се хтети опет, кад год затреба, жртвовати за њу. Стога је Краљ Петар, од првога дана када је сео на краљевски престо, и говорио и радио на томе да се на сам народ пренесе што је могуће више бриге и старања о отаџбини и држави. Колико бил да народ воли своју отаџбину, волеће је још више ако се и сам мало намучи мислећи и бринући се о њој. Стога је Краљ Петар стално и пуним гласом истицао владаочеву дужност да поштује народна уставна права, показујући својим примером како то треба чинити. Његово искрено уверење и његова сталност у том погледу диван су углед свима онима који су се посветили народним и државним пословима. Имао је и он у том погледу врло тешких тренутака, веома опасних искушења (као што су на пр., биле оне кризе из 1904 и 1905 године); али је његово искрено уверење и његова необична чврстина карактера све то савладала, и чиста уставност славила је лепу победу у Србији у доба његове владавине. И ови његови говори показују колико је било искрено и дубоко његово уверење да владар највише и најбоље може користити своме народу, ако се о свима народним пословима искрено договара са народним представницима и са владом која би на управу земље дошла и народним и његовим поверењем. И због тога многи његов говор је израз не само његових мисли него и

мисли које су потекле из споразума између њега и његових сарадника који су на то место долазили уставним путем.

То су дакле главни разлози што се објављује ова збирка говора Краља Петра. Поред говора Краља Петра, у ову су збирку унесени говори и других лица, ако су ова лица својим говором изазвала Краља да говори или су му одговарала. Исто тако унесене су и све престоње беседе, скупштинске адресе, неке декларације влада и још нека акта и одлуке, јер све то допуњује и боље објашњава мисли и тежње Краља Петра и његових влада.

Један део ових говора узет је из „Српских Новина“, а већи део из ондашњих дневних листова („Уставне Србије“, „Одјека“, „Самоуправе“, „Политике“, и т. д.). Да би издање било што тачније, пажљиво су поређени текстови који су објављени на више места.

Писац ових редова нада се да ће читаоци, читајући ову збирку, задобити доста јасну слику о главним пословима о којима су размишљали и које су радили и урадили Краљ Петар и његови сарадници.

30 марта 1924 год.,

у Београду.

Мил. Л. З.

КРАЉЕВСКЕ РЕЧИ.

1.

ИЗБОР КРАЉА ПЕТРА I.

Народно Представништво, које се — према Уставу од 6 априла 1901 године — састојало од два дома: Сената и Народног Скупштине, састало се 2 јуна 1903 године пре подне у заједничку седницу, у ондашњем „Новом Двору“, да избором новог краља попуни краљевски престо који је био упражњен смрћу краља Александра Обреновића. На том је састанку Народно Представништво прво одлучило да се, са неким изменама, врати у живот Устав од 1888 године који је, једним државним ударом, био обустављен 1894 године. Потом је приступило избору новог краља. Чим је председник објавио да је на дневном реду избор краља, Народно је Представништво аklamацијом, а одмах затим и поименичним гласањем једногласно, изабрало за краља кнеза Петра А. Карађорђевића.

Записник о тој знаменитој седници Народног Представништва гласи:

ПРОТОКОЛ

ПРВЕ СЕДНИЦЕ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА ДРЖАНЕ
2 ЈУНА 1903 ГОДИНЕ У 12 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ
У КРАЉЕВОМ ДВОРУ.

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК СЕНАТА,
ПЕТАР ВЕЛИМИРОВИЋ.

СЕКРЕТАР,
ДОБРОСАВ М. РУЖИЋ.

Присутни су сви Министри.

Председник Сената Петар Велимировић отвори седницу Народног Представништва са изјавом, да су

и Народна Скупштина и Сенат у својим данашњим седницама донели одлуку о промени Устава, која гласи: „Народно Представништво једногласно одлучује да се враћа на снагу Устав од 22 децембра 1888 год. и сви политички закони који су по њему донесени, са изменама и допунама које су потребне према данашњим политичким приликама и које ће се донети још у току овога сазива Народног Представништва и пре него се изабрани Владалац на њ закуне“. А сад је на реду избор Владоца. Гласање ће бити поименично и јавно: прво посланици Народне Скупштине, после чланови Сената. После тог говора Народно је Представништво, стојећи, бурно и одушевљено узвикнуло: „Живео Петар Карађорђевић, Краљ Србије!“

Председник позива да се поименично гласа.

Секретар Љуба Давидовић позива посланике. Гласало је свега 119 посланика, и сви су гласали за Кнеза Петра Карађорђевића.

Секретар Д-р Станојло Вукчевић позива сенаторе. Гласало је свега 39 сенатора. Сви су гласали за Кнеза Петра Карађорђевића.

Председник Сената Петар Велимировић констатира да је на окупу 158 чланова Народног Представништва и да су сви гласали за Кнеза Петра А. Карађорђевића (Народно Представништво узвикује: „Живео Кнез Петар Карађорђевић, Краљ Србије!“) и проглашује да је за Краља Србије са правом наслеђа престола у Његовој Династији изабран

КНЕЗ ПЕТАР А. КАРАЂОРЂЕВИЋ.

А после овако свечаног чина и историјског тренутка, кад смо за Краља Србије изабрали унука Ве-

ликог и Славног Карађорђа, а на домаку стогодишњице Устанка Српског Народа, мисли да је право да у овој свечаној и историјској прилици узвикнемо: „СЛАВА КАРАЂОРЂУ!“

Народно Представништво одазва се са: „СЛАВА МУ!“

Потпредседник Сената Глиша Гершић у име Председништва изјављује најтоплију захвалност Народном Представништву, честита на једнодушности којом је извршен овај свечан историјски чин, који ће у народу наћи једнодушно признање, а у иностранству импоновати. А нека би та једнодушност била знамење лепших дана и боље будућности, а залога љубави и слоге између Владоца и Народа (Народно Представништво узвикује: „Живео!“) која је основа за правил о развиће наше земље. У то име и он узвикује: „Живео Краљ Србије Петар Карађорђевић! Живео Народ Српски! Живела јуначка српска војска!“ (Народно Представништво узвикује бурно: „Живео! Живео!“)

Председник Министарског Савета Јован Авакумовић изјављује у име своје и својих другова најтоплију захвалност на избору Кнеза Петра А. Карађорђевића. Уверен је да ће овај избор у име Бога донети среће и напретка, и у то име кличе: „Живео Краљ Србије Петар Карађорђевић!“ (Народно Представништво одазива се бурним: „Живео!“).

Председник Сената Петар Велимировић објављује Народном Представништву да ће Председништво саопштити овај избор депешом изабраном Краљу, и у име Народног Представништва честитаће Му. Мисли да би требало за ношење изборног акта изабрати де-

путацију Народног Представништва, и тога ради заказује другу седницу у 5 часова после подне.

Седница је закључена у 12 и $\frac{3}{4}$ часова.

Председник Народне
Скупштине,
А. М. СТАНОЈЕВИЋ
Потпредседници Народне
Скупштине:

СТОЈАН РИБАРАЦ,
ЉУБА СТАНОЈЕВИЋ,

Секретари Народне Скупштине:
ЉУБОМИР М. ДАВИДОВИЋ,
ИВАН ПАВИЋЕВИЋ, НАСТАС
ПЕТРОВИЋ, КОСТА СТОЈАНО-
ВИЋ, СВЕТ. КАРАМАРКОВИЋ,

Даље су потписи свију народних посланика и сенатора који су били на овој седници и гласали.

2.

ЧЕСТИТКЕ КРАЉУ НА ИЗБОРУ И КРАЉЕВИ ОДГОВОРИ.

Избор краља Петра I прихваћен је у целом народу веома радосно и одушевљено. Двадесет година које су протекле пре овога избора биле су године врло немиких појава у животу народа у Србији. Догодили су се многи потреси и поремећаји који су сметали народу и држави у сваком погледу. Велики део кри-вице падао је и на пређашње владатеље у Србији. Они су се непре-стан и врло незгодно мешали у политичке, партиске, послове и, премда су ти послови и онако били замршени, заплетали их тако да се без тешких потреса и опасних судара нису могли расплетати. Народ се надао да ће у краљу Петру I добити владатеља који неће тако радити, већ који ће се озбиљно и искрено старати о

добру државе и народа у искреном договору и споразуму са народом. И донста онима који су били очевидци ондашњих до-гађаја учинило се 2 јуна да се одједном све променило у Србији: све је одједном постало светло, чисто, искрено, добро и лепо.

Чим се у народу сазнало за избор новог краља, народ је из свих крајева похитао да изрази своје одобрење и своју радост искреним и топлим поздравима и честиткама које је слао било Краљу, било Влади или Народном Представништву. Била би велика књига кад би се и овде донеле све те честитке. Због тога се то не чини, већ се доносе честитке само Народног Пред-ставништва, Владе и најглавнијих установа заједно са Краљевим одговором на те честитке.

1. ЧЕСТИТКА НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА.

КНЕЗУ ПЕТРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ,

ЖЕНЕВА.

Народно Представништво Краљевине Србије на својој данашњој свечаној седници изабрало Вас је јед-нодушно и одушевљено за наследнога Краља Србије. Потписаном Председништву висока је част најучтививије поднети Вам своју најтоплију одушевљену честитку.

Председник Народног Представ-ништва, ПЕТАР ВЕЛИМИРО-ВИЋ; — Председник Народне Скупштине, АЛЕКСА СТАНОЈЕ-ВИЋ; Потпредседник Сената, ГИГА ГЕРШИЋ; — Потпредсед-ници Народне Скупштине: СТО-ЈАН РИБАРАЦ, ЉУБОМИР
СТАНОЈЕВИЋ.

КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Господину ПЕРИ ВЕЛИМИРОВИЋУ, Председнику Народног
Представништва,

БЕОГРАД.

Народно Представништво миле Ми Отаџбине заслужило је за сва времена Моју Краљевску захвал-

ност што је, водећи рачуна о интересима драге Ми Отаџбине, придружило глас свој гласу Свевишњег, те је у пуном сагласију са Њим позвало Мене на престо славних Ми предака, и прва реч, коју Народном Представништву потресено Ми српско срце упућује, нека буде завет Мој, да ћу до века бити први заштитник народних слобода и најревноснији уставни чувар, Народног Представништва.

Живео драги Ми Народ Српски!

Живело његово верно Ми Представништво!

ПЕТАР.

2. ЧЕСТИТКА ПРИВРЕМЕНЕ ВЛАДЕ

ПЕТРУ КАРАЂОРЂЕВИЋУ,

ЖЕНЕВА

Овога часа Народно Представништво, у заједничкој седници својој, изабрало Вас је за Краља Србије. Извештавајући Вас о овом, Влада Србије има част поднети Вам своја најсрдачнија честитања са жељом да наша Отаџбина под владом унука Првога Ослободиоца Србије, славнога Карађорђа, пође ка сретној и славној будућности.

2 јуна 1903 год.

У име Владе,

Ј. Ђ. АВАКУМОВИЋ.

КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Господину Министру Председнику ЈОВАНУ АВАКУМОВИЋУ,

БЕОГРАД.

Дубоко сам потресен сјајним доказима оданости драгог Ми Народа, верне Ми војске и патриотске Владе. Захваљујем из дубине српске Ми душе Про-

виђењу које Ми је досудило, да по милости Божјој и вољи народа заузем престо славних Ми предака.

Молим Вас, господине Председниче, и Ваше другове у Влади, да примите Моје Краљевско признање са уверењем о Мојој особитој благонаклоности.

ПЕТАР.

3. ЧЕСТИТКА СРПСКЕ ВОЈСКЕ.

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ СРБИЈЕ ПЕТРУ I,

ЖЕНЕВА—ШВАЦАРСКА.

У име целокупне српске војске, молим Ваше Величанство, да благоволи примити честитања ступања на престо Краља Србије и веровати у неограничену оданост војске Вашему Величанству, своме Врховном Заповеднику.

2 јуна (1903 г.)

Министар Војни Генерал,

Ј. АТАНАЦКОВИЋ.

КРАЉЕВ ОДГОВОР СРПСКОЈ ВОЈСЦИ

ГЕНЕРАЛУ ЈОВАНУ АТАНАЦКОВИЋУ, Министру Војном,

БЕОГРАД.

Мојој дичној војсци, тој узданици народа нашег, у чије име ви, заслужни генерале, посласте ми честитку за Моје ступање на престо славних Ми предака, изјавите Моју усрдну Краљевску захвалност и будите тумач Мојих осећаја, које увек гајим наспрам јуначке Ми војске, да је као Краљ и врховни заповедник њен поведем оним путем којим је Мој неумрли дед славом увенчао.

Ви, драги генерале, верујте увек у Моју сталну и непоколебљиву владалачку благонаклоност.

Женева, 3 јуна (1903)

ПЕТАР.

4. ЧЕСТИТКА АКАДЕМИЈЕ НАУКА.

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ СРБИЈЕ ПЕТРУ I,
ЖЕНЕВА.

Српска Краљевска Академија Наука моли Ваше Величанство да благоволи примити уверење њеног срдечног честитања, њене искрене оданости и њене најтоплије жеље да радом за уједињење, благостање и слободу целог Српског Народа и за напредак науке и цивилизације у њему постигне славу Карађорђа.

У Београду, 5 јуна 1903

Председник,
С. М. ЛОЗАНИЋ.

КРАЉЕВ ОДГОВОР АКАДЕМИЈИ НАУКА.

Господину СИМИ ЛОЗАНИЋУ, ПРЕДСЕДНИКУ АКАДЕМИЈЕ НАУКА,
БЕОГРАД.

Српској Краљевској Академији и вама, господине председниче, благодарим најсрдачније на честитци и изјави оданости. Раду и напретку Академије Наука поклањаћу највећу пажњу, а надам се да ћу у Мојој тешкој владалачкој дужности наћи потпоре у људима из њене средине, који својим научним радовима стекоше заслужено и оправдано право да се назову члановима те лепе институције.

Женева, 6 јуна (1903).

ПЕТАР.

5. ЧЕСТИТКА РЕКТОРА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ СРБИЈЕ ПЕТРУ I,
ЖЕНЕВА.

Српска Краљевска Велика Школа придружује се једногласној жељи Српског Народа и најсрдачније

честита ступање на престо Његовом Величанству Краљу Србије Петру I, унуку бесмртног Карађорђа.
У Београду, 3 јуна 1903 г.

РЕКТОР ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ,
МАРКО Т. ЛЕКО.

КРАЉЕВ ОДГОВОР РЕКТОРУ ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

Господину МАРКУ ЛЕКО, РЕКТОРУ ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ,
БЕОГРАД.

Вама и Великој Школи благодарим срдечно на честитци, коју ми подносите за моје ступање на престо славних Ми предака, и уверавам Вас да ћу нарочиту пажњу своју поклонити том највећем просветном заводу и културном расаднику наше узданице — омладине.

ПЕТАР.

6. ЧЕСТИТКА БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ.

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ СРБИЈЕ ПЕТРУ I,
ЖЕНЕВА.

У најдубљој поданичкој верности и оданости Представништво грађанства Престонице Краљевине Србије са целим грађанством одушевљено поздравља и честита Вашем Величанству ступање на престо Краљевине Србије.

Да живи Ваше Величанство!
Да живи Српски Народ!

Београд, 3 јуна 1903 год.

ПРЕДСЕДНИК
БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ,

НИКОЛА И. СТАМЕНКОВИЋ.

КРАЉЕВ ОДГОВОР БЕОГРАДСКОЈ ОПШТИНИ.

Господину НИКОЛИ СТАМЕНКОВИЋУ, Председнику Општине
Београдске.

Молим Вас, господине председниче, да представништву грађанства дичног Београда, места Мога рођења, изјавите моју најтоплију владалачку захвалност на срдечној честитци. Ја се осећам срећан што ћу након 45 година моћи се опет наћи у средини мојих Београђана.

Женева, 16 (3) јуна 1903 год.

ПЕТАР.

3.

ДЕПУТАЦИЈА НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА У ЖЕНЕВИ.

На заједничкој седници Народнoг Представништва, која је одржана 2 јуна у 5 часова по подне, изабрана је депутација која ће отићи у Женеву да поздрави Краља и преда му изборни акт Народног Представништва. За чланове ове депутације изабрани су: Пера Велимировић, председник Сената; Аца М. Станојевић, председник Народне Скупштине; Стојан Рибарац, потпредседник Народне Скупштине; Љубомир М. Давидовић, први секретар Народне Скупштине; Ђока Симић, Анара Николић и Добра Ружић, сенатори; Риста Поповић, Милан Мостић, Станко Петровић, Ђока Брачинац, Ђока Стојковић, Коста Борисављевић, Велимир Карић, Живојин Тајсић, Милутин Станојевић, Милисав Радојковић, Миливоје Савић, Д-р Г. Лазаревић, д-р Јован Данић, д-р Михаило Поповић, Ђока Урошевић и Сава Илић, народни посланици. — Ова је депутација пратила Краља на путу Његову од Женеве до Београда.

Ова је депутација стигла у Женеву 7 јуна 1903 год. увече, а 8 јуна у 10 и по часова примио ју је Краљ. Тада је Пера Вели-

мировић, председник Народнoг Представништва и вођа депутације, поздравио Краља овим говором:

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Народно Представништво Краљевине Србије у својој седници од 2 јуна ове године стојало је пред значајним задатком да попуни упражњени српски престо. Оно се, уз једнодушно одушевљење целoга народа, обратило онамо, одакле је народна нада очекивала добити владоца који истински љуби и поштује свој народ; од кога је народно уздање очекивало да ће, негујући слог у народу, отклонити све препреке које ометаху напредак Отаџбине; о коме су српски грађани и по слави његових предака и по његовим личним својствима имали уверења да ће Србију снажно повести лепшој будућности. Погледи Народнoг Представништва обратили су се на Ваше Величанство, и Народном Представништву није било тешко решити важан историјски задатак пред којим је стојало. Народнo Представништво једногласно је изабрало Вас за Краља Србије. Ми, изасланици Народнoг Представништва, имамо особито пријатну част, извршујући добивену мисију, предати Вашем Величанству записник седнице Народнoг Представништва од 2 јуна и радосно поздравити Ваше Величанство са најтоплијим жељама да дуго и срећно владате Вама на славу а народу и Отаџбини на корист.

Живео Краљ Србије Петар I и Његов Дом!

На овај је поздрав Краљ одговорио овим речима:

Господо народни представници,

Сувише сам потресен у овоме по мене најсвечанијем тренутку доказима верности и оданости милог Ми народа у чије Ме име поздрављате. Моја осећања савлађују најтоплију жељу Моју да изразим ону благодарност која кипти у српској Ми души сада кад први пут гледам пред собом, као Краљ Србије, синове

синова оних соколова, који су са јуначким Ми дедом и племенитим оцем Мојим посејали семе данашње независне Краљевине Србије, Моје и ваше Миле ми Отаџбине. Задовољите се, молим вас, господо и браћо, да овом приликом дам израза Моје захвалности вама и верном Ми народу ускликом:

Живео Народ Српски, и благослов Божи нека од сада прати нашу милу Отаџбину Србију!

4.

ДОЛАЗАК КРАЉА ПЕТРА I У СРБИЈУ

Краљ Петар дошао је, засебним возом и праћен деputationом Народног Представништва, у Београд 11 јуна 1903 године. На железничкој станици, поред многобројног народа који је био поређан с обе стране улица од станице до двора, дочекали су краља, Привремена Влада, ђенерали, представници београдске општине и разних установа и друштава.

а) ПОЗДРАВ ПРЕДСЕДНИКА ПРИВРЕМЕНЕ
ВЛАДЕ

Краља је на перону београдске железничке станице дочекао и први поздравио Јован Ђ. Авакумовић, председник Привремене Владе, овим говором:

Ваше Величанство,

У животу народа има великих и знаменитих дана. Један такав дан овај је у који Ваше Величанство ступа, као Краљ Србије, на ово земљиште свима нама мило и драго. Српски Народ искрено се радује доласку Вашег Величанства.

Једнодушан избор Вашег Величанства, од стране Народног Представништва, за Краља Србије, веран је израз расположења и мишљења целог Српског Народа. Тај избор има два главна обележја. То је народно признање заслуга Великом Карађорђу. То је, у исто доба, одјек дубоког народног убеђења, да ће Ваше Величанство Отаџбину повести путем слободе и напретка.

У Вашем Величанству, унуку славнога Карађорђа, сви скупа гледамо носиоца нове светле ере нашега народног живота, знамење рујне зоре нашој сјајној народној будућности. Да ово изјавим пред Вашим Величанством, да будем тумач тих мисли и осећаја не само мојих и другова ми, већ и васколиког народа Краљевине Србије, — то је за мене највећа срећа. С таквим уверењем и у таквом расположењу, слободан сам Ваше Величанство у најдубљој оданости поздравити:

Добро нам дошао, Величанство, у средину народа, који љуби Ваше Величанство! — Живео, Величанство, дуго и срећно, на понос и славу Династије и Српског Народа! — Живео Краљ Србије Петар I!

КРАЉЕВ ОДГОВОР НА ПОЗДРАВ ПРЕДСЕДНИКА
МИНИСТАРСТВА

Господо Министри,

Разумећете, господо, колико је по Мене свечан овај тренутак у коме, након 45 година, ступам први пут на свето земљиште миле Ми Отаџбине. У души Мојој сустижу се у исто време благодарност Богу, осећање среће и свест о дужностима које Ме чекају као Краља Србије. А свему овоме придружују се осећаји срца Мога који Ме позивају да дам израза Мојега Краљевског признања Вама, Господине Председниче, и Вашим друговима у влади.

Ви сте, господо, Вашу дужност наспрам миле нам Отаџбине извршили онако како су то захтевали њени добро схваћени интереси. Тиме сте Ме обвезали у толикој мери, да сам срећан што Вам могу и овом приликом да поновим Моју најтоплију захвалност и Моје Краљевско признање.

б) ПОЗДРАВ ПРЕДСТАВНИКА БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ.

После ових поздрава, који су пропраћени олушевљеним клицањем: „Живео Краљ Петар I“, министар председник представио је Њ. В. Краљу своје другове у влади, затим је Његово Величанство обишло почасну чету телесне гарде Краљеве која је, са заставом и музиком на челу, такође била постројена на перону. После тога су Му представљени ђенерали, активни и у пензији, који су присуствовали дочеку Њ. В. Краља. Кад је било свршено представљање ђенерала ступио је пред Његово Величанство Милан А. Павловић, одборник општине београдске и подносећи Му со и хлеб, поздравио Га је овим говором:

Ваше Величанство,

Ступањем Вашег Величанства на земљиште Србије, Ви једновременно ступате и у Вашу престоницу, у Ваше место рођења, у центар свеколиког Српства.

Краљу Господару,

Београђани су срећни што, подносећи Вам со и хлеб, могу да Вас поздраве са: добро нам дошао! — и као носиоцу идеје славнога Војда, са пуно наде на бољу и сјајнију будућност, могу узвикнути:

Да живи Његово Величанство Краљ Србије Петар I!

КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Господо Одборници,

Појмићете да сам у овом тренутку до дна душе потресен. Жеља Моја да као владар поздравим Моје

место рођења испуњена је, благодарећи љубави коју је Српски Народ гајио према Мојој Династији. Ја ћу се вазда искрено старати да мој Мили Београд буде достојна престоница српска. У то име поздрављам вас, моји мили Београђани, са:

Помози Бог!

в) КРАЉ У ЦРКВИ И У НАРОДНОМ ПРЕДСТАВНИШТВУ

После овога Краљ је ушао у салон. Овде су Му представљени руски и аустро-угарски посланици са целим персоналом; а затим и сва присутна лица по утврђеном распореду. Са железничке станице Краљ се одвезао у великим парадним колима, у којима је био и председник Министарског Савета, и у пратњи Министара и Своје свите, у Саборну Цркву, где су га дочекали митрополит Инокентије са осталим архијерејима и где је одржато молебствије и благодарење. Из цркве се Краљ одвезао у Двор, где су га на степеницама дочекали Председник Сената и Скупштине и допратили до дворане, у којој су били сви сенатори и народни посланици.

Ту, у име Народног Представништва, поздравио је Његово Величанство Краља Председник Сената, Пера Велимировић, овим говором:

Ваше Величанство,

Народно Представништво Краљевине Србије, налазећи се први пут окупљено пред лицем новог Краља, поздравља Ваше Величанство при ступању Вашем на свету Вам српску земљу најсрдачнијом добродошлицом.

Народно Представништво не може а да у овом свечаном тренутку не даде израза свога уверења да ће Ваше Величанство, у споразуму са народом, хтети и умети да брзо истргне Србију из њене досадашње зачмалости и поведе је успешном националном и културном напретку.

У том уверењу утврђује Народно Представништво још више и Ваш завет, који сте у првој Вашој речи, упућеној Народном Представништву из Женеви, дали да ћете до века бити прави заштитник народних слобода и најревноснији уставни чувар права Народног Представништва.

У то име Народно Представништво кличе: Да живи Његово Величанство Краљ Петар I! Да живи Његов Дом!

КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Краљ је, на тај поздрав председника Сената, одговорио овим речима:

Благодарим Народном Представништву миле Ми Отацбине при првом сусрету Моме с њим на тако срдачној добродошлицы.

Ступајући на Престо драге Ми Србије, изјављујем свечано пред лицем Народног Представништва да ћу владати увек у договору с народом, и сва ће Ми брига бити да одржим и испуним Свој завет дат у првој Мојој речи упућеној Народном Представништву.

У то име кличем: Живео Народ Српски! Живело Народно Представништво!

5.

ПРВА ПРОКЛАМАЦИЈА КРАЉА ПЕТРА I НАРОДУ.

На дан 12 јуна пре подне, Краљ Петар је, на свечаној седници Народног Представништва, положио заклетву на Устав. Поводом тога полагања заклетве, Он је упутно народу ову своју прву прокламацију:

МОМЕ ДРАГОМ НАРОДУ.

Значајан је и за Мене и за земљу овај тренутак у коме се први пут као Краљ обраћам Српском Народу.

Народно Представништво, сагласно са осећањем и жељом целог народа, изабрало Ме је једнодушно за Краља Србије. Примајући се тога избора, Ја сам данас, по одредбама Устава, пред Народним Представништвом положио заклетву као законити Краљ Србије. И сада објављујем Моме драгом народу да од данас ступам у Моја краљевска права и дужности.

Промислом Божјим и вољом Српског Народа, којим је пре једног столећа изабран мој дед Карађорђе да српски народ поведе у свету борбу ослобођења, — и Ја сам дошао на престо Краљевине Србије, у којој је шеснаест година владао Мој отац Књаз Александар као народни изабраник. Навикнут да вазда говорим и радим искрено и отворено; решен да све Моје старање и бригу поклоним срећи и благостању народа — Ја сматрам за Моју прву дужност да у овој свечаној и важној прилици с дубоким уверењем изјавим да владалац треба да буде носилац слободе и напретка свога народа.

Ја хоћу да будем истинити уставни Краљ Србије. Устав и све уставне гаранције за слободу и права народна, те основе правилног и сретног развитка и напретка народног и државног живота, за Мене су светиње, које ћу вазда најбрижљивије поштовати и чувати. А тражим од свију и свакога да то исто чине. Задахнут тим идејама, предајем прошлост забораву, остављајући историји да свакога по делима цени.

Веран предањима српскога народа и Мојих предака, Ја ћу се у спољашним односима руководити

традиционалним тежњама српскога народа, а у исто доба одржаваћу пријатељске односе, које захтева потреба европске заједнице, нарочито међу суседним народима.

Моју дичну војску, којој одајем Своје краљевско признање за њене досадашње заслуге и пожртвовања Отаџбини, стараћу се да уздигнем на ступањ достојне узданице Српства.

Са оваквим мислима и осећајима, Ја потпуно појмам тежину и величину Моје владалачке дужности, али, уверен у искрену потпору народа, Ја се надам да ћу, помоћу Божјом и народном, успети да Србију поведем путем благостања, напретка и среће.

Живео Српски Народ!

12 јуна 1903 год.
у Београду.

ПЕТАР I.

6.

ПРВА НАРЕДБА КРАЉА ПЕТРА I ВОЈСЦИ.

I.

НАРЕДБА ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА,
ВРХОВНОГ ЗАПОВЕДНИКА ВОЈСКЕ

12 јуна 1902 год.

Моја мила војско!

Ступајући на земљу Моје драге Отаџбине, колевке Моје и Мојих Предака, Моје срце поздравља прво тебе, узданице Народа Српског, Моја верна јуначка војско.

Ступајући на Престо Мојих славних Предака, Ја примам и Врховно Заповедништво над целокупном

српском војском, која је под вођством Мога неумрлог Деде Карађорђа задивила свет својим врлинама и ратним успесима и која је и у доцнијим ратовима за ослобођење Српског Народа дала толико доказа о својим војничким врлинама, да се Ја осећам срећан што Ми је Бог подарио и Народ Српски поверио, да будем њен Врховни Заповедник.

Господо официри, подофицири и војници!

У овоме свечаном часу, када примам Врховно Заповедништво над вама, Ја вас поздрављам са:

Помози вам Бог, соколови Народа Српског!

Господо официри!

Ја сам срећан што у овом историјском часу када примам Врховно Заповедништво војске, налазим све вас здружене око Мога Престола, и једнодушно задахнуте верношћу и оданошћу Мени и идеалима наше Отаџбине. Моје ће старање бити, да ту једнодушност очувам, ценећи све и свакога од вас једино по војничким заслугама и врлинама. Ви сте сви Моме срцу подједнако драги и Ја једино захтевам од вас, да се усрдно предате служби којој сте се посветили, и да Ме помогнете да вас поведем путем части и славе.

У то име Ја кличем: да живи узданица Народа Српског, Моја јуначка војска!

ПЕТАР

II.

ОФИЦИРИ У ДВОРУ.

Сутрадан 13 јула, Краљ је примио у двору официре београдскога гарнизона које је предводио најстарији ђенерал Илија

Букнић. Том је приликом генерал Букнић, у име официра, поздравио Краља овим речима:

Ваше Величанство,

Официри Ваше верне војске гарнизона београдског моле Ваше Величанство да верује у њихову непоколебљиву и безграничну верност, оданост и љубав, и изјављују жељу и наду, да се под Вашом врховном командом остваре идеали Вашег бесмртног Деде, јуначног Војда Карађорђа, кличући: да живи Врховни Командант Војске, Краљ Србије, Петар I! Да живи Његов дом!

На овај поздрав Краљ је одговорио:

Јунаци,

Моја Династија се истакла у Народу Српском својим војничким врлинама, а у борби за крст часни и слободу златну, и спојила се нераздвојним везама са витешком војском српском. Мој јуначки дед, бесмртни Карађорђе, прославио је српско оружје у почетку прошлога века, а Мој блаженопокојни отац положио је темељ не само расаднику милога Ми и вернога официрског кора, него и оружници, сталном кадру и у опште војсци, тој узданици српској. Мени, потомку њиховом, показан је, дакле, пут којим Ми ваља ићи. И Ја изјављујем у овоме по Мене најсвечанијем тренутку да ћу, остајући веран традицијама славних Ми предака, најозбиљнију бригу поклањати драгој Ми војсци.

Живела војска! Живели дични синови милог Ми народа!

7.

ЗАКЉУЧЕЊЕ СЕДНИЦА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

На седници Народне Скупштине од 17 јуна (у 9 ч. пре подне) прочитао је председник Министарства Јован Ђ. Авакумовић указ којим се седнице Народне Скупштине закључују. Пошто је прочитао указ, Авакумовић је пред Скупштином одржао овај говор:

Господо,

Овом приликом сматрам за своју дужност да вам проговорим неколико речи.

Као што знате, у Народној Скупштини, после познатог догађаја, изјављено је поверење овој влади, која је била састављена после тога и сазвала седнице Народнога Представништва.

По избору Њ. В. Краља Петра за Краља Србије и по донесеном Уставу, на који је Њ. В. Краљ положио заклетву, Његово Величанство је благовољело оставити састав владе онако како је пре тога био, наслањајући се наравно на изјављено народно поверење садашњој влади.

Ја сматрам за потребно да од своје стране и у име својих другова, на првом месту, изјавим Народног Представништву захвалност што је оно, у овим тешким и судбоносним приликама, избором новог Краља и доношењем Устава учинило само оно што је одговарало једнодушним жељама и тежњама Српскога Народа.

Избором Краља и доношењем Устава, Скупштина је свршила свој посао за који је била сазвана. То обоје свршено је у потпуној сагласности са владом. Влада честита народним посланицима што су тиме у судбоносним тренутцима испунили своју дужност према Отаџбини.

Влада је, поред овога, мислила вама изнети на решавање нека врло прешна финансиска питања која је затекла од потоње владе, сматрајући да ће бити

потребно да садашњој Народној Скупштини изнесе и та питања на решење. Но пошто је доцније влада добила уверење да ће, и без вашег решења тих финансијских питања, моћи да одговори потребама земље, да ће и у томе погледу, као и иначе, одговорити дужности према Краљу и Отаџбини, то је влада мислила и мисли да је боље да се решење свих тих финансијских питања остави Народној Скупштини која ће се, у име Бога, изабрати по новоме Уставу и која ће се убрзо састати (чује се: Врло добро!) Због тога, дакле, влада није сматрала и не сматра за потребу да пред вас изнесе решење тих финансијских питања.

То је, господо, што је владу руководило да Његовом Величанству Краљу предложи закључење седница Народне Скупштине.

Оволико сматрам за потребно, у име моје и мојих другова, изјавити односно нашег досадашњег рада. Ну, нећу да се зауставим само на томе. Мени је пријатна дужност да у исто доба, овде пред вама, а преко вас и пред целим Српским Народом, дам једну изјаву и о будућности.

Захвална вама на поверењу исказаном, влада је, господо, потпуно решена да од своје стране учини све да ова земља једном пође редовним, правилним, законитим и чисто уставним путем (чује се: Врло добро!). Влада зна врло добро да је у том погледу сагласна потпуно са вама и са свима правим и искреним синовима ове земље.

Ми нарочито хоћемо и учинићемо са своје стране све да избори народних посланика, који ће се у најкраћем времену по Уставу и закону наредити, буду потпуно слободни, буду прави израз жеље Народа Српскога. Нека се народ на овим изборима потпуно слободно изјасни; и како се народ буде изразио, онако треба и мора да буде. То је наша не само жеља, већ и наша сва радња одговараће тој идеји, да народ на изборима искаже свој глас слободно и без ичијег утицаја. У име моје и мојих другова понављам, да ћемо

слободу избора, огарантовану Уставом, зајемчити нашим јавним потписима.

Ја мислим, господо, да вам је ово довољно за уверење у намерама данашње владе, да можете бити задовољни са оваквом изјавом владе, коју ће она утврдити делима.

(Чује се: Задовољни смо.)

8.

КРАЉ ПЕТАР И НАРОДНИ ПОСЛАНИЦИ.

а) КРАЉЕВ ГОВОР.

Сутрадан по закључењу седница Народнога Представништва, 18 јуна у 7 часова по подне, приређена је народним посланицима вечера у двору. Тада је Краљ Петар поздравио народне посланике овим говором:

Господо народни представници,

По старом српском обичају, Ја сам вас позвао на ову гозбу. У овој прилици хоћу, по Мојој природи и карактеру, са вама да проговорим онако како треба да говори Краљ који љуби своју Отаџбину. Ја вас и овом приликом уверавам о Мом Краљевском признању, што сте у тешким и судбоносним тренутцима испунили своју дужност као прави синови Отаџбине.

У часу, када су на Србију били окренути погледи целог света, ви сте, потпуно разумевши своје дужности и одговоривши жељама и тежњама свега народа, својом једнодушношћу разведрили наоблачено небо над Отаџбином. Сагласност Народног Представ-

ништва са жељама свега народа нашег учинила је, то вам могу са пријатношћу констатовати, утисак у Европи пред којом данас Србија стоји уважена. Потпуно задовољан са овим фактом, Ја хоћу да вам искажем погледе на будућност драге нам Отаџбине.

У нашем државном животу, господо народни представници, сада настаје нов и важан период. Треба прикупити народну снагу под једну заставу, под заставу искрене и предане службе Отаџбини. Заједничком и споразумном вољом и енергијом својих синова, Србија треба да приступи озбиљним и важним државним пословима на срећу и напредак Отаџбине.

Пред нама стоје отворена многа животна питања, до сада занемарена. Пошто смо дефинитивним решењем уставног питања, у сагласију са Народним Представништвом, обезбедили у Србији јавне слободе и права народна, а у исто доба и јавне односе и послове регулисали сталним нормама, које ујемчавају напредак Отаџбине, остаје нам прва и најпреча брига и старање да сву нашу пажњу посветимо преображају нашег народног живота, да се састарамо о правди и слободоумљу у земљи, о консолидовању разорених државних финансија, о привредном и економном напретку нашега народа, о развијању и унапређењу војске, те узданице Српства.

Ја сам, господо народни представници, решен и одсудан да у том правцу сву Моју снагу заложим за срећу и напредак Србије, која нас је све родила и одгајила. Мој је завет вама познат, и Ја ћу бити неизмерно срећан да Моју краљевску дужност видим остварену, потпором народа; да се уверим како наша Отаџбина под светлим зрацима народних слобода, чу-

ваним и поштованим патриотизмом и преданошћу својих синова, корача, снажна у земљи и виђена и уважена на страни, својој сјајној будућности.

Моја је жеља да све нас задахне онај чисти и патриотски дух српски, који је у првој десетини прошлог века водио Мога деду Карађорђа од победе победи и народу нашем стекао поштовање и дивљење свега света.

Полазећи, господо представници, својим домовима, понесите Моје Краљевско поздравље Народу Српском, према коме Ја, Краљ Србије, осећам и гајим најсилнију љубав и чијем добру и срећи биће намењено све Моје старање. Нека би дао Бог, да се једном остваре наше наде: да Отаџбина наша, снажна и угледна, види у дело приведене идеале које су високо носили још Карађорђе и његови јуначки другови, дајући свој живот на олтар отаџбине!

Тим жељама, тим идеалима обузет, Ја од свег срца кличем: да живи Народ Српски! Да живе његови народни представници!

6) ОДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА.

У име народних представника, председник Народног Представништва, Петар Велимировић, одговорио је на Краљеву здравицу овим речима:

Ваше Величанство!

Народни представници, благодарни што су Вашим српским гостопримством окупљени овако на Вашој Краљевској трпези и угошћени Краљевском гозбом, још више су усхићени и одушевљени Вашом искреном Краљевском речи. У Вашој садањој речи народни представници налазе поновљену залогу, да ће Србија

од сада заиста поћи путем напретка. Ваша је реч била говор срца срцу; из ње се поново види да је душа Вашег Величанства спојена са душом Српског Народа.

Друго што Народ Српски није ни могао очекивати од унука славног Војда. Зубља народне слободе, коју је Ваш неумрли Деда пре сто година упалио на хоризонту Србије, сад је поново засијала особитим сјајем. Дао би Бог да тај сјај озари све кутове наше Отаџбине и да баци своје зраке далеко још преко узаних граница Србије, те да груди целог Српства загреје надом на лепшу будућност.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО!

Отвореност и искреност, којом Ваше Величанство излази пред народне представнике, ми високо ценимо и сматрамо као упут народним представницима и у опште политичким људима у земљи, да и они исту искреност и отвореност гаје према Вашем Величанству, кадгод прилике донесу да се појаве пред лицем Вашег Величанства и дају свој глас о државним пословима и интересима земље.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО!

Од како постоји Народно Представништво у Србији, увек су народни представници више мање бивали задахнути духом српског патриотизма и преданошћу интересима земље, али на жалост нису увек наилазили на дужни одзив с престола, што је до сад тако много ометало напредак земље. Сад, пак, кад на престолу имамо Краља, који је задахнут традиционалним патриотизмом и који се још пре почетка Своје владавине прославио Својим Заветом да ће владати у договору с народом, и чија је девиза да је напредак Отаџбине само у слози измађу Краља и Народа, онда народни представници остају у уверењу да Србија одада мора напредовати.

У тој слози и народни представници, сагласно Вашем Величанству, налазе лек свима недугама од којих пати наша земља.

У тој слози народни представници налазе и јемство да ће, после овако срећно свршеног уставног питања¹ и ујемчених политичких и грађанских права и слобода, све старање меродавних политичких и законодавних фактора у нашој Отаџбини бити посвећено општем државном напретку, као и консолидовању поремећених државних финансија, привредном и економском снажењу народног живота, и развијању и унапређењу војене снаге народне.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО!

Војсци српској, која се у мучним и озбиљним тренутцима показала нераздвојна од народа, и коју одушевљавају исти идеали као и цео народ, народни су представници уверени да ће, како Ваше Величанство тако и будуће Народно Представништво поклонити сву пажњу, како би је тренутци народног прегнућа затекли премнију и готову да потпуно одговори свом великом задатку, и дао би Бог, да је још Ваше Величанство, по примеру Вашег славног Деда Карађорђа, поведе из победе у победу, к остварењу идеала Српства. С тим уверењем испуњени, народни су представници срећни и пресрећни што ће понети народу поздрав од Краља који љуби свој народ, и који се за његову срећу и напредак сав заложio.

У то име молим народне представнике да подигну своје чаше за здравље и дуг и срећан живот нашег узвишеног домаћина Његовог Величанства Краља Петра. — Живео!

¹ Према својој одлуци на састанку од 2 јуна 1903 г. Народно ј. Представништво неколико изменило, примило и прогласило 5 јуна Устав од 1888 године, а с њим је враћена важност свима политичким законима (сем закона о општинама) који су били раније донесени на основу Устава од 1888 године.

9,

ПРВА ПРОСЛАВА КРАЉЕВА РОЂЕНДАНА (1903).

На Петровдан, 29 јуна 1903 год., први пут је у Србији свечано прослављен рођендан Краља Петра. Тoga дана приређен је у двору ручак на који су били позвани, поред чланова Владе, и многи виши државни чиновници, официри и други угледни људи из грађанства.

а) ГОВОР ЈОВАНА Ђ. АВАКУМОВИЋА.

Тада је Краља поздравио Јован Ђ. Авакумовић, председник Министарства, овим говором:

Ваше Величанство,

Обузет осећајима најчистије радости, која загрева груди свију Ваших поданика у Краљевини, слободан сам замолити Ваше Величанство да ми, у овој свечаној прилици, допустите да будем тумач жеља и надања мојих и чланова владе којој имам част председавати, као и осталих овде позваних. Сви ми, Ваше Величанство, сматрамо за своју грађанску и поданичку дужност да манифестацијама за дуг и срећан живот Ваш, које су Вам данас стигле са свију страна Србије, придружимо и своје жеље које полазе са дна душа наших. А Краљевска влада, Господару, срећна је да Вам о Вашем рођеном дану, који први пут данас дочекујете у Својој Отаџбини на Престолу Краљевском, поднесе неподељену и неограничену оданост своју и Народа Српског.

После дугих и тешких искушења кроз која је пролазила Србија, после суморних времена и мучних прилика у којима је живела Краљевина, после изневјерених општих очекивања, непробринутих брига, незадовољених нада — сви смо се ми нашли сакупљени око Вашег Величанства, да заједнички а искреним радом допринесемо, колико можемо, на олтар лепше будућности Отаџбине. Сви смо најдубље решени да

суревњиво чувамо на достојној висини и са неизмерним поштовањем права и ауторитет Вашег Величанства, отклањајући при том најбрижљивије све што би могло вратити и саму успомену на минуле непријатне дане пређашњих владавина у Србији.

Ваши највиши саветници, Господару, знају врло добро са колико мудрости, одређености и уставних врлина Ви испуњавате Ваш завет пред Богом и народом, и то им улева поуздано уверење да ће у Србији, под Вашом владавином, уставни монархијски принцип ојачати се и ојачати новом снагом, а краљевски престиж доспети до сјаја који загрева и оживљава свако искрено и патриотско срце. Народ Српски иде несумњиво у сусрет данима своје среће и величине под владавином Вашег Величанства.

Под окриљем јавних слобода, за чије одржање Ваше је Величанство већ до сада показало толике бриге и старања, Србија ће, мудро вођена Вашим Величанством, дочекати да, по путевима уравнатим, стигне онамо куда је упућују историјске традиције њене и зашто је храбри Тополски Див Карађорђе, са народом српским, био развио заставу јединствене борбе и сведоџбе самопрегоревања за општу српску идеју. Генерација која живи сада има само једну жељу, на име, да за ту народну сврху свом снагом помогне Ваше Величанство и да са Вама, Господару, поднесе врло радо све жртве које Ви и Отаџбина од ње будете тражили. Влада Вашег Величанства сматраће да је испунила своју дужност ако буде успела да се, у томе погледу, покаже достојна поверења и нада које у њу полаже и Ваше Величанство и Народ Српски.

Свемогући Господ, који штити слабе и нејаке, а и моћне помаже, није заборавио Србију ни у њеним најтежим данима. Њему се ми молимо, да Вашем Величанству подари дуг живот, срећну и благословљену владавину.

Кроз целу Отаџбину нашу данас иде само један одушевљени и искрени усклик, и тај усклик, узимајући ову чашу, понављамо ја и моји другови са свима овде присутнима:

Да живи Његово Величанство Краљ Петар I!
Да живи Његов светли Дом!

б) КРАЉЕВ ОДГОВОР.

На ову здравицу Председника Министарства Краљ је одговорио овим речима:

Господо,

Искрено сам вам захвалан на речима пуним топлине и осећаја исказаних у име свију вас од стране Председника Министарства. Радujem се што вас видим удружене са народом нашим у осећајима љубави за Мене и Мој Дом. То пада као благи мелем на душу Владаоца који је тако дуго живео ван Своје Отаџбине, на срце оца који је Своју децу одгајио и задахнуо чисто српским дахом. И та једнодушност у љубави према Мени, Краљу Србије, служиће Ми увек као потпора и непобедна снага у испуњавању тешких владалачких дужности. Те дужности Ја стављам изнад свега. Од предака Ми је у аманет остала оданост Србији и Народу Српском, а у живогу сам се научио дисати чистим и свежим зраком слободе.

У Мојим грудима најјачи је осећај љубави према Отаџбини за чију сам срећу Ја увек био спреман и кадар поднети сваку жртву. Ја сам био најсрећнији онога дана кад Ме је Народ Српски, после једногласног избора свјих представника, позвао на Краљевски Престо, јер Ми се тиме отворила прилика да покажем колико је у Мојему срцу оданости Србији и Народу

Српском. Најмилије Ми је било кад сам видео да је тај исти осећај прожмао и све синове народа нашег.

У једно исто доба пред све је изашла само будућност Отаџбине, која неоступно тражи слојан, родољубиви и прегалачки рад. У том погледу сте Ви, Господо Министри, највернији представници тежње која је прошла кроза све слојеве народа, одсудно захтевајући да се, у служби Србији, уједине сва срца. Тако се пред светом показало најочигледније колико је јака наша свест о самоодржању и брза решеност да се, пред животним интересима Србије, уклони све друго.

Нада је Моја велика да ће тако бити вазда кад Отаџбина захте.

Није потребно да Вам, Господо Министри, и овог пута нарочито нагласим колико ценим услуге које сте Ви учинили Мени и Србији, показавши, у најозбиљнијим данима, пуну патриотску увиђавност и самопрегоревање у вршењу своје дужности према Отаџбини. Испуњавање дужности најлепша је грађанска врлина. Србија никад неће морати да страхује за своју будућност догод синови њени буду знали и вршили своје дужности према Отаџбини.

Ја ћу вам у томе правцу претходити примером. Од Своје ране младости учио сам се да не разбирам за величину жртава које треба да поднесем као син Народа Српског. Као Краљ Србије, Ја врло добро знам сву тежину одговорности коју имам и пред народом и пред историјом. Србија гаји многа надања и многе жеље. На нама је да сложним, патриотским радом та надања испунимо и те жеље остваримо. Бог ће нам дати снаге да у својим тежњама и успемо.

Са Народом Српским јуначки претци наши задивили су свет. Са тим истим народом и ми ћемо, ако Бог да, залечити старе ране и дочекати да видимо Србију снажну, срећну и задовољну. Са вама заједно, Господо, Ја ову чашу дижем за славу и величину Народа Српског, са вама заједно кличем: да живи Народ Српски!

10.

ПРОГРАМ РАДА

ВЛАДЕ ЈОВАНА Ђ. АВАКУМОВИЋА

Пошто је Краљ Петар I положио заклетву на Устав, 12 јуна 1903, тадашња Привремена Влада, која је била образована 29 маја од првака свих политичких странака и којој је био председник Јован Ђ. Авакумовић, поднела је Краљу оставку. Краљ је уважио ту оставку, али је, у сагласности са Народним Представништвом, владу поверио опет Јовану Ђ. Авакумовићу, који је у своју нову владу узео опет све чланове своје, привремене, владе. Нова је влада означила правац своје политике и начине управе државним пословима овим својим прогласом:

СВИМА ДРЖАВНИМ ВЛАСТИМА.

Краљевска Влада сматра за потребно да позна све представнике власти и све грађане са својим погледима и начелима која су сви државни органи, нарочито управне власти, по свом положају, дужни заступати. Она жели да одмах у почетку јасно и одређено пружи о томе обавештења и упуства, решена да води најстрожијег рачуна како ће се ко од надлежних чинилаца у држави придржавати тих упуштава.

Краљевска Влада најпре мора да обрати пажњу на одлучну решеност своју да у народу поврати јако поколебану веру у закон и законитост, и да свима грађанима обезбеди подједнако заштиту закона и њихових права. Жеља је владе да то буде једна од првих одлика новог стања које је и постало зато да се раскрсти с целим системом под којим није било ни слободе ни безбедности. Због тога се наређује свима представницима власти да у свакој прилици и свим својим ауторитетом настојавају да закони увек буду једино мерило за односе између власти и грађана, и да никакви други обзир не утичу на те односе. У том циљу, нарочито управне власти стараће се да у народу нестане оног неповерења које се највише према полицијским властима створило стога што су закони у рукама управне власти, нажалост, били често моћан заклон да се према многим грађанима српским у погледу политичких и грађанских слобода чине неправде и незаконитости. Те старе зле навике и обичаје искључује ново стање, засновано на уставности која не зна за неједнаку примену закона и не допушта никакав утицај власти на слободан глас српских грађана.

Враћање вере у закон и законитост има да буде, на првом месту, ујемчавањем личне и имовне безбедности. Без личне и имовне безбедности и нема правне државе, без обзира на политичко уређење једне земље и на ступањ политичких слобода у њој. Поремећена и незаштићена лична и имовна безбедност не само што силно смета унутрашњем животу државном, него и дискредитује земљу на страни и штети њене најважније економске и трговинске интересе.

Грађани српски треба да осете у новом стању да над безбедношћу њихових личности и имовине бди поуздана и поштена рука управне власти; стран свет треба да се увери да у Србији може без икаквих опасности ангажовати и своје капитале и свој рад. Да се тај задатак постигне, управне власти дужне су уложити сав труд. Дужности, које оне у томе правцу имају, треба испуњавати што потпуније и што савесније.

У осталом, рад управних власти сад ће бити много лакши, јер оне неће имати да се баве пословима који су им досада били безмадо главни и једини, а који се не могу ни замислити у једној уређеној и уставној земљи. Управне власти неће имати више да се занимају ни партијским политичким задацима као досад.

Краљевска Влада, као што је у име њено изјавио и Министар Председник пред Народном Скупштином, жели да у сваком погледу осигура потпуну слободу избора и народних посланика и општинских часника. Управне власти дужне су својски помоћи да се искупи та реч владе коју налаже сам дух уставности. Остајући увек у границама закона, чувајући ауторитет власти и најсавесније вршећи дужности законима одређене; полицијски органи не смеју се мешати у изборе. Бирачи не треба да осете никакав, ни најмањи утицај власти, нити је властима допуштено спречавати бираче у потпуно слободном опредељивању за кога ће дати свој глас. Пошто Србија сад улази у период праве уставности и парламентарности, Народна Скупштина, која се има изабрати по Уставу од 5 јуна 1903, треба да буде чист и слободан израз народне воље, правог народног расположења.

Да би се то народно расположење у истини манифестовало на изборима народних посланика и општинских часника, потребно је да свест грађанска сузбија сваки утицај код оних који би, у заблуди о правом значењу уставности — која се не може ни замислити без потпуне слободе опредељивања на изборима — хтели претњама да онемогуће слободу гласа својих противника. Властима пак ставља се у дужност да ту слободу свакога заштите.

Краљевска Влада не може пропустити а да у овом упуту не сврати пажњу на још једну врло важну ствар, на један недуг Србијин. И сада се где-где догађа те се име Његовог Величанства Краља употребљава у политичкој агитацији. Зна се и сувише до каквих се размера раније у том погледу ишло и како је стојао владалац, као неодговорни ауторитет, само због тога што је у нашем јавном животу сваки час било потрзано име Краљево. Стога је влада решена да сваку такву појаву најенергичније сузбије. Злоупотреба Краљевог имена и ауторитета у политичким радњама, то је заборављање дужног поштовања и обзира према носиоцу краљевске власти, као неодговорном чиниоцу државном и представнику свих Срба у Краљевини Србији, високо уздигнутом над свим политичким правцима и струјама у нашој Отаџбини. Његово Величанство Краљ, желећи искрено да помогне да се утврди уставност, хоће да за све своје поданике сачува подједнаку владалачку наклоност.

Износећи овако своје погледе на основна начела која треба да владају у нашој унутрашњој политици, Краљевска Влада захтева од свих представника др-

жавне власти, а у првом реду од представника управне власти, да их се они тачно придржавају.

3 јула 1903 год.,

У Београду.

Председник Министарског Савета, Ј. Ђ. АВАКУМОВИЋ; — Министар Спљних Послова, ЉУБОМИР КАЉЕВИЋ; — Министар Војни, ЂЕНЕРАЛ ЈОВ. АТАНАЦКОВИЋ; — Министар Народне Привреде ЂОРЂЕ А. ГЕНЧИЋ; — Министар Грађевина, пуковник АЛЕКС. МАШИН; — Министар Унутрашњих Дела, СТОЈ. М. ПРОТИЋ; — Министар Правде, ЉУБОМИР ЖИВКОВИЋ; — Министар Просвете и црквених послова, ЉУБ. СТОЈАНОВИЋ; — Министар Финансија, Др. В. С. ВЕЉКОВИЋ.

11.

ПРВИ ПУТ У ТОПОЛИ.

Краљ Петар је први пут отишао у Тополу 13 јула 1903, на дан смрти Карађорђевог (који је погинуо ноћу између 12 и 13 јула 1817 године) да походи гробове својих предака. Краља је у Тополу дочекао многобројни народ из околних села а поздравно га је председник тополске општине, Драгутин Јокић, поднисући му со и хлеб, са неколико топлих и искрених речи. На тај поздрав Краљ је одговорио овим речима:

БРАЋО,

Врло ми је пријатан поздрав председника, јер је ово место са којим Ме везују најдраже успомене. Морам признати да Ме у овом моменту, поред тих осећаја радости, обузимају и осећаји туге која лежи у самом узоку Мога данашњег доласка у Тополу.

Радујем се што сам, после толико година чежње за Отаџбином, доживео да, као краљ Србије, дођем данас баш у ово место које је за Мене мило и драго,

а за Отаџбину пуно историјског значаја. А осећаји туге морали су се појавити у Мени, зато што је ово дан смрти великог Ми деде Карађорђа, за покој чије душе приносимо молитве свемогућем Богу.

Свака стопа земље ове подсећа нас да је ту некада живео и о своме народу бринуо се човек светла карактера, јуначка срца и ретких врлина. Према овоме разумећете да вам овим своје осећање исказује ваш Краљ, потресен осећајима човека који је пуних 45 година живео далеко од Отаџбине, у туђем, незнатом свету.

Замало па ће се навршити столеће откако је са ових покрајина Ђорђе Петровић започео, са Народом Српским, деветогодишњу јуначку војну у којој се ондашње покољење надметало у самопрегоревању и пожртвовању за Отаџбину и Слободу. Сетите се прошлости па ћете видети са каквим је жртвама стечено ово што данас имамо, а како су често заборављани светли примери чистог родољубља. Нова историја наша, започета овде пре сто година, истина је пуна горког искуства и поуке, али је у исто доба исписана и славним делима Мога деде Карађорђа, у народној борби за ослобођење.

Говорећи данас први пут, као Краљ Србије, Народу Српском из Тополе, у којој је Карађорђе развио идеју народнога ослобођења, Ја не могу а да се не сетим славног минулог доба нашег, да и као краљ Србије и као унук Карађорђевог не изјавим да у његовом пожртвовању треба да црпемо поуку како треба служити Отаџбини. Данас, више него икада, Србији је потребан прегалачки рад за остварење и обезбеђење њене сјајне будућности, како према поднесеним жрт-

вама у прошлости, тако и према задатку који је намењен Српском Народу у колу образованих народа. Пред нама су многи крупни задаци које ћемо успешно и корисно решити само патриотском сарадњом свију српских грађана.

Зар би наши преци били у стању извојевати слободу, да нису сложено на олтар Отаџбине принели сву снагу коју даје уверење да је служба Отаџбини највећа врлина, највиднија одлика сваког патриотског срца?

Карађорђе је засновао свој тешки и витешки рад на решености свега Народа, да се до последњег дана бори за слободу Србије и зато ће, док је сунца и месеца, остати вечно у историји и међу народима записано колико је Карађорђе урадио за Отаџбину својом снагом, памећу, јунаштвом и врлинама. Ми, данашње покољење, имамо само са благодарношћу да се сећамо заслуга наших предака и, њима на врху, Карађорђа. А његов и њихов пример треба, у исто време, да нам је поука, колико нам је данас потребно прикупити васколику снагу народну за решење великих послова који нас очекују. Ми треба да докажемо да се у Србији могу помирити сувремене јавне тековине са заједничком службом Отаџбини онако како захтевају њен напредак и благостање.

Ја се уздам у свемогућег Бога да ћу, потпомогнут Мојим Народом, Србији обезбедити будућност какву је заслужила поднесеним жртвама за слободу. Томе су намењена сва Моја старања, све Моје владалачке бриге.

Из Тополе је Карађорђе послао јуначки поклич свему Народу Српском; из Тополе га и Ја позивам

да љуби своју Отаџбину и да јој слошки служи. Дух Карађорђев бдиће над нама, а његове и наших предака врлине светлиће нам вечитим сјајем на путу који води срећи Отаџбине.

Нека је слава неумрлом Карађорђу! А наш завет на овом светом месту нека је тај, да ћемо се одужити његовом пожртвовању искреном службом Отаџбини.

12.

ДОЛАЗАК КРАЉЕВЕ ДЕЦЕ.

28 јула 1903 год. дошла су у Београд Краљева деца: престолонаследник Ђорђе, краљевић Александар и кнегиња Јелена. Са њима су тада дошли у Србију и Краљев брат кнез Арсеније и његов син кнежевић Павле. Поводом тога приређен је у двору, 29 јула, свечан ручак на који су позвани били, поред министара, и многи други угледни људи.

а) ПОЗДРАВ ПРЕДСЕДНИКА МИНИСТАРСТВА

Приликом тога ручка, Јован Ђ. Аракумовић, председник министарства, поздравио је Краља овим говором:

ВАШЕ Величанство,

Особито ми је пријатно што ми се указала прилика да на овом обеду искажем осећаје и мисли моје и гостију овде. Ми сматрамо за велику срећу и част, што можемо са Вашим Величанством да поделимо Вашу родитељску радост поводом доласка у Отаџбину Престолонаследника и остале Ваше узвишене Породице.

За сав Српски Народ, породица је, Величанство, основа, почетак свега јавног и приватног живота, а

Породица Краља Србије још је и узор који благотворно утиче на народно васпитање и обичаје народне.

Ми се сви поносимо, Господару, што Вас видимо окружена децом Вашом која представљају сјајну будућност српску. Осећамо сви да је најстарији представник народне династије и Краљ Србије српским духом задахнуо Своју Породицу и одгајио је у врлинама чисто српским и народним.

Ваше Величанство видело је одушевљење са којим је Српски Народ дочекао децу Вашу, осетило је љубав којом народ обасипа Вас и Вашу Светлу Краљевску Задругу. У народу, као што је наш, Господару, предањима која прелазе са колена на колена, ништа није толико поштовано, као што је ничим непомућена чистота у Породици која је сада пресађена у српски Краљевски Двор. То ће увек бити извор љубави народне; ту ћемо сви ми вазда налазити најлепши пример свега што је узвишено, идеално.

Народ Српски, Величанство, — и то смем казати јавно и отворено — колико га год има, носи у својим грудима осећаје најнесебичније оданости Вама и Вашој Светлој Породици. Народ је испуњен најискренијим жељама за срећу Ваше, прве српске породице. А ми овде само смо одјек тих осећаја и жеља, кад из дубине душе кличемо:

Живело Његово Величанство Краљ Петар I! — Живело Његово Краљевско Височанство, Престолонаследник Ђорђе! — Живело Њено Краљевско Височанство, Кнегиња Јелена! — Живело Његово Краљевско Височанство, Кнез Александар!

6). КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Господине Председниче,

Могу Вам бити само захвалан на речима које сте Ми упутили и као Краљу и као Оцу.

Ја сам одиста срећан што сву Моју бригу могу посветити народу чијем сам се добру и напретку сва-

кад радовао. Ту Моју радост поделиће са Мном и оба Моја сина и Моја кћи, јер деца Моја, тако исто као и Ја, знају да Им је српска земља колевка и отаџбина, Народ Српски отац и мајка.

Ја сам Их довео у Србију да у њој расту напредо са друговима Својим, који ће од нас старијих примити аманет старања о будућности Отаџбине. Овде, међу нама, крепиће се Моја деца правим српским патриотизмом, учити се српским врлинама и спремати се, у чистом српском зраку, за живот у служби народу и Отаџбини.

Тако ће и бити, као што рекосте, Господине Председниче. Породица Краља Србије биће увек прва српска породица и српски Краљевски Двор биће огњиште и расадник свега што је достојно имена српског. Никад у Њој неће нестати светлих традиција које су нам остале од родоначелника куће Карађорђевића, бесмртног Карађорђа и Мога блажене успомене Оца Александра. Српски Народ и Моју Династију везиваће не само важни интереси Отаџбине, преданост њој и заједничка служба њеној будућности, већ и идеалност и узвишеност живота у Породици која је изабрана да буде прва у Србији. То ће бити највећи понос Мој и Моје Породице. Задахнути правим родољубљем и снажени на Своје огњишту врлинама које су основа здравом народном животу, Ми нећемо никад и ни у чему помрачити сјај дела којима су Наши Претци, за вечна времена, утврдили светао глас и име Србиново.

Народу српском нека је хвала на љубави коју показује Мени и Мојој деци! Ми ћемо му се одужити најпреданијом службом, намењеном добру народа и Отаџбине.

13.

КРАЉ И ОФИЦИРИ.

У част ступања престолонаследника Ђорђа у војску (на дан његова рођења 27 августа) 1903 године (у ондашњи 18. пешадијски пук) Краљ је позвао, у три групе, на ручак у двор све официре београдског гарнизона. На тим ручковима Краљ је свакој групи држао говор, и ти се говори доносе овде.

ПРВИ ГОВОР

(4 СЕПТЕМБРА 1903 год.)

ДРАГИ МОЈИ ОФИЦИРИ,

Увек иста жеља да се са вама што боље упознам, да и Себе и сина у круг ваш што јаче уведем, нагнала Ме је да вас и овога пута око Себе скупим. Та је жеља постала природно још силнија од како се у редовима дичне војске српске налази и Мој син, краљевић престолонаследник.

Везе између Мога Дома и вас, старешина, војних, морају бити све тешње, ако се искрено мисли радити на слави српског оружја и на остварењу народних идеала. Ми се морамо осећати као једно тело, морамо се одушевљавати истим погледима и чувствовати исте недаће.

Војска је јака кад је једнодушна, кад је прожимају исти силни осећаји љубави према земљи и владару. Данас кад се око лепе, али и напаћене, Отаџбине наше дижу на све стране силни таласи туђински који теже да је поплаве, морате ви, морам и Ја с вама чинити брану тој опакој навали. О груди наше, о груди српских војника, треба да се сломију смерови непријатеља дичне Србије. Па зато у тим грудима треба да бије исто српско срце, оне треба да се на-

димају истом силном жељом за независност народну. Тек тако бићете ви одиста у стању да одговорите надама које народ на вас полаже, а које су и велике и достојне вас, дичних ратника српских.

Опробана љубав ваша према Србији, заједничкој мајци вашој, служи за јемство да ћете ви ишчупати из груди ваших и најмање осећаје себичности. Она је доказ да ћете ви, кад затребало буде, стати сложно уз Мене, старешину али и друга вашег, да бранимо крвљу нашом ово парче напаћене земље. Ви ћете у Мени вазда наћи ослонац за све узвишене тежње ваше које морају да буду одјек тежњи самога народа.

Ја сам уверен да ће Ми љубав, која Ме за вас веже, помоћи да вас, крај свих ситних несугласица на које туђин с радостју гледа, одржим у слози и заједници.¹ Та је (туђинова) радост узалудна: у чистим грудима официра српских нема места за смерове какви им се са стране подмећу. Сви су официри синови исте земље, браниоци истих права и зидари исте лепше будућности Србинове.

¹ Несугласице, које Краљ спомиње на овоме месту, настале су биле међу официрима због тога што један, знатно мањи, део официра није одобрављо учествовање својих другова у догађају од 29 маја 1903 године. Тако су међу официрима постале две групе: „завереници“ са својим пријатељима и „прогивници завереника“ („контразавереници“). Неслоге и трвења међу овим двема групама трајала су доста дуго; али од тога у војсци није на крај крајева било озбиљнијих последица, јер су се обе групе, с незнатним изузетком, старале да, поред свег неслагања, остану у границама које им је означавало родољубље и војна дисциплина. Мудро и одмерено држање Краљево учинило је понајвише да се та неслагања ублаже и поступно ишчезну.

Ја сам у то уверен, и са тим уверењем Ја вас и поздрављам све са: Живели!

ДРУГИ ГОВОР

(6 СЕПТЕМБРА 1903)

Драги Моји официри,

Радујем се што Ми се дала прилика да вас, дичне борце српске, поздравим као госте Моје. Ви, као и Ја, као и сви ваљани синови ове земље, пратите без сумње будним оком све што се око Србије збива. Развијање догађаја иде брзо, прилике бивају све заплетеније, и може лако наступити час када ће Србија бити принуђена да отворено стане на браник права својих. Без сумње да она неће никад дирати туђе, али неће ни допустити да се и трунка интереса њених окрњи.

У тим судбоносним данима цео народ српски, цело Српство, упира очи своје на вас, на све нас војнике, узданицу српску. Народ је пун наде, јер му прошлост јуначке војске даје уверење да му будућност, ма како била бурна, неће бити угрожена.

Војска која у историји својој има забележена дела са Јавора, Шуматовца и Великог Извора, достојна је без сумње тог поверења народног. То поверење покушали су неки са стране да уздрмају, користећи се при томе ситним несугласицама у једном делу српске војске. Они су једну прелазну појаву хтели да истакну као неки опаки знак растројства војног.

Ја, као врховни старешина војни, радујем се што могу да изјавим да тога растројства нема, да они ситни неспоразуми нису ни мало утицали на опште

расположење српских ратника. Војска је једнодушна у тежњама својим, она јесте и мора да буде с народом и с Краљем својим кадгод су у питању интереси отаџбине. Ја с поносом наглашавам да је она и на даље достојна поверења које је земља досад у њу имала.

Као владар Србије, као представник тежња и осећаја њених, Ја вас, јунаци, могу уверити да се ни народ није дао завести смутњама и изменити своје расположење према вама. Он је уз вас, узданицу своју, он се поноси тежњама вашим које су биле и остају одјек тежња његових.

Та једнодушност, која постоји у вашој средини и између вас и народа, даје Ми наде, да ћемо све спољашње тешкоће, ако би их било, брзо и лако савладати. Ослањајући се на ту једнодушност, Ја ћу бити кадар да достојно заступам интересе Србије и Српства. Са том надом и са тим уверењем, Ја вас поздрављам, јунаци, са: Живели Моји драги официри Живео Народ Српски!

ТРЕЋИ ГОВОР

(7 СЕПТЕМБРА 1903 год.)

Драги моји официри,

Позвати да бранимо независност Отаџбине и њене праведне аспирације, ми смо при томе светом послу дужни да се узајамно љубимо и поштујемо. Само таквим осећајима задахнута биће војска у стању да одговори великим и тешким задацима који су јој самом историјом постављени.

Радујем се што Ми се на оваком пријатељском састанку дала прилика да разагнам неке сумње, које су на те братске осећаје бачене и којима се хтелo да шири неповерење међу представницима војним.

Поверењем народним одређен сам Ја да бдим стално над интересима Отаџбине, и да свим силама радим на напретку њезином.

У том послу моме Ја не смем ни за тренутак да сметнем с ума колико је у овим тешким данима потребно имати ваљано организовану војску. Од напретка њезиног зависиће, ако не једино а оно у многome, наша национална будућност.

Свестан те владарске дужности, Ја ћу се старати да нам војска, та узданица Србије и Српства, буде на висини свога патриотског позива. Не обзирући се ни мало на предлоге ненадлежних саветника, Ја ћу сам умети и имаћу моћи да у војсци поставим свакога на своје место. У томе раду Моме руководиће Ме колико интерес Отаџбине толико и љубав према војсци, којој сам од младости Своје припадао.

Сасвим је узалудна, дакле, била она извештачена узрујаност, коју су са стране подгревали под изговором да се у војсци дође до потребне једнодушности. Ти непозвани саветници са стране у ствари би се радовали да једнодушности нестане, да војска српска постане попрште највећих смутња.

Ја с радошћу и с поносом потврђујем да се та узрујаност није дотакла Моје миле војске, да је ова остала чиста од свих смутњи. Уверен сам да ће и на даље у војсци српској, а на првом месту међу вама, старешинама, владати љубав и узајамно поверење. Моја ће стална брига бити да се то поверење одржи и да

се не да ни најмањег повода за ремећење његово. То од Мене захтева народ, на то сам се Ја заклео, за то ћу одговарати пред историјом, тим неумитним судијом свих владара.

Убеђен да ћете Ме ви у овој тежњи Мојој свесрдно помоћи, Ја вас поздрављам са: Живели моји драги официри! Живео Народ Српски!

14.

ПРВА ПРЕСТОНА БЕСЕДА КРАЉА ПЕТРА I.

Пошто је указом од 17 јуна 1903 године распуштено Народно Представништво, извршени су 8 септембра 1903 год. избори за Народну Скупштину по Уставу од 5 јуна 1903 г.

Од 12 јуна била је на државној управи влада Јована Ђ. Авакумовића, састављена од људи из свих ондашњих политичких странака (радикалне — која се делила на „споразумне“ и „самосталне“ радикале —, либералне и напредне). Али је ова влада 2 августа претрпела знатне измене. Тада су из ње иступили оба представника самосталне радикалне странке (Љубомир Стојановић и Љубомир Живковић), један либерал (д-р Војислав С. Вељковић) и министар војни генерал Јован Атанацковић, и они су замењени другим личностима. На изборима 8 септембра ниједна странка није добила већину да би могла сама образовати владу, те су се због тога „споразумни“ и „самостални“ радикали измирили и образовали заједничку владу којој је председник био генерал Сава Грвјић (21 септембра 1903 године). Ова је влада изашла 24 септембра пред Народну Скупштину која је била сазвана у ванредни сазив за 16 септембар 1903 године. Краљ је тога дана отворио Скупштину овом престолом беседом.

БЕСЕДА

КОЈОМ ЈЕ

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ СРБИЈЕ
ПЕТАР IОТВОРИО СЕДНИЦЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
САЗВАНЕ У ВАНРЕДАН САЗИВ НА
ДАН 16 СЕПТЕМБРА 1903 Г.,
У БЕОГРАДУ.

Господо Посланици,

Поздрављам вас срдачном добродошлицом као прве под Мојом владавином слободно изабране представнике драгога Ми и верног народа; поздрављам вас с оним српским осећајима љубави и поверења које Сам наследио од Својих предака.

Једнодушним избором Народног Представништва позван на Краљевски Престо, Мене је Народ Српски, како при доласку у престоницу тако и на Мом првом путовању по Отабини,¹ предусрео с љубављу и с одушевљењем. Ову манифестацију љубави народне према своме избранику и Његову дому, Ја сматрам као доказ дубоко укорененог народног признања према заслугама неумрлог Ми деда Карађорђа.

Ставивши се одмах при Моме ступању на престо на земљиште чисте уставности које је по Моме уверењу једино сувремено и спасоносно, Ја сам жељно очекивао овај дан када ћу вас видети сакупљене око Мене, вас, сатруднике Моје на делу државног и народног преображаја.

¹ Краљ Петар први пут је путовао по Србији од 13 до 24 августа 1903 године. Тада је обишао ова места: Аранђеловац, Крагујевац, Ћуприју, Сталаћ, Ниш, Прокупље и Алексинац.

Драги Представници Милог Ми Народа,

Главни задатак који очекује Мене, вас и цео Народ Српски, јасно је обележен како потребама саме земље, тако и поукама наше старије и скорије прошлости. Први услов за решење тога задатка јесте слога између Круне и народа и разуман и истрајан заједнички рад на добру и напретку наше драге Отабине. За све што од Мене буде зависило, наћи ћете Ме свагда готова да све своје силе употребим да се до тога што пре дође. Свестан Свога позива, Ја отварам Своје краљевско срце свакоме честитоме Србину, свакоме грађанину дрге Ми Отабине, без обзира на друштвени, политички и религиозни положај његов.

Од вас, народних избраника, на које су управљени погледи и нашега народа и целог образованог света, очекујем да ћете с оном разборитошћу којом се вазда одликовало племе српско, с оним осећајима дужности и родољубља које од вас захтевају велики интереси Отабине, заједнички прегнути на озбиљан рад око важних и великих задатака нове ере државнога живота, чије ће добро решење подићи углед Србије и стећи нам опште признање.

Господо посланици,

Изазећи пред вас с новом владом, која самим постанком својим и положајем већине својих чланова носи јавно обележје обостраног поверења, и Круне и Народне Скупштине, Ја сматрам за пријатну дужност изјавити пред лицем народних избраника Своје владалачко признање прошлој влади, што је у једном критичном тренутку с пожртвовањем прихватила кра-

љевску власт и, ослањајући се на патриотизам војске и грађанства, сачувала земљу од могућих потреса.

Моја ће вам влада поднети законске предлоге којима ће општи смер бити финансијско сређивање и привредно опорављење земље. Она ће нарочито старање посветити преуређењу и занављању државне администрације, јер је добра администрација, поред разумне штедње и правилне поделе државних терета, основа добрим финансијама. С тим везана основна ревизија закона о чиновницима биће такође одмах предмет озбиљног владиног старања, а уз то ће ићи и стална брига о целисходнијем и потребама земаљским прилагоднијем уређењу више и ниже наставе, и јачању и развијању наше војене одбранбене снаге.

У сређеним финансијама огледа се и сређеност државна од које зависи углед и поверење у међународним трговинским односима. А привредне чињенице којима је Бог обдарио нашу лепу Отаџбину донеће обилате плодове тек онда кад се с непрекидним државним старањем у том погледу удружи и крепка, приватна иницијатива којој треба оставити широко поље и својски је неговати и развијати.

Народно образовање лежи нам без сумње свима на срцу, јер само просвећени народи знају да цене и чувају уставне слободе и установе, да своја уставна права бране а Крунина поштују.

Ја сам уверен да ће народни представници са Мног заједно обратити особиту пажњу на јачање наше војене одбранбене снаге. У слободној Србији јака војна снага уливаће поверење нашем народу у његову безбедност. Ја сам срећан што могу потврдити да Моја мила војска стоји на висини свога патриотског

позива. Она доиста заслужује поверење које јој је народ поклањао, и које ће јој, Ја сам у то уверен, и од сада вазда поклањати.

Још у току првога редовнога сазива Моја ће вам влада поднети у првом реду на решење државни прорачун за идућу годину с потребним изменама у позитивним законима који су у непосредној вези с буџетом, а затим ревизију закона о општинама и закона о штампи, предлог законски о уређењу окружне и среске самоуправе, и најпотребније измене у закону о чиновницима. А одмах у почетку рада влада ће вам изнети на решење законски предлог о трговинском уговору с Високом Портом.

Ја се надам да ће Народна Скупштина с пуно готовости изаћи на сусрет Мојој влади, да се сви ови задатци успешно реше на корист државе и народа.

Господо посланици,

Моја је најживља жеља да Србија буде на Балкану углед законитости, реда, мирнога напредовања и благостања.

Таква Србија биће угледна и поштована, и Мени као владоцу њеном неће бити тешко да гајим и утврђујем добре и пријатељске односе с другим државама, имајући при томе вазда на уму интересе Србије.

Господо посланици,

Са задовољством констатујем да су наши односи са свима државама исправни, и да је Моја жеља да они непрекидно тако остану, негујући нарочито традиционе везе с моћном братском Русијом, најбоље одношаје са суседном монархијом Аустро-Угарском, и

искрене пријатељске одношаје са сродним балканским народима.

Жалосни догађаји у суседним областима Отоманске Империје, у Старој Србији и Македонији, живо су интересовали и Мене као и све вас. У уверењу и у нади да ће Његово Величанство Султан уз пријатељско садејство Русије и Аустро-Угарске и уз припомоћ осталих великих сила, предузето дело о реформама ипак извести, поред свих тегоба, на задовољство својих поданика — Србија је за све време овога покрета остала строго неутрална, ма да су је страдања једноверног и сродног становништва оних покрајина живо тиштала. При једнодушној жељи за одржање европскога мира можемо се надати да ће Његово Величанство Султан успети да мудрим реформама ујемчи безбедност и културни напредак немирима и страдању изложених покрајина, чија нам судба по верским и крвним везама не може бити равнодушна. За сада могу са задовољством споменути да је установљењем комисије за извођење рефорама, у којој су и Срби добили свога представника, службено призната српска народност у Отоманској Империји.

Господо посланици,

С тврдом вером у Божију милост, с непомућеним уздањем у срећнију будућност и с јаком надом у слојан, истрајан и успешан рад, Ја оглашујем да су седнице Народне Скупштине, сазване у ванредан, коме ће одмах по Уставу следовати и редован сазив, отворене.

Дај Боже, да вам рад буде користан по народ који представљате, плодан за Отаџбину коју љубите,

и сагласан са израженим жељама Вашег Краља који из дубине своје душе кличе: Живео Српски Народ! Живела Србија!

24 септембра 1903 год.

у Београду.

ПЕТАР I

Председник Министарског Савета Ђенерал. САВА ГРУЈИЋ; — Министар Инострани Дела, АНДРА НИКОЛИЋ; — Министар Финансија, МИЛИЋ РАДОВАНОВИЋ; — Министар Унутрашњих Дела, СТОЈАН М. ПРОТИЋ; — Министар Просвете и Црквени Послова, ЉУБОМИР СТОЈАНОВИЋ; — Министар Војни пуковник, МИЛАН АНДРЕЈЕВИЋ; — Министар Правде, НИКОЛА П. НИКОЛИЋ; — Министар Грађевина, ВЛАДИМИР ТОДОРОВИЋ; — Министар Народне Привреде, ТОДОР ПЕТКОВИЋ.

15.

ПРВА СКУПШТИНСКА АДРЕСА КРАЉУ ПЕТРУ I

Дебата о адреси, којом је требало одговорити на ову Престону Беседу, била је у Скупштини доста жива, нарочито од стране посланика либералне странке која сада у влади није имала својих представника. После неколико дана расправљања утврђен је ова:

А Д Р Е С А

КОЈОМ ЈЕ

НАРОДНА СКУПШТИНА

САЗВАНА У ВАНРЕДНИ САЗИВ ЗА 16 СЕПТЕМБАР 1903 ГОД.,

У БЕОГРАДУ

ОДГОВОРИЛА НА ПРЕСТОНУ БЕСЕДУ

ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ

ПЕТРА I.

Ваше Величанство,

Захвална Провиђењу што је помогло народу да Вас, достојног Унука Великог Војде, једнодушним

избором уздигне на српски краљевски престо, Народна се Скупштина осећа срећном што може, после првих заиста слободних избора под Вашом, дао би Бог и дугом и срећном владавином, као веран тумач Свога народа, дати израза осећајима своје непоколебљиве оданости према Вашем Величанству и Вашем Узвишеном Дому. Ова су осећања дубоко укоревана у срцима свих Срба који нису никад заборављали дела и заслуге неумрлога Карађорђа. Одушевљен заветним идеалима за које наши дедови под његовим вођством пролеваху своју крв, народ је Ваше ступање на краљевски престо једнодушно поздравио као освит новог доба и знамење боље и срећније будућности.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Ваше ступање на краљевски престо у толико је више раздрагало срце народно што, према времену у коме живимо, има сличан значај с покретом у коме је Ваш дед високо држао заставу националног ослобођења, јер је Ваше Величанство носиоца једне заставе под којим је окупљен цео народ, заставе политичких слобода и грађанских права народних, заставе чисте уставности која је основна погодба за напредак наше Отаџбине. Само се тако може утврдити слобода у једном народу и поћи правцем напретка, кад истим путем иду, као сад, и Круна и Народ, задахнути једним идејама и тежњама за опште добро. И стога Народно Представништво одаје дубоку захвалност Вашем Величанству на мудрој и правилној схватању о положају и задатку Круне и Народа.

Народ Српски преживео је много тешких и црних дана само зато што те слоге није увек било. Неслога између Круне и Народа посејала је многе гробове, упропастила многе домове, пустошила читаве крајеве, ломила снагу целог народа и унижавала углед наше Отаџбине.

Представници народни, и ако знају шта је све старо стање оставило новом у наслеђе, живе у нај-

дубљем уверењу да Србија са својим мудрим, родољубивим и слободоумним Краљем улази у доба светлих дана, јер су испуњени надом да ће, заједно с Вашим Величанством, трудним и истрајним радом успети да приберу и ојачају народну снагу и уздигну државни углед.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Придружујући се Вашем Владалачком признању прошлој влади, што је у једном критичном тренутку с пожртвовањем прихватила краљевску власт и, ослањајући се на патриотизам војске и грађанства, сачувала земљу од могућних потреса, Народна Скупштина сматра за своју пријатну дужност изјавити прошлој влади, поред тога, и признање што је са своје стране све учинила да се на прошлим изборима чује потпуно слободан глас народни.

Како је садашња влада, и својим постанком и положајем својих чланова, израз узајамног поверења оба законодавна фактора, Народна Скупштина ће, подржавајући је искрено, с највећом преданошћу узети у разматрање законске предлоге које јој она буде поднела.

Данашњим Уставом постављене су довољно широке погодбе да се може успешно радити на извођењу послова којима треба да је задатак: унапређивањем привреде и развијањем привредне снаге народне јачати његово материјално благостање а, напоредно с тим, ширењем просвете и неговањем религиозних осећања, подизати културни развитак народни и спремати погодбе за национални му препорођај. Народна је Скупштина дубокога уверења да се сад треба посветити овим задацима, јер народ тек резултатима рада на њима добија снагу а земља углед који су неопходно потребни, да би Србија могла бити поуздана залога Српству чији интереси треба да су нам, као завет предака, увек на срцу.

У срећеним се финансијама огледа и срећеност државна, и зато је доиста потребно посветити најозбиљ-

нију пажњу рационалном лечењу наших поремећених финансија и опорављању наше запуштене привреде. Одзивајући се жељи Вашег Величанства, Народна ће Скупштина, руковођена уверењем да се правилно схваћени народни и државни интереси могу очувати од повреда само тако, ако се државне потребе буду одмеравале према привредној снази народној, уложити заједно с владом све своје старање око тога, да се буџет у што скоријем времену доведе у равнотежу не само најозбиљнијом штедњом по свима струкама државне управе, него и реформама којима би се државна администрација, у свези с правилним решењем чиновничкога питања, упростила.

Политички препорођена и финансијски опорављена, моћи ће Србија вршити у Српству историјом намењену јој улогу, ако се буде користила сређеношћу унутрашњих односа да се привредно оснажи, културно унапреди и војнички ојача.

Народна Скупштина ће стога прихватити с највећом готовошћу све мере којима се буде тежило да војска која је, заједно с народом, и на делу доказала да јој је Отаџбина дража од свега, буде и спремом и опремом у истини поуздана залога наше боље будућности народне. Сретна што је и из уста Вашег Величанства чула потврду свога уверења да војска српска као одбрана Отаџбине и потпора реда и законитости стоји на висини свога патриотског позива, Народна Скупштина верује, да ће она, под вођством Унука највећег ратничкога генија српскога, збратимљена око престола Вашег Величанства, одговорити очекивањима свога Краља и надама Српскога Народа.

Живећи и сама у овим надама, Народна Скупштина ће приступити с највећом озбиљношћу како проучавању државнога прорачуна, у вези с потребним изменама у позитивним законима, и законских предлога: о среској и окружној самоуправи, о радњама и обезбеђењу усева од елементарних непогода, тако и ревизији закона: о општинама, о штампи, о чиновни-

цима грађанског реда и о судијама. Законском предлогу о трговинском уговору с Турском поклониће Народна Скупштина нарочиту пажњу, а пошто стојимо пред закључивањем нових трговинских уговора и с другим државама, мисли да је потребно да јој се, још у овом сазиву, изнесе на решење и законски предлог о аутономној царинској тарифи која треба у преговорима о њима да послужи као основа.

ВАШЕ Величанство,

Народна Скупштина примила је с највећим задовољством жељу Вашег Величанства да Србија буде на Балкану углед законитости, реда и мирнога напретка. И њено је уверење да ће само таква Србија бити угледна и поштована, и стога је примила на врло повољно знање саопштење да су наши односи са свима државама исправни. У таквим је односима залога за унутрашње развиће и добар међународни положај земље.

Народна је Скупштина срећна што се жеље Вашег Величанства сусрећу на овом путу с ваздашњим жељама Српскога Народа: да се, у духу традиционалне народне политике, а засноване на искреном поверењу, негују најчвршће везе с моћном и братском Русијом чије је само биће поуздано јемство за опстанак и бољу будућност малих словенских народа; да се одржавају најбољи односи са суседном монархијом Аустро-Угарском с којом нас везују многобројни интереси; да се учвршћују односи искренога пријатељства са суседним и сродним балканским народима које њихови битни државни и национални интереси упућују да у споразуму потраже начин како ће, заједничком снагом, обезбедити јемства за своју бољу будућност.

Народна је Скупштина примила на повољно знање саопштење о иради којом је најзад службено призната српска народност у Турској. Тиме је уклоњена једна неправда која је дуго времена ометала духовно развиће наших сународника у границама суседне ца-

ревине, али су, на жалост, остали у пуној снази узроци, због којих је данас тако императивна потреба да се подесним реформама побољша положај једновернога и сроднога становништва чија нас страдања морају тиштати. И Народна се Скупштина нада да ће Висока Порта, уз пријатељско садејство Русије и Аустро-Угарске а уз припомоћ осталих Великих Сила, стварним реформама ујамчити безбедност и културни напредак немирима и страдању изложених покрајина, према чијој судбини, по верским и крвним везама, не можемо бити равнодушни, и зато мисли да не смео никако губити из вида дужности пред које нас може ставити даљи развој догађаја у нашем суседству.

Ваше Величанство,

На делу сложнога, истрајнога и успешнога рада, коме је задатак обезбедити Отаџбини срећнију будућност, Народна Скупштина стоји једнодушно уз Вас, љубљенога изабраника Српскога Народа, и уз Ваш Дом, оличење српске заветне мисли, и као из једнога грла, с највећим одушевљењем кличе: Да живи Његово Величанство Петар I! — Да живи Његов Узвишени Дом! — Да живи Српски Народ!

5 октобра 1903 год.
у Београду.

Председник Народне Скупштине: А. М. СТАНОЈЕВИЋ;
ПОТПРЕДСЕДНИЦИ: ЉУБ. М. ДАВИДОВИЋ, ПАВЛЕ М. РАЊКОВИЋ.
— СЕКРЕТАРИ: МИЛОШ Ф. ЋОСИЋ, МИХ. Р. РАДИВЉЕВИЋ;
УРОШ ЛОМОВИЋ, ПЕТАР СТОКИЋ.

16.

ПРОГРАМ РАДА ВЛАДЕ САВЕ ГРУЈИЋА.

Приликом преговарања између „споразумних“ и „самосталних“ радикала о саставу заједничке владе — а то је влада Ђенерала Саве Грујића од 21 септембра 1903 године — која би се

у Скупштини нашла на оба крила радикалне странке, било је уговорено да се одмах изради и програм владиног рада тако да тај програм буде, по могућству, готов чим се влада образује. Главну садржину тога програма изложила је влада Саве Грујића у једној декларацији коју је прочитала у Народној Скупштини 6 октобра 1903 год. Та декларација гласи:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ.

Влада има част изнети пред Народну Скупштину програм свога рада који је већ у главном и Престоним Беседом обележен.

Унутрашња политичка борба за уставни преображај у нашој земљи, живље, јаче и систематски вођена, трајала је више од тридесет година.

Она је, по нашем уверењу, и завршена чином од 2 и 5 јуна ове године. Она је завршена у томе смислу, што су политичке слободе, исписане у повраћеном Уставу од 1888 год., дефинитивно за Србију и добивене. Али преображај државни, коме овај уставни преображај служи за основу, има тек да се изврши читавим низом рефорама у досадашњем законодавству, које је све прожето духом и системом бирократско-полицијске државе, каква је Србија до сада у истини и била. Суштина правне државе је у начелу да је закон испред свачије воље и да је безбедност лична и имовна у рукама самосталног суда чији рад, како у доношењу одлука тако и у њиховом извршавању, не зависи од политичке власти.

Те реформе не могу се извести ни брзо ни одједном. Ми ћемо им овде обележити дух и правац, као и основу на којој морају све стално почивати, и с које будући законодавни рад не сме скретати.

Ова по изгледу чисто правна страна рефорама, пред којима Србија стоји, биће од великог и врло повољног утицаја и на привредни развитак земље и на њено финансијско опорављање.

Општи правац нових рефорама политичке природе био би, дакле, повлачење управне и полицијске власти у њене природне и стручне границе, и одвајање од ње оних послова који по природи својој не иду у њену сферу.

Реформе, које ће се у што краћем року извести, биле би ове:

У првом реду мора се приступити поправљању и занављању државне администрације која знатно утиче и на привреду и на општи напредак у држави. Тога ради Влада ће још у овом сазиву изнети пред Народну Скупштину предлоге законске о ревизији закона о општинама, у смислу бољег уређења наших општина и јаче општинске самоуправе, и најпотребније измене у закону о чиновницима грађанског реда. Окружним и средњим самоуправама даће се широко поље рада на привредном и просветном пољу, а изменама у закону о чиновницима приступиће се ближе решењу чиновничког питања. Без новог закона о чиновницима не може се ни мислити на успешну и истинску поправку државне администрације. Пре свега мора се подићи општи морални и умни ниво државних службеника, а то нам може дати само очишћење државне администрације од несолидних и неподобних елемената, одговорност чиновника пред законом и судом за њихова службена дела, њихово материјално осигурање и безбедност од свачијег личног расположења. Велики корак у напред биће у томе што ће се првенствено примати у службу

спремни и школовани људи, тако да ће се постепено пресећи улаз у државну службу неспремним и нешколованим. Помицање у државној служби мора се такође боље уредити и довести у сагласност по свима грамама државне управе. И за једно и за друго служиће као једино мерило: спрема, савесност у раду и честитост.

У интересу веће личне безбедности, Влада ће у току овог сазива предложити да се судска власт полиције и општинских судова у кривичним делима сузи и на судове пренесе, док се доцније не изведе коренитија реформа у овоме погледу која ће извести и одвајање свих финансијских, извршних и истражних послова од полицијске власти.

Ревизијом закона о штампи уклониће се из ранијег времена заостале неке превентивне мере; а увођењем поротног суђења за штампарске кривице, ако је могућно још сад, прецизнијим и тачнијим дефиницијама кажњивих дела штампом учињених, као и појачањем одговорности пред судом за тежа кажњива дела, поставиће се солиднија основа за здрав развитак нашег јавног мњења и успешније вршење његовог важног задатка.

Поред свестране пажње да се на предстојећем избору судија, који се по Уставу има извршити, добије добар састав судова, Влада ће још у овој скупштинској сесији приступити ревизији закона о судијама и довести га у склад с Уставом и основном тежњом: да се ујемчи судијска сталност и одговорност, као потребне гаранције за изрицање правде. Тако исто још у овој скупштинској сесији Влада ће поднети Народној Скупштини закон о уређењу Министарства Правде. Влада ће се затим постарати да учини припреме за

реформе појединих закона, за којима се осећа жива потреба, као што је случај са законом о стечишном поступку.

Напоредо са свима напред наведеним реформама опште политичке и судске природе, Влада ће у првом реду поклонити најозбиљнију пажњу сређивању државних финансија. Она ће настати да завођењем истинске штедње по свима гранама државне управе сведе државне расходе у границе стварних државних прихода, како би се што пре дошло до праве буџетске равнотеже која је основа државном кредиту. У том смеру Влада ће, пошто констатује целокупно стање нашег државног газдинства, предузети низ мера за поправку и постављање чврсте основе нашим финансијама. Међу тим мерама доћи ће на првом месту уређење финансијске управе а нарочито преуређење државног рачуноводства, као прве погодбе за увођење правилног реда у државном газдинству. Исто тако Влада ће, у циљу боље и правичније расподеле државних терета, приступити припремним радовима и за саму ревизију пореског система са катастарским премером земљишта.

Упоредно с преображајем на пољу државног газдинства Влада ће најозбиљније радити на подизању и развијању свију облика народне производње и трговине, јер финансијска моћ државна на крају зависи од привредне снаге народне. Тога ради предузеће потребне мере за унапређење пољопривреде а нарочито њезиних грана сточарства, воћарства и шумарства: наше шуме представљају један јак извор привредне и финансијске моћи наше земље. Подизање домаће радиности, а нарочито нашег оронулог занатства, предмет је коме ће се поклонити особита пажња. За развитак

тих обадвеју грана народне производње, потребно је на првом месту јача и сувременија спрема радне снаге — јачи развој произвођачке технике. Прва и најважнија погодба за то јесте увођење привредне наставе на широј основи — подизање привредних и занатских школа.

У низу законских мера, које ће се у горњем смеру поднети Народној Скупштини у току ове скупштинске периоде, доћи ће најпре предлог закона о обезбеђењу усева од града на основи узајамности, предлог закона о чувању пољских имања и, као један од најважнијих пројеката, предлог закона о занатским радњама. Тим законом, заједно са другим преображајима којима се неминовно мора приступити на пољу наше домаће радиности, подићи ће се наше занатство у току времена на висину на којој оно данас стоји у другим напредним земљама.

Трговинским уговорима са страним државама, чије закључивање предстоји у скорој будућности, Влада ће настати да се отворе и обезбеде што шире пијаце нашој извозној трговини. Тога ради поднеће се још у овом сазиву Народној Скупштини предлог закона о општој царинској тарифи као основа за склапање трговинских уговора.

Као битни услови за напредовање производње и трговине јесу и саобраћајна средства. Зато ће Влада нарочиту пажњу обратити на боље уређење пошта и телеграфа и на изграду нових путева који ће садању мрежу попунити, трудећи се при томе да се народна снага употребљава што корисније и са мање тегобе по народ а стручна да се што боље искористи. Грађење нових железница осигурано је у главном прире-

зом за тај циљ, и на тој подлози моћи ће се, надамо се ускоро, приступити образовању друштва за њихово грађење, које ће, вероватно, привући и стране капитале. Исто тако, Влада ће обратити најозбиљнију пажњу на нове техничке радове који ће омогућити да се сада бесплодна земљишта корисно обделавају. У свима овим пословима Влада очекује обилату помоћ од самоуправних органа који ће се у духу Устава организовати.

Цела наша просвета заснована је по угледу на западне народе, те корените реформе не могу се извести ни брзо ни од једанпут. Подизање Велике Школе на ступањ Универзитета захтева не само углед Србије, већ и прека потреба да сви државни органи потребно образовање у земљи добити могу. Садање стање средње наставе у многome ће се поправити изменом закона о средњим школама у смислу сталности наставника и попуњавању њихових места путем конкурса, уз учешће Велике Школе која у опште треба да стоји у тешној вези са средњим школама.

Како огроман број деце у народним школама не продужује школовање већ остаје у селу, то би наставу у њима ваљало поглавито упутити на темељно знање читања, писања и рачунања, ручног практичног рада и пољске привреде, а варошке школе уредити на мало друкчијој основи. Учитељско питање ваља одмах рационалније уредити: у смислу веће учитељске сталности, попуњавањем места конкурсом, периодске повишице да су различне према местима и броју разреда, да учитељи плату примају из општег државног приреза, да се сходним мерама омогући брже отварање нових школа и њихово снабдевање учитељским

снагама, те да се тако што јаче шири писменост у нашем народу.

Главна старање о материјалној страни наставе пренеће се на окружне самоуправе.

У погледу војске и њеног уређења, које у најтешној вези стоји с једне стране с нашим финансијама а с друге стране с нашим државним задацима и погребима, Влада ће изнети пред Народну Скупштину измене у законима којима ће се постићи и извесне економске користи: у закону о устројству војске, у закону о уређењу војног министарства и Војне Академије, у закону о војној администрацији, као и у закону о кошевима. У вези с овим изменама у закону о устројству војске, учиниће се целисходне измене и у формацији војске, како би она боље одговорила стању наше војске и у погледу команде и наставе, а и у погледу њенога буџета. Овим изменама у војним законима биће и тај смер, да се војни закони доведу боље у склад с осталим земаљским законима с којима је потребно држати тешњу везу и бољу хармонију.

Завођењем недељне и празничне војне вежбе у војску ће долазити већ спремни регрути, што ће омогућити да се рок службе у сталном кадру скрати.

Привредно јака, финансијски сређена, с консолидованим унутрашњим односима на широкој основи Устава, који с низом рефорама овде обележених чини од ње жижу Српства и елеменат реда, слободе и народног напредовања и развијања, наслоњена на слогу и једнодушност народа и његовог узвишеног Владаоца, који ју је онако речито прокламовао пред вама свима, господо, Србија добија најсолиднију основу за добру и српским интересима подесну своју спољну народну

политику чије су основе обележене у беседи којом је Његово Величанство Краљ отворио седнице Народ-ног Представништва.

6 октобра 1903 год.
у Београду.

Председник Министарског Савета, генерал САВА ГРУЗИЋ;
— Министар Иностраних Дела, АНДРА НИКОЛИЋ; — Министар Финансија, МИЛ. Ј. РАДОВАНОВИЋ; — Министар Унутрашњих Дела, СТОЈ. М. ПРОТИЋ; — Министар Просвете и Црквених Послова ЈУБ. СТОЈАНОВИЋ; — Министар војни пешадијски пуковник, МИЛ. АНДРЕЈЕВИЋ; — Министар Правде, НИКОЛА П. НИКОЛИЋ; — Министар Грађевина, ВЛАДИМИР ТОДОРОВИЋ; — Министар Народне Привреде, ТОДОР ЦЕТКОВИЋ.

17.

КРАЉ И СУДИЈЕ.

а). ГОВОР ПРЕДСЕДНИКА КАСАЦИОНОГ СУДА.

Новоизабране судије Касационог и Апелационог Суда — изабране у почетку новембра 1903, а према Уставу од 5 јуна 1903 год. — представили су се Краљу 9 новембра 1903 год. Тада је председник Касац. Суда, Ђорђе Павловић, поздравно краља овим говором:

Ваше Величанство,

Чланови новог Касационог и Апелационог Суда имају част да Вам се представе, да Вама, као Суверену Србије, учине дужносно подворење и да у исто време даду израза захвалности за високу потврду којом је Ваше Величанство изволело њихов избор одобрити.

Изабрани вршиоци највише судске власти у Србији могу уверити Ваше Величанство да су свесни своје

узвишене мисије коју су Устав и земаљски закони њиховоме старању поверили. Како у Уставу, тако и у осталим законима, има довољно гаранције да се горња мисија независно и самостално врши. У новој уставној ери која је наступила, сматрамо да су спољни утицаји и упливи, тако штетни по судску самосталност, дефинитивно искључени.

Успешном вршењу наше задаће знатно ће допринети оне уставне одредбе по којима највиши судови узимају учешћа у избору оних радника судске струке који су своју каријеру посветили земаљском правосуђу. Савесна оцена рада свију посленика у судској струци учиниће да се она уздигне на ону висину која одговара њеном достојанству и позиву.

У нашем раду ми ћемо имати на уму оне мудре речи Јустинијанове, који хоће да се, при изрицању правде, ваља проникнути постојаном и трајном тежњом, да се свакоме досуди оно што му припада.

И радећи само тако, надамо се да ћемо и ми, вршиоци судске власти, снажно допринети да се и у нашој драгој Отаџбини још јаче учврсти опште уверење: да је потпуно оправдана она, у целом културном свету позната, девиза: *justitia regnorum fundamentum* (правда је најјачи темељ свакој владавини).

б). КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Господине председниче,

Мило ми је што данас видим пред собом представнике највише судске власти и највишега Суда у земљи. Радujem се што из уста њихових чујем потврду уверења којим сам живо прожет: да Устав и земаљски закони дају довољно гаранције да највиша судска земаљска власт може своју узвишену мисију вршити независно и самостално у новој ери, у којој су доиста искључени спољни утицаја штетни по судску самосталност и правосуђе.

Ја потпуно делим ваше уверење, господо судије, да ће сретан и на савесној оцени основан избор посленика у судској струци, у којем вам Устав даје учешћа, припомоћи успешном вршењу ваше узвишене задаће и подићи је на висину која одговара достојанству и позиву највишега Суда.

Девиза коју сте истакли као руководни принцип у вашем раду, да се при изрицању правде ваља проћи постојаном и трајном тежњом, да се свакоме суди само по закону, учврстиће опште уверење да Србија, и у том погледу, ни мало не изостаје иза осталих културних земаља.

Захваљујући и на вашим срдчним жељама, Ја вас поздрављам, господо судије, са надом да ћете, руковођени истакнутим принципима у вашем узвишеном задатку, ојачати темеље наше драге Отаџбине, и освештати ону дивну изреку народну: „Правда држи земљу и градове.“

18.

СТУПАЊЕ КРАЉЕВИЋА АЛЕКСАНДРА У ВОЈСКУ.

Краљевић Александар ступио је у војску (у 1. чету 3. батаљ VI пука, који носи његово име) на дан свога рођења, 4 децембра 1903 године. Том је приликом Краљ Петар упутно војсци ову наредбу:

Јунаци!

Пре кратког времена уврстих Мога старијег Сина, Његово Височанство Краљевића - Престолонаследника Ђорђа, у ваше редове, да би с вама заједно васпитао

се у врлинама војничким и с вама заједно стекао војничко знање, те да с вама заједно послужи Отаџбини, као што је некад прадед Му Карађорђе, са својим вршњацима, послужио.

Данас Мој млађи Син, Његово Височанство Краљевић Александар, навршује своју петнаесту годину. И као Србин и као Владалац Српски, и као Врховни Заповедник ваш, сматрам да ћу на данашњи дан најбоље учинити, ако и Мога млађег Сина уврстим у ваше редове, и упутим Га да с вама, Моји храбри јунаци, греде оној мети којој сваки Србин тежи. И Ја Га данас увршћујем у редове наше храбре пешадије, увршћујем Га у редове 1. чете 3. батаљона VI пешадијског пука „Краљевића Александра.“

Волници,

Овим чином Ја вам дајем нових доказа колико Ја ценим вас, Узданицу Српства, дајући вам и Мога млађег Сина за друга. И упућујући га у ваше редове, Ја полажем наду у Бога и у нашу храбру војску, да ће Он с вама у Заједници бити достојан потомак Врховног Војска.

Јунаци,

Примите Мога Сина Александра у ваше редове с оном љубављу и преданошћу Отаџбини, с којом Га љубављу и преданошћу Ја данас предајем Узданици Српства.

4 децембра 1903 године

у Београду.

ПЕТАР.

19.

ПОЧЕТАК ПРОСЛАВЕ СТОГОДИШЊИЦЕ
УСТАНКА ОД 1804 ГОД.

Указом од 24 децембра 1903 год. утврђено је и објављено да се у току 1904 године, а према програму који ће утврдити Министарски Савет, прослави стогодишњица Српскога Устанка под Карађорђем 1804 године. По томе програму прослава је започела поменом на Карађорђево гробу у Тополи 1 јануара 1904 године. На томе су помену били Краљ Петар, сви министри, изасланство Народне Скупштине и многа друга лица.

а). ЧЕСТИТКА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

Тада је Љуб. М. Давидовић, потпредседник Народне Скупштине, а у име Народне Скупштине, послао краљу Петру у Тополу овај телеграфски поздрав:

ЊЕВОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ СРБИЈЕ
ПЕТРУ I.

Топола.

На данашњи светли дан, први дан стогодишњице оне славне године када је јуначки Деда Вашег Величанства прослављени Вожд Карађорђе ужегао прву зубљу слободe Српскога Народа, Народна Скупштина слободне Србије, уз најсрдачнија честитања Нове Године, изјављује Вашем Величанству, у име васколиког Српског Народа, да су Срби вазда готови на позив Вашег Величанства поднети све жртве само да очувају ту зубљу слободe и да поуздано иду својој будућности оним путем који им она осветљава.

Подносећи, Господару, драговољно све за остварење своје заветне мисли, Срби ће, ако устреба, одушевљено гинути под Твојом витешком заставом весело кличући:

Живео Краљ Петар I! Живео Његов Светли Дом!

б). КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Господину ЉУБИ ДАВИДОВИЋУ, ПОТПРЕДСЕДНИКУ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ.

БЕОГРАД.

Изјављујем Народном Представништву Моју најсрдачнију захвалност на лепим жељама и на израженој готовости да уз Мене и Мој Дом послужи остварењу заветне мисли.

Нека Народно Представништво буде уверено, да ће у Мени наћи вазда како најјачег заштитника унутрашњих слобода, тако најискренијег заступника народних идеала.

Живео Народ Српски! Живело Народно Представништво!

ПЕТАР.

в) ГОВОР ЋЕНЕРАЛА САВЕ ГРУЈИЋА

После свршеног помена на Карађорђево гробу, приређен је у Тополи истог дана (1 јануара) свечан ручак. На томе ручку ђенерал Сава Грујић, председник министарства, напио је краљу ову здравницу:

Ваше Величанство,

Пре сто година, у доба ових зимних дана, кад је српској раји од зулума дахија и јаничара душа у подгрлац дошла и кад свеци сташе небом војевати — како песник каже — наши јуначки предци окупише се овде, у Тополи, у срцу Шумадије а на доглед горастасном Руднику, код најбољега између њих, код Црнога Ђорђа, на савет и договор како ће земљу да чисте од некрста и од зулумчара. И отпоче се тад она исполинска борба за крст часни и слободу златну, из које је потоњим напорима и жртвама Српског Народа поникла данашња слободна и независна Краљевина Србија.

Историја устанка под Карађорђем оставила је потомству пуно дивних примера витештва и пожртвовања. Војнички подвизи Карађорђа и његових, на толиким мегданима прослављених војвода: Хајдук Вељка, Главаша, Милана и Милоша Обреновића, Синђелића, браће Ненадовића, Вула Илића-Коларца, Чарапића, Катића, Чолак-Анте, Чупића, Поцерца Милоша, Луке Лазаревића, Узун-Мирка и многих других, одушевљаваће за сва времена српске синове на нове жртве за отаџбину.

У знак признања према заслугама Великог Народног Војводе и његових див-јунака, Ваше Величанство са вишим представницима државе, цркве и народа, изволели сте у ово историјско место доћи да на освиту стогодишњице почетка знаменитог устанка свечаним поменом на гробу Карађорђевог отворите светковине јубиларне године.

У књизи судбине зар је тако писано да стогодишњицу почетка те херојске епохе наше новије историје славио под владавином узвишеног унука Великог Војводе, унука који је у прогонству дуго за својом слободном отаџбином жудео. Нека би Провиђење дало да Ваше Величанство, гредeћи стопама свога бесмртног Деда, поведе Србију новој слави и већем благостању. На том путу Ваше Величанство може да рачуна да ће уза се имати сав свој верни Народ Српски. У том уверавању, а у име свију присутних, подижем чашу за здравље Вашег Величанства, Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Ђорђа и за цео Краљевски Вам Дом.

г) КРАЉЕВ ОДГОВОР

НА ЗДРАВИЦУ ЂЕНЕРАЛА САВЕ ГРУЈИЋА

Господине Председниче,

Срећан сам што Ми је промисао Божја, након дугогодишњег изгнаничког живота, досудила да, као Краљ Србије, отворим ред светковина којима ће На-

род Српски прославити јуначка дела Мога Деде и његових другова.

За најсветију дужност своју сматрао сам да, на крају стогодишњег рада око подизања Србије, овде у Тополи где је Карађорђе запалио буктињу слободе и одакле ју је почео разносити далеко изван граница данашње Србије, одам пошту како њему тако и свима онима који с њим или после њега на том подизању делаше.

Унутрашњи и спољашњи развитак за ових сто година дао је Народу Српском леп наук: да само у унутрашњој слободи треба тражити ослонац за остварење идеала који је Мој Дед истакао и на чијем је остварењу са јунацима, које спомену, предано радио.

У жељи да наставим рад Деда Мога па да и децу одгајим у духу његовом, Ја сам поставио себи за први задатак да подизањем унутрашње слободе и јачањем привредног благостања створим те битне услове за постигнуће оног идеала.

Нека би, на крају стогодишњег трудног посла, утврђена слобода и зајамчено благостање најпосле дали могућности да Српски Народ дочека остварење заветне мисли чији су тако предани носиоци били Карађорђе и другови.

У тој нади Ја пијем ову чашу за срећу и благостање Србије и за остварење њених идеала.

д) ГОВОР КОСТЕ ГЛАВИНИЋА, ПРЕДСЕДНИКА БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ.

Краљ се из Тополе вратио истога дана (1 јануара) у Београд. На београдској железничкој станици Краља је дочекао многобројни народ, и тада Га је Коста Главинић, председник београдске општине, у име београдских грађана, поздравио овим говором:

Ваше Величансто,

Часници београдске општине и грађани престонице, на данашњи дан, кога је отпочето прослављање стогодишњице Српскога Устанка за ослобођење Србије, које су наши јуначки предци под вођством Врховнога Војда, Вашег неумрлога Деда, Карађорђа отпочели, у дубокој оданости и верности моле Ваше Величанство, да благоволите примити изразе наших најискренијих честитања и топлих жеља, да се што скорије приведе крају дело које је под вођством Врховнога Војда пре сто година отпочето.

Ваше Величанство враћа се из онога знаменитог историјскога места где је први пут, после дугих векова, гранула зора ослобођења Србије, и где се под обновљеном владавином династије Великога Војда поставља темељ дивној задужбини која ће сведочити о вечитим осећајима благодарности Карађорђевићима и свега Српског Народа, а уједно будити у садање генерације дух витештва и родољубља којим ће се остварити велика мисија ослобођења и уједињења Српства.

Престоница Србије с великом радошћу поздравља освитак нове године, у којој ће се под заставом Вашег Величанства прославити стогодишњица Српскога Устанка, коме се свет дивео, а уједно тај знаменити догађај обележити великим културним споменицима и тековинама достојним Краља и Народа који свој труд и своје драгоцене жртве за њихов успех залажу.

У то име кличемо: Да живи Његово Величанство Краљ Србије Петар II! — Да живи Његов Светли Дом! — Да живи Народ Српски!

h) КРАЉЕВ ОДГОВОР

Господине Председниче,

Захваљујем и Вама и осталом часништву општине београдске на овом топлој поздраву и молим Вас да

будете код својих пријатеља и часника општинских тумач Мога Краљевског благовољења и наклоности.

20.

ИЗЈАВА ВЛАДЕ ЂЕНЕРАЛА САВЕ ГРУЈИЋА.

Влада Ђенерала Саве Грујића, која је дошла на управу 21 септембра 1903 године и која је постала на основу споразума обеју радикалних група, имала је одмах да се бори са већим тешкоћама. Према су се те две радикалне групе 9 октобра ујединиле, изабрале један заједнички Премамени Главни Одбор, обуставиле свака свој дотадашњи орган („Уставну Србију“ и „Одјек“) и покренуле заједнички орган „Самоуправу“ (која је почела излазити 19 октобра 1904 год. и коју су уређивали Светислав Ст. Симић и Јаша М. Продановић), ипак ни тај споразум и међу њих ни то јединство као да нису били ни довољно поуздани ни довољно искрени. Од преко 140 посланика радикалних, одлуку о јединству потписали су 102 посланика, а међу њима не сви: — било их је у обе групе који нису хтели пристати на тај споразум. И ти, који нису пристали на споразум, одмах су отпочели стварати тешкоће влади Саве Грујића. Нарочито је та влада имала неприлика са финансијским одбором у Скупштини који се скоро непријатељски држао према владиним предлозима. Сем тога многи народни посланици обасули су Народну Скупштину свакојаким законским предлозима, понајвише из чисто демагошких разлога, тако да се у један мах — средином јануара 1904 год. — учинило да влада у Скупштини не ужива никакво поверење. Због тога је влада Ђенерала Грујића поднела оставку 20 јануара 1904 године.

Криза је трајала неколико дана. Краљ је био поучио мандат Стојину М. Протићу да образује владу, али је он одбио, те је — после дневне расправе у уједињеном радикалном посланичком клубу — владу образовао поново Ђенерал Сава Грујић (26 јануара 1904 год.) и у ову владу ушле су неке нове личности (Никола П. Пашић, Љуба М. Давидовић и др.). Ова је влада

хтела да прецизира и тачно обележи програм свога рада са ондашњом Скупштином, па је 27 јануара пред Н. Скупштином прочитала ова:

ВЛАДИНА ИЗЈАВА ПРЕД НАРОДНОМ СКУПШТИНОМ.

Излазећи пред Народну Скупштину, на чију озбиљну потпору апелује нови кабинет, одликован поверењем Његовог Величанства Краља, изјављује, пре свега, да стоји, како у погледу унутрашње тако и у погледу спољашње политике, на гледишту програма свога претходника. Оно што садашњи кабинет жели нарочито да нагласи јесте ово:

1. Србија ставља себи као задатак свој државни препорођај и, радећи свом снагом на том великом задатку, жели бити искрен пријатељ мира и помагач да се судба њених сународника у Османској Империји озбиљно поправи предузетим мирним реформама, чинећи, у исто време, са своје стране све да се и пријатељски односи одржавају и негују са свима суседима;

2. У свом унутрашњем реформном раду кабинет сматра као прву полазну тачку: решење државнога буџета на основи изравнања буџетскога дефицита дозвољним финансијским покрићем, обезбеђење правилног функционисања државне благајне и неодложно приступање реформи државног рачуноводства, која би имала поуздано да обезбеди сталан ред у државним финансијама;

3. Истовремено с овим, кабинет мисли одмах приступити, на основи већ раније установљеног железничког приреза, као финансијске базе, а уз договор с домаћим већим новчаним заводима, грађењу споредних железничких пруга које би имале, с једне стране олакшати везу источне и западне Србије с моравском долином којом иде главна железничка пруга, а с друге стране отворити пролазе нашим шумама и омогућити њихову експлоатацију на широј рационалној основи,

те тако утицати и на појачање државних прихода и на снажење пореске снаге народне;

4. Да би се што пре и што озбиљније могао посветити и даљем извођењу ранијега и остварењу овога програма, кабинет сматра да ваља убрзати и колико је год могућно скратити рад овога првога скупштинскога сазива, ограничивши га, после већ свршенога посла, на решење буџета и оних питања која стоје у непосредној вези с њим или која су иначе, по природи својој, неодложна.

Влада се нада да може у овим озбиљним приликама рачунати на сложну и поуздану потпору Народне Скупштине у извођењу свога тешкога задатка.

27 јануара 1904 год.

Београд.

ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА, ГЕНЕРАЛ САВА ГРУЈИЋ;
— МИНИСТАР ИНОСТРАНИХ ДЕЛА, НИК. П. ПАШИЋ, — МИНИСТАР ВОЈНИ, ГЕНЕРАЛ РАД. ПУТНИК; — МИНИСТАР ФИНАНСИЈА, Л. ПАЧУ;
— МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ ДЕЛА, СТОЈ. М. ПРОТИЋ; — МИНИСТАР ГРАЂЕВИНА, ВЛАД. ТОДОРОВИЋ; — МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА, ЈЉУБ. М. ДАВИДОВИЋ; — МИНИСТАР НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ, СВЕТОЛ. РАДОВАНОВИЋ; — МИНИСТАР ПРАВДЕ, Д-р МИХ. С. ПОЛИЋЕВИЋ.

21.

СТОГОДИШЊИ ПОМЕН

БОРЦИМА ИЗГИНУЛИМ У БОРБАМА ЗА ВРЕМЕ ПРВОГА
СРПСКОГА УСТАНКА 1804—1813 ГОДИНЕ.

а). КРАЉЕВ ГОВОР МИНИСТРИМА.

Према утврђеном програму за прославу стогодишнице српскога устанка одржан је 14 фебруара 1904 године у Орашцу и по целој земљи помен борцима изинулим у борбама за време првога српскога устанка (1804—1813 године) Тога је дана даван у двору доручак, и тада је Краљ Петар I одржао министрима овај говор:

Господо Министри,

Навршило се сто година од како је тамо усред Шумадије Мој дед запалио први хан турски. Светлост од оног запаљеног хана растурила је постепено мрак који је Србију вековима покривао. Србија је данас слободна благодарећи напорима Карађорђа и његових другова, а благодарећи и познијим покољењима која су ону прву борбу достојно настављала.

На нама, унуцима Карађорђа, Синђелића и Вељка је да ту слободну Србију, тај драгоцен аманет предака наших, нетакнут очувамо. Очувати, вели једна лепа изрека народна, теже је често но и стећи. Времена су озбиљна и потребно је много одважности, присебности, самопрегоревања а највише још мудрости, да се ова скупа тековина толиких нараштаја, да се слобода унутра и споља одржи.

Рекло се да наш народ не уме да цени слободу, да није дорастао за њу. Ја мислим да се тиме наноси увреда, како самом народу који је толико пута давао доказа о својој безграничној љубави ка слободи, тако и успомени коју данас славимо, успомени на оне људе који су у почетку прошлога века за слободу животе своје заложили.

Народ није до сада злоупотребљавао права своја, није се огрешио о начело слободе које су му у аманет оставили, а које је он суревњиво чувао. Ако је било грешака, то оне нису потицале отуд што се слобода доле у народу није умела да цени, него што се горе, на челу управе земаљске, није хтела да разуме.

На нама је, а нарочито на вама је, господо министри, којима је народ поверио да, као одговорни чиниоци, управљате судбином ове земље, да слободи

прибављате свугде и у свакој прилици достојног поштовања. Начело слободе, достојно схваћено и постављено на темељ како унутрашњег тако и спољашњег развитака, треба да буде онај трајни споменик који ћемо ми подићи људима чију успомену и рад данас славимо.

Ми, Ја и ви, господо министри, бићемо одговорни пред историјом и пред успоменом на дедове наше за све злоупотребе што се у овој земљи са слободом или противу ње учиниле буду. Карађорђе и сви они јунаци из 1804 године тражиће од нас рачуна од аманета који нам поверише, од слободне Србије коју су животом својим искупили. Чувајмо аманет тај! Не дајмо да се скупочена тековина толиких покољења ма чиме окрњи! Чувајмо је споља, па је чувајмо и изнутра!

Отварајући ред светковина у спомен стогодишњице устанка, Ја мислим да ћу се сени наших предака најбоље одужити ако ову чашу испијем за срећу и напредак слободне Србије.

6). ОДГОВОР САВЕ ГРУЈИЋА,
ПРЕДСЕДНИКА МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Са пропашћу српскога царства на Косову у Српском Народу није никад било изумрло сазнање о његовој негдашњој слави и величини. Кроз све време турске владавине јављали су се често крвави протести противу насиља и зулума, и потхрањивана је у народу нада на повратак изгубљене му слободе. Српски хајдуци били су ти који су сиротињу рају узимали у заштиту, и који су били весници обновљене српске државе.

Господо Министри,

Навршило се сто година од како је тамо усред Шумадије Мој дед запалио први хан турски. Светлост од оног запаљеног хана растурила је постепено мрак који је Србију вековима покривао. Србија је данас слободна благодарећи напорима Карађорђа и његових другова, а благодарећи и познијим покољењима која су ону прву борбу достојно настављала.

На нама, унуцима Карађорђа, Синђелића и Вељка је да ту слободну Србију, тај драгоцен аманет предака наших, нетакнут очувамо. Очувати, вели једна лепа изрека народна, теже је често но и стећи. Времена су озбиљна и потребно је много одважности, присебности, самопрегоревања а највише још мудрости, да се ова скупа тековина толиких нараштаја, да се слобода унутра и споља одржи.

Рекло се да наш народ не уме да цени слободу, да није дорастао за њу. Ја мислим да се тиме наноси увреда, како самом народу који је толико пута давао доказа о својој безграничној љубави ка слободи, тако и успомени коју данас славимо, успомени на оне људе који су у почетку прошлога века за слободу животе своје заложили.

Народ није до сада злоупотребљавао права своја, није се огрешио о начело слободе које су му у аманет оставили, а које је он суревњиво чувао. Ако је било грешака, то оне нису потицале отуд што се слобода доле у народу није умела да цени, него што се горе, на челу управе земаљске, није хтела да разуме.

На нама је, а нарочито на вама је, господо министри, којима је народ поверио да, као одговорни чиниоци, управљате судбином ове земље, да слободи

прибављате свугде и у свакој прилици достојног поштовања. Начело слободе, достојно схваћено и постављено на темељ како унутрашњег тако и спољашњег развитака, треба да буде онај трајни споменик који ћемо ми подићи људима чију успомену и рад данас славимо.

Ми, Ја и ви, господо министри, бићемо одговорни пред историјом и пред успоменом на дедове наше за све злоупотребе што се у овој земљи са слободом или противу ње учиниле буду. Карађорђе и сви они јунаци из 1804 године тражиће од нас рачуна од аманета који нам поверише, од слободне Србије коју су животом својим искупили. Чувајмо аманет тај! Не дајмо да се скупочена тековина толиких покољења ма чиме окрњи! Чувајмо је споља, па је чувајмо и изнутра!

Отварајући ред светковина у спомен стогодишњице устанка, Ја мислим да ћу се сени наших предака најбоље одужити ако ову чашу испијем за срећу и напредак слободне Србије.

6). ОДГОВОР САВЕ ГРУЈИЋА,
ПРЕДСЕДНИКА МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Са пропашћу српскога царства на Косову у Српском Народу није никад било изумрло сазнање о његовој негдашњој слави и величини. Кроз све време турске владавине јављали су се често крвави протести противу насиља и зулума, и потхрањивана је у народу нада на повратак изгубљене му слободе. Српски хајдуци били су ти који су сиротињу рају узимали у заштиту, и који су били весници обновљене српске државе.

И кад је пре 100 година олигархија дахија — тих царских одметника — одпочела по Шумадији свој крвави пир да празнује, и кад је раји душа у подграц дошла, тад се народни прваци искупише у Орашцу, селу маленоме, на договор како народ од зулума да заштите, и како земљу од некрста да очисте. На томе знаменитоме збору народних првака би одлучено: да се народ противу дахија дигне на оружје — и „диже се бутун Шумадија“ — а за врховног војводу тога покрета буде изабран Ђорђе Петровић-Црни, неумрли Дед Вашег Величанства, који се већ раније међу народним првацима својом необичном храброшћу и својим челичним карактером већ истакао био.

И овога дана, пре 100 година, отпочета је она јуначка борба — за крст часни и слободу златну — која је трајала пуних девет година и која је својим пожртвовањем и својим јуначким подвизима цео свет задивила.

Поход Наполеонов на Русију — на покровитељку и савезницу Карађорђевој Србији — истина омео је Војводу да отпочето дело ослобођења Српског Народа до краја изведе, али је опет у тој херојској епоси положен темељ садашњој нашој ужој слободној Отаџбини. Зато данашњи дан Србија тако свечано прославља, а зато нека је вечита слава Врховном Војводи и његовим див-јунацима!

Но, са празновањем стогодишњице великог народног устанка, данас Србија празнује и стогодишњицу заснивања своје заслужне народне династије. Нека би Бог дао да потомци Карађорђеви, руковођени срећном звездом свога великог претка, доврше започето дело Његово и да обогате историју српску новим тековинама за драгу нам Отаџбину!

На том путу Ваше Величанство с правом може рачунати на верну и одану службу, како својих првих доглавника, тако и целог верног Му народа, који ће примити к срцу очински позив свога љубљеног Краља

да скупљеном крвљу својих предака стечене слободе, као свети аманет, неокрњене очува.

У тим жељама и са тим надама, у име другова и осталих гостију, подижем чашу у здравље Вашег Величанства, у здравље Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника, и у здравље целог Вам Краљевског Дома.

в). КРАЉЕВ ГОВОР НАРОДНИМ ПОСЛАНИЦИМА

Сутрадан, 15 фебруара, Краљ је давао ручак народним посланицима и тада је одржао ову здравицу:

Господо народни посланици,

Сакупио сам вас да у средини вашој, у средини милог Ми народа кога представљате, зачнем ред свечаности којима ће се прославити стогодишњица великог устанка српског.

И Мој деда, пре сто година, баш на данашњи дан, био је у кругу самим догађајима истакнутих, избраних представника земаљских. Са њима је већао о потреби подизања целе земље, о невољама које су се могле само једном крвавом револуцијом отклонити.

Ми смо данас у срећнијем положају, јер Србија није више туђа покрајина, Српски је Народ господар на своме огњишту, ковач среће своје. Користећи се напорима јунака из четврте године прошлога века, као и устаоштвом доцнијих генерација, ми можемо данас са поверењем да гледамо у будућност.

Оним јунацима дугујемо ми много, јер им дугујемо слободу која је основа за сваки даљи напредак. И право је да то дуговање, ту благодарност нашу према нашим дедовима који су нам Отаџбину из ни-

И кад је пре 100 година олигархија дахија — тих царских одметника — одпочела по Шумадији свој крвави пир да празнује, и кад је раји душа у подграц дошла, тад се народни прваци искупише у Орашцу, селу маленоме, на договор како народ од зулума да заштите, и како земљу од некрста да очисте. На томе знаменитоме збору народних првака би одлучено: да се народ противу дахија дигне на оружје — и „диже се бутун Шумадија“ — а за врховног војводу тога покрета буде изабран Ђорђе Петровић-Црни, неумрли Дед Вашег Величанства, који се већ раније међу народним првацима својом необичном храброшћу и својим челичним карактером већ истакао био.

И овога дана, пре 100 година, отпочета је она јуначка борба — за крст часни и слободу златну — која је трајала пуних девет година и која је својим пожртвовањем и својим јуначким подвизима цео свет задивила.

Поход Наполеонов на Русију — на покровитељку и савезницу Карађорђевој Србији — истина омео је Војводу да отпочето дело ослобођења Српског Народа до краја изведе, али је опет у тој херојској епоси положен темељ садашњој нашој ужој слободној Отаџбини. Зато данашњи дан Србија тако свечано прославља, а зато нека је вечита слава Врховном Војводи и његовим див-јунацима!

Но, са празновањем стогодишњице великог народног устанка, данас Србија празнује и стогодишњицу заснивања своје заслужне народне династије. Нека би Бог дао да потомци Карађорђеви, руковођени срећном звездом свога великог претка, доврше започето дело Његово и да обогате историју српску новим тековинама за драгу нам Отаџбину!

На том путу Ваше Величанство с правом може рачунати на верну и одану службу, како својих првих доглавника, тако и целог верног Му народа, који ће примити к срцу очински позив свога љубљеног Краља

да скупљеном крвљу својих предака стечене слободе, као свети аманет, неокрњене очува.

У тим жељама и са тим надама, у име другова и осталих гостију, подижем чашу у здравље Вашег Величанства, у здравље Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника, и у здравље целог Вам Краљевског Дома.

в). КРАЉЕВ ГОВОР НАРОДНИМ ПОСЛАНИЦИМА

Сутрадан, 15 фебруара, Краљ је давао ручак народним посланицима и тада је одржао ову здравицу:

Господо народни посланици,

Сакупио сам вас да у средини вашој, у средини милог Ми народа кога представљате, зачнем ред свечаности којима ће се прославити стогодишњица великог устанка српског.

И Мој деда, пре сто година, баш на данашњи дан, био је у кругу самим догађајима истакнутих, избраних представника земаљских. Са њима је већао о потреби подизања целе земље, о невољама које су се могле само једном крвавом револуцијом отклонити.

Ми смо данас у срећнијем положају, јер Србија није више туђа покрајина, Српски је Народ господар на своме огњишту, ковач среће своје. Користећи се напорима јунака из четврте године прошлога века, као и устаоштвом доцнијих генерација, ми можемо данас са поверењем да гледамо у будућност.

Оним јунацима дугујемо ми много, јер им дугујемо слободу која је основа за сваки даљи напредак. И право је да то дуговање, ту благодарност нашу према нашим дедовима који су нам Отаџбину из ни-

чег створили, који су јој снаге улили да живи, да се развија, на неки видљив начин истакнемо.

Али — светковине ће бити и проћи: нестаће свих ових спољашњих знакова тренутног одушевљења; остаће тек слабо сећање на многобројна весела приређених ту и тамо. На Народном је Представништву, на самом је народу да на други трајнији начин остави успомену на прославу стогодишњице једног од најзначајнијих покрета историјских. Та ће се успомена ојачати, ако Представништво Народно ову годину рада свога обележи каквим новим важним тековинама.

Пре сто година устао је народ српски да из ничег створи државу. Пуних сто година борио се, паштио, да новој држави даде чврсте основице за самостално развиће. Желети је да се оне скупе тековине стогодишњег труда и рада у овој години извесним установама и законима зајемче, који би потомство подсећали на прославу великог устанка.

У Србији се обнавља важан преображај, снаге се групишу, стварају се нове политичке и друштвене основице за будућност. Народно Представништво позвано је да, ако не сада а оно на јесен, цео тај преображај учврсли, да му да видљива облика у установама којим ће се и доцнија покољења моћи корисно служити. То ће бити споменик који ће Народно Представништво подићи јунацима из четврте године, споменик који ће Карађорђу и његовим друговима бити милији од сваког и најскупоценијег камена.

Карађорђе, Вељко, Синђелић, хтели су да виде слободну и уређену отаџбину своју, па да је такву оставе деци и унуцима својим. Славећи успомену њихову, ми треба да смо у стању да сенима њиховим

рекнемо: „Оно чему сте тежили постигнуто је: Србија је слободна и уређена, њена је будућност осигурана“.

Тек кад могаднемо рећи то, а Ја сам уверен да ће, благодарећи прегаоштву вашем, то скоро бити, ми ћемо се достојно одужити дедовима који борбу за ослобођење зачеше.

У тој нади и у томе уверењу, Ја подижем ову чашу за спас и добро милог Ми Народа Српског, који достојно представљате.

г). ОДГОВОР АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА,

ПРЕДСЕДНИКА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

Ваше Величанство,

Дубоко потресен жељама у речи којом је Ваше Величанство у овој свечаној прилици поздравило народне посланике, ја се сматрам за особито срећна, што ми је пала у део част да, у име Народне Скупштине, дам израза осећањима љубави и оданости које она гаји према достојном Унуку бесмртнога Карађорђа који је, на данашњи дан пре сто година, примио из руку најугледнијих представника наших дедова заставу српскога ослобођења да је, светлу и прослављену, пронесе кроз знамените бојне окршаје из којих је поникла Слободна Србија.

Почета договором, за који наш народ у опште каже да „кућу гради“, у малом али од тад знаменитом Орашцу, борба за ослобођење, којој је на челу стојао бесмртни деда Вашег Величанства, пролазила је с успехом кроз мучне мене: борило се и падало, падало и дизало, да се у борби истраје, са самопрегоревањем увек готовим на најкупље жртве без којих се слобода не добија, а добивена не поштује. Најзад се скупо плаћеним жртвама дошло до слободе и на

њој је заснован државни живот наше отаџбине, за коју је песник право казао „костију кршних то је гомила“, што их наши дедови вољно слагаше „лепећи крвљу срца рођеног мишица својих кости сломљене“, да нама, унуцима својим, спреме поуздан заклон од свакојаким бура и незгода, од којих никад није поштеђен државни живот младих народа, нарочито кад се налазе у оваком географском положају какав је наш.

И баш стога што народни посланици умеју ценити не само ове жртве, него и оне прилике због којих је цео Српски Народ одушевљено поздравио, као зору бољих дана, долазак Вашег Величанства на престо Краљевине Србије у очи стогодишње прославе устанка у коме се обесмртио Ваш Дед — они ће дубоко у срце урезати речи којима их Ваше Величанство, будући успомене на прошлост, позива да „на трајнији начин оставе успомену на прославу стогодишњице једнога од најзначајнијих покрета историјских.“ Свесни замашаја и значења жеља којима је Ваше Величанство дало тако речита израза, народни су представници срећни што су из уста Вашег Величанства чули речи, потпуно сагласне с њиховим погледима и жељама, и они ће им се, уверен сам, одазвати с патриотском готовошћу коју од њих захтевају и велики интереси напреднога развића наше уже отаџбине и велике наде које се у њу полажу.

Гледајући у овој сагласности најпоузданије јемство за успех свих послова којима треба одговорити и овим интересима и овим надама, народни посланици, по угледу на примере из јуначке борбе чију стогодишњицу почињемо прослављати, неће жалити жртава да се очува што је добивено, да се развије што је тиме засновано, да се доконча што се тиме отпочело. Да бисмо и ми, са своје стране, заслужили да и нас наши потомци по делима помињу са захвалношћу и одушевљењем с каквим ми данас помињемо Карађорђа и његове сараднике, морамо се у свему нашем раду руководити мишљу која је њих сакупила била на знаменити збор у Орашцу и одушевљавала у борбама за ослобођење.

Потпуно уверен да ћемо, том мишљу вођени и одушевљавани, под срећном владавином Вашег Величанства дочекати да видимо потпуно остварен идеал учесника на збору и Орашцу, ја се обраћам народним посланицима и свима присутнима с позивом да, испијајући ову чашу, узвикну:

Слава Карађорђу и његовим сарадницима!

Да живи Његово Величанство Краљ Петар II —
Да живи Његово Височанство Престолонаследник
Ђорђе! — Да живи Краљевски Дом!

д). КРАЉЕВ ГОВОР ОФИЦИРИМА.

16 фебруара 1904 Краљ је, поводом почетка прославе стогодишњице устанка, давао ручак официрима београдског гарнизона. Тада је офицере поздравио овим речима:

Драги ми официри и подофицири,
представници моје миле војске,

Цео се народ данас с поносом и с поштовањем сећа великих дела славних нам дедова. Славе се имена оних јунака који први ударише камен темељац слободној поносној Србији. Листови су пуни хвале о њиховом одважном духу, о љубави према отаџбини, о државничкој им способности.

Српска војска позвата је да у том општем поштовању славне прошлости узме свога удела.

Све друге особине, које су одликовале јунаке из четврте године на страну, оно што их најпре истиче, чему на првом месту морамо да се дивимо, то су ретке војничке способности њихове.

Карађорђе и она поворка јунака који су скоро десет година одолевали страховитој сили турској били су — војници. Који је тај војник чије срце јаче не

закуца кад чита са каквом су умешношћу стратегијском и тактичком бијени први бојеви за независност малене Србије. Цео народ може и треба да се поноси делима дедова наших, војска пак у тим делима с правом гледа дела своја — дела војничка.

Застава, коју је тада Карађорђе развио и коју је достојно пренашао с једнога краја отаџбине на други, није ни позније, није никада била осрамоћена.

Војнички дух Карађорђевићев пренашао се је с нараштаја на нараштај и Ја, као унук првог Војводе српског, срећан сам што видим да тај дух ни данас није малаксао, да и данас испуњава груди српских војника. А он нам је и потребан сада више но икада, јер су прилике које се око нас групишу озбиљне.

Без сумње Србин никада није тражио туђе, њега никад нису распињали завојевачки планови. Али у колико је умео да поштује туђе, у толико је више знао и јуначки да брани оно што је чисто његово.

Провиђење је хтело да у тим озбиљним временима, а у тренутку кад се Српски Народ спремао да прослави стогодишњицу великога устанка, Ја прихватим Заставу Тополску.

Очи целога света окренуте су овамо нама на Балкану, јер се ту очекују велики крупни догађаји. Ми те догађаје нећемо изазивати, али ћемо се спремити да их достојно дочекамо.

Сакупљени око Заставе Тополске под којом је Српски Народ некада чуда стварао, ми ћемо до последње капи крви умети бранити аманет дедова наших, слободну Србију. У тим тешким временима на вама, јунаци, на милој војсци Мојој, лежи највећи део те свете дужности Србинове. Одбранити ову груду земље,

НЕ ДАТИ ДА СЕ ПОД ОВИМ СУДБОНОСНИМ ПРИЛИКАМА ОКРЊИ И ЈЕДНО ПРАВО ЊЕЗИНО, ТО ОД ВАС, ЈУНАЦИ, ТРАЖИ ДУХ ДЕДА МОГА, КОЈИ НАД ВАМА ЛЕБДИ. ВИ ЋЕТЕ СЕ ПОКАЗАТИ ДОСТОЈНИ ТЕ ВЕЛИКЕ ДУЖНОСТИ, ДОСТОЈНИ ПОВЕРЕЊА КОЈЕ НАРОД У ВАС ПОЛАЖЕ, НАЗИВАЈУЋИ ВАС — УЗДАНИЦОМ СВОЈОМ.

Да одржите ово што је стечено, да не допустите да се будућност миле Отаџбине ма чиме, ма како угрози, то је споменик који ћете ви, војници, подићи вољницима из почетка прошлог века.

И у том уверењу Ја испијам ову чашу за напредак миле Ми и храбре војске, узданице Србинове.

ђ). ОДГОВОР РАДОМИРА ПУТНИКА

Министра Војног.

Ваше Величанство,

Војска српска прожмана је до дна душе благодарношћу према делима великог Деда Вашег Величанства и његових савременика. Она узима најискренијег учешћа у прослави првог устанка народног из кога је, после дугих очајних борби, поникла данашња независна Србија.

Те борбе из почетка прошлог века у стању су заиста да их раздрагају, да с поносом испуне душе свих правих војника, јер оне сведоче о огромним војничким способностима наших дедова.

Застава Тополских јунака, која је у најозбиљнијим временима прешла у руке Вашег Величанства, биће знамење око којег ће се са одушевљењем прибирати сви синови овог народа, а на првом месту Ваша верна војска. Са том заставом лебдеће над нама и дух Великог Карађорђа, који ће нас у послу око чувања независности српске стално бодрити. Под њом, а вођена Вашим Величанством, српска ће се војска сва заложити, да се права отаџбине наше нетакнута очувају.

То је уверење које преко мене даје Вашем Величанству сва српска војска, у чије име ја подижем ову чашу са узвиком:

Живео Његово Величанство Краљ Петар I! Живео Његов светли Дом!

22.

ЗАКЉУЧЕЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

(25 МАРТА 1904 ГОД.).

Народну Скупштину, сазвану у редован сазив за 1 октобар 1903 године, закључио је Краљ 25 марта 1904 године овом беседом:

Господо Посланици,

Отварајући јесенас скупштинске седнице, Ја сам вам изнео у престоној беседи програм законодавног рада који се у овом првом њеном сазиву имао свршити. С обзиром на ту околност, што је влада примила послове у исто време кад се Скупштина сазвала, програм тај ограничен је у главном на довођење извесних политичких закона у склад с уставом земаљским и на сређивање наших поремећених финансија. Сад на свршетку овога сазива са задовољством констатујем да је Народна Скупштина одговорила потпуно своје задатку и да је са родољубивом готовошћу владу помагала да свој пословни програм до краја изведе.

Господо посланици,

За сређивање државних финансија неизоставно је потребно било да се, без новог задуживања, буџет

доведе у равнотежу и ви сте, са вотирањем ванредног приреза, који ће само за ову годину важити, с пожртвовањем помогли владу да се тај важни задатак реши. Сређење финансија и исправно одговарање државне благајне својим обвезама подићи ће кредит земље, и влади ће дати могућности да се са већим самопоуздањем посвети другом делу свога задатка — унапређењу народне привреде и културном напретку земље.

Као увек тако и овог пута Народно Представништво показало је пуну готовост да се преким потребама просвете и војске родољубиво одазове.

Нов закон о основној школи, уз боље материјално осигурање просветних трудбеника полаже шири темељ за основну наставу.

Најпотребнијим изменама пак у закону о устројству војске измирене су потребе службе с извесним олакшицама за државни буџет. Ове измене у закону о устројству војске, као и неке измене финансијских закона, послужиће без сумње као припрема новим преображајним пословима. А на народну ће се привреду свакако благотворно одазвати важан корак учињен за грађење нових железница законом о зајму код Управе Фондова.

Решењем закона о општој царинској тарифи, наша је отаџбина стављена у могућност да спремна чека закључивање нових трговинских уговора. Одобрењем трговинског уговора с Отоманском Империјом и поштанско-телеграфске конвенције с Бугарском скинута су с дневног реда два питања затечена нерешена из ранијег времена а од немалога значаја и по наше суседске и по трговинске интересе.

Најпоследње ће измене у закону о шумама допринети да се брже среде односи о својини и да се добије основа за рационално газдовање државним шумама.

Господо посланици,

На овако плодном раду примите Моју искрену захвалност. А сада праштајући се с вама, да после шест месеци, на Мој позив, наставите са Мојом владом законодавни рад, Ја вам желим срећна пута.

Господо посланици,

Понесите вашим бирачима Мој Краљевски поздрав и објавите драгом Ми народу да је Краљ Петар веран чувар његових слобода и да ће, ако се само мир у суседству Отаџбине наше одржи, на чему ће и Он и влада Му најискреније радити, Он свима силама настати да се и материјално благостање земље што пре поправи.

Овим оглашујем да су седнице Народне Скупштине сазване у редован сазив за 1903 годину завршене.

25 марта 1904 године
у Београду.

ПЕТАР I.

ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА, ГЕНЕРАЛ, САВА ГРУЈИЋ; — МИНИСТАР ИНОСТРАНИХ ДЕЛА, НИК. П. ПАШИЋ; — МИНИСТАР ВОЈНИ, ГЕНЕРАЛ. Р. ПУТНИК; — МИНИСТАР ФИНАНСИЈА, ДР. Л. ПАЧУ; — МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ ДЕЛА, СТОЈАН М. ПРОТИЋ; — МИНИСТАР ГРАЂЕВИНА, ВЛАДИМИР ТОДОРОВИЋ; — МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА, ЉУБ. М. ДАВИДОВИЋ; — МИНИСТАР НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ, ДР. СВЕТОСЛАВ РАДОВАНОВИЋ; — МИНИСТАР ПРАВДЕ, ДР. МИХ. С. ПОЛИЋЕВИЋ.

23.

КРАЉ ПЕТАР У СМЕДЕРЕВУ И ПОЖАРЕВЦУ.

(у априлу 1904 год.)

Краљ Петар пошао је из Београда у Смедерево 4 априла 1904 год. (у 6 часова изјутра). На овом су га путу пратили генерал Сава Грујић, председник Министарског Савета, и Љубомир Давидовић, министар просвете.

а) КРАЉ ПЕТАР У СМЕДЕРЕВУ.

Истог дана стигао је Краљ у Смедерево (у 8 часова и 45 минута). радосно дочекан и одушевљено поздрављен од многобројног народа из Смедерева и околине. На пристаништу је Краља поздравио председник смедеревске општине Филип Симић и поднео му со и хлеб, а у цркви прота Михаило Поповић. После подне Краљ је прегледао смедеревски град и обишао Карађорђевог шанаца, где га је дочекао и поздравио многобројни народ. Ту је била подигнута и трибина, на којој га је дочекао и поздравио народни посланик Милић. Увече, око 7 часова, приређена је била бакљада и тада је Краља, у име Смедереваца, поздравио Филип Симић, председник општине. На тај поздрав краљ Петар је одговорио овим речима:

Мили Моји Смедеревци,

И Ја се од срца радујем што сте Ми на овако свечан начин дали прилику да се с вама још једном видим и поздравим. Тесне су везе које су од вајкада везивале Дом Мој са становништвом овога краја, са вама, драги Моји Смедеревци. Везе те нису се кидале ни за време најјачих бура које су преко лепе Отаџбине наше прелазиле.

Оне су са бурама тим само јачале и постајале све тешње. И Ја сам из дубине душе захваљан Богу што Ми је досудио да ма и стар, ма и на крају жи-

вота, видим и поздравим становништво, које је годинама тако верно стојало уз дом Карађорђевића. Знајући оданост ту, Ја и не гледам у овом свечаном дочеку обичан израз поште народне према своме владару. Ја сам уверен да је одушевљење, којим Смедеревци поздрављају први пут свога Краља, одјек свих оних нада које су они годинама морали да крију у грудима својим а које су се све везивале за име и потомство првога Војводе. И будите уверени, мили Моји Смедеревци, да вам те наде неће бити варљиве. Ускршњи поздрав, који Сам испратио целом народу, нека буде и Мојим Смедеревцима јемство за боље дане које су они жудно очекивали. Унук Карађорђевић није могао друкчије, но да, кад је куцнуо и час ослобођења народног, уђе сам у редове бораца и колико Му је снага допуштала, помогне извршењу оног дела које Му је Дед започео. Народ Српски може бити уверен, да ће Краљ Петар са истим оним младићским одушевљењем и данас стојати на бранику националних права Србије и Српства. Уверен да ћу у свима Мојим подухватима за добро Народа Српског увек моћи рачунати на потпору Мојих драгих Смедереваца, Ја им довикујем: „Живели!“

б). КРАЉ ПЕТАР У ПОЖАРЕВЦУ.

Краљ је пошао колима из Смедерева 5 априла (око 7 и по часова изјутра). Пред Краљевим колима јахала је народна гарда, у којој бежу до две стотине угледних грађана из Смедерева и околине, а иза Његових кола низао се врло велики број кола у којима су такође били Смедеревци који су желели да испрате Краља до границе свога округа. Уз пут је многобројни народ дочекивао и поздрављао Краља. У свакоме селу Краљ се заустављао и проговорио неколико речи са народом. Пожаревљани су

Му изишли у сусрет у Љубичево где је била приређена закуска. Око подне истога дана стигао је Краљ у Пожаревац, где Га је радосн дочекао многобројни народ из Пожаревца и околине. У цркви је Краља дочекао и поздравио прота Живко Ивановић. После подне Краљ је примао разне другације и обишао установе у Пожаревцу. Увече приређена је бакљада, и том је приликом Краља поздравио председник општине пожаревачке Јовановић. На овај поздрав Краљ је одговорио овим речима:

Моли Пожаревљани,

Сматрао сам за дужност Своју да овогодишњи ред путовања по милој Ми Србији отворим посетом Смедерева и Пожаревца, два највиђенија, најнапреднија града на српском Дунаву. И сам сам прожет уверењем да уставни владар на првом месту ваља да се стара да задобије љубав и поштовање свога народа, и да у томе тражи стална ослонаца својој владавини.

Изјава љубави и поштовања, коју Ми на онако дирљив начин поднесе Моји мили Пожаревљани, драга је за Мене и Моју породицу. Та је изјава без сумње доказ да је у средини њиховој остала нетакнута успомена на устанак, на велика дела која су наши велики дедови удруженом снагом стварали, а из којих је поникла данашња уређена Србија.

Застава Тополска, коју је Мој Дед у то време кроз пуних девет година достојно носио с једног краја Србије и Српства на други, прешла је поверењем народним на Мене.

У колико у једногласном избору Моме за Краља Србије има народнога признања заслуга Карађорђевић, у толико Ми та једнодушност више налаже да Своју снагу посветим добру народном, да радом Својим оправдам и поверење и наде које се у Мене и Мој Дом полажу.

У жељи да милој отаџбини Мојој што више користим, Ја ћу стално водити рачуна о науку који нам историја за ових последњих сто година пружа.

Борба, коју је народ после ослобођења од туђина водио да би себи извојевао основна политичка права, доказ је његове политичке свести и његове велике љубави ка слободи.

Мени, као избранику његову, дужност налаже да ту љубав народну ка слободи не само поштујем већ и да се сав заложим да она процре у основу свију државних и друштвених односа наших. Да политичко делање једног народа с поља и културно му подизање изнутра зависи у многоме од јачине његове привредне снаге, несумњиво је.

Ја се од срца радујем што чујем да се Пожаревац и пожаревачки округ тако нагло економски дижу благодарећи вредноћи, заузимљивости и пожртвовању његовог становништва. Нарочито Ми је мило што сам се уверио да мрежа путова општинских, средњих и државних јача, јер у добрим путовима видим главни услов за привредно подизање.

У овој тежњи Својој, да материјално ојача, наћи ће народ округа пожаревачког као и цела Србија сталне потпоре у Мени и Мојој Породици.

Ми се заиста нећемо боље одужити сени дедова наших, нећемо достојније прославити стогодишњицу великог устанка него ако озбиљно прионемо да земљу, коју нам они у аманет оставише, политички уредимо и економски обезбедимо.

Не сумњам да ће Пожаревац увек бити међу првима на томе путу сталног и свестраног преображаја којим сам Ја рад да означим владавину Моју.

Са тим уверењем Ја вам довикујем: „Да живе Моји мили Пожаревљани!“

6 априла Краљ је, на позив Бајлонија, индустријалца, ишао у М. Црнуће и обишао тамошњи парни млин. У М. Црнућу је такође радосно дочекан од многобројног народа. Враћајући се у Пожаревац, Краљ је прошао кроз села Трњане и Братинац, где га је народ одушевљено дочекао и поздравио.

Краљ је из Пожаревца, преко Дубравце, лађом дошао у Београд 7 априла у подне.

24.

ПУТ КРАЉА ПЕТРА ПО ЗАПАДНОЈ СРБИЈИ.

(у мају 1904 године).

Краљ је пошао на пут по западној Србији 5 маја 1904 године. На овом су га путу пратили: Сава Грујић, председник министарства, Свет. Радовановић и Мих. Полићевић, министри. Из Београда је, у 8 ч. изјутра, лађом отишао прво у Шабац. Поред обале, на поединим пајобродским станицама, био је искупљен многобројан народ који је поздрављао Краља.

а). КРАЉ ПЕТАР У ШАПЦУ.

У Шапцу је Краљ дочекан радосно и свечано. Говором Га је први поздравио у име шабачке општине Ђура Јагеровић. Краљ је у свом одговору рекао „да види из овог говора и одушевљеног дочека да је Његов избор за Краља Србије одговорио жељама народа.“ У цркви га је дочекао владика Димитрије (сада патријарх).

Целога тога дана Краљ је походио разне установе по Шапцу, примао изасланства и обавештавао се о животу и раду народа. Увече је, тога дана, приређен Краљу ручак, а у 8^{1/2} часова дошло је грађанство са буктињама. Краља је, у име Шапчана, поздравио адвокат Дража Петровић, истичући заслуге Карађорђевог за Србију, описујући стање какво је било пре рада

Његова, робовања, беде, па онда херојску Му борбу, неуставност која је завладала затим, а после наде које су се полагале на долазак Унука Карађорђевог.

Краљ је на овај говор одговорио овим речима:

Драги Моји Шапчани,

Ја поимам вашу радост; верујем да је одушевљење, којим сте Ме дочекали, искрено.

Успомена на Мога деда морала је бити у вашој средини, у свима овим крајевима, увек жива. Са вашиим прецима односио је Карађорђе ту у близини дичног Шапца своје најсјајније победе.

Мишар је био сведок јунаштва њиховог, на њему се је запечатило крвљу оно пријатељство које још и данас постоји између Моје Куће и вас, драгих Мојих Шапчана. Та успомена на заједничка дела наших дедова основ је узајамне љубави која нас веже. Слободна Србија тековина је скупа читавог покољења, и неспрски би било заборавити ма чије заслуге при стварању њезином.

Карађорђе је у тешким данима зачео дело ослобођења народног и, што је ипак имао успеха, ваља захвалити не само Његовом личном јунаштву и пожртвовању, но и искреној потпори и љубави коју је свуда налазио.

Али није само заједничка славна прошлост која нас веже. Рад на садашњости и на спремању лепше, сјајније будућности треба да буде још чвршћа спона између владаоца и народа.

Србија је, без сумње, много настрадала, њена најближа прошлост била је пуна трзавица којима је и њена будућност била угрожена.

За Мој долазак на престо српски везивале су Ме наде да ће све поћи на боље, да ће лепа Отаџбина наша доћи најпосле, иза толиких искушења, до потребног мира и сталности. Несталност и изненађења којима су за ноћ обаране најлепше тековине, подривале су основе државног живота и чиниле сваки рад на поправци положаја народног илузорним.

Дошав на престо као стар човек, Ја не могу да мислим да ћу још толико живети, да је видим скроз преображену. Жеље су Моје велике и искрене, али је извршење њихово у Божјој руци. Оно међутим што хоћу да оставим иза Себе Сину Моме, и чиме мислим да ћу Отаџбини Својој највећу услугу учинити, то је пример једног скроз уставног владара.

У овој земљи треба да се поврати једном вера у сталност односа државних, треба да народ сам почне да сматра да су изненађења немогућа. Само тако створиће се услов за напредовање, јер ће се омогућити систематски рад на добру народном. Стрховању од изненађења треба учинити крај, а то ће моћи бити само ако се Устав до словца буде поштовао. И Ја сам ставио Себи у задатак да Сам на првом месту радим строго у границама Устава на који сам се закleo, па да то и од сваког другог тражим.

Ни једно дело људско није савршено, па ни данашњи Устав ни закони неће увек можда одговарати потпуно потребама већине у земљи. Али ће поправка њихова бити и брза и лака, ако ми сви, и Краљ и народ, и влада и опозиција, будемо поштовали основни закон земље.

Промене које се врше у људима на челу управе државне раније су увек изазивале читав ред трзавица

само зато што се нису слагале са одредбама или духом тог основног закона. Ја сам се чврсто зарекао да тога више не буде, да се закони и владе мењају строго по реду који је утврђен Уставом а освећен парламентарним обичајем.

Молим Бога да ме толико поживи, да тај један задатак ваљано решим, да Сину Моме прокрчим пут тиме што ћу потпуно повратити веру Народа Српског у неприкосновеност Устава, на коме почива државни ред и рад.

Ја сам уверен, драги Моји Шапчани, да ћу тиме одговорити и вашим жељама, као и жељама целог Народа Српског. Наде које сте ви полагали на Мој долазак у Србију неће бити варљиве. Унук оног Карађорђа, који је са дедовима вашим на Мишару поставио основе слободе у Србији, ево и пред унуцима тих мишарских јунака понавља да ће ту слободу вазда поштовати и чувати.

Ми смо позвати да прославимо стогодишњицу оног херојског рада на ослобођењу Србије, а нећемо је боље прославити него ако данас поставимо уставном слободом основе за лепшу јој будућност.

Дедови су наши хтели Отаџбину уређену и слободну, на нама је да дело са толико мука и пожртвовања зачето још пре сто година искреним радом утврдимо па и до краја изведемо. Уверен да ћу у томе послу око завођења строго уставног и парламентарног реда у Србији вазда моћи рачунати на Моје драге Шапчане, Ја их поздрављам са: Живели!

б). КРАЉ ПЕТАР У ВАЉЕВУ.

Краљ је из Шапца 7 маја отишао преко Лешнице у Лозницу где је такође одушевљено дочекан и срдечно поздрављен. У

Лозници је провео 7 и 8 мај, па је 9 маја изјутра отишао у Крупањ, а 10 маја из Крупања у Ваљево. Свуда је уз пут Краљ одушевљено поздрављан. Увече тога дана приређена је краљу бакљада и том Га је приликом поздравио, у име Ваљеваца, председник општине Мита Ненадовић. Краљ је на тај поздрав одговорио:

Мили Моли Ваљевчани,

Срећан сам што ми је повраћајем у Србију после толикогодишњег изгнаничког живота дата могућност да и Ваљево видим и поздравим.

Ваљево је Мени двојако драго. Оно је место рођења миле Ми мајке, па дакле донекле и Моја постојбина, а оно је и место из кога су и око кога су поникли толики виђени сарадници деда Ми при подизању народном.

Мили Моли Ваљевчани,

Прошлост наша, и она даља и ова најближа, била је без сумње врло тужна. Али у колико је тужнија у толико је утешнија за нас, јер нам доказује да је Србин вазда успевао да се недаћа опрости. Увек се налазило људи који су прегалаштвом и јунаштвом својим спасавали Отаџбину од тираније и понижења. И она старија и она најближа прошлост наша пуне су примера искреног родољубља, незаинтересованог рада на добру Народа Српског. Благодарети одважности таквих људи Србија је данас слободна и споља и изнутра. Народ Српски може ведром чела да гледа у будућност. И ако можда при раду око подизања те будућности нама данас не треба одважности Бирчанина или Синђелића, а оно су нам неопходне у не мањој мери све друге особине које су красиле јунаке — претке наше из тог доба.

Љубав ка Отаџбини, самопрегоревање, увиђавност, прилике у којима се Србија налази, захтевају заједнички рад свију нас, па да она пође путем истинске среће и благостања. Тај заједнички рад, који сви дугујемо мајци Србији, биће могућ тек онда ако ми, и кад се не будемо слагали у погледима на начин управе државне, видимо једни у другима Србе и браћу.

Политички погледи могу и треба да се разликују, али зато ми не смео у политичким противницима да гледамо своје — непријатеље. Устав је обележио, а парламентарни је обичај утврдио, како ће и којим путем поједине групе политичке утицати на ток послова државних. И влада и опозиција имају својих великих уставних права и, ако и једна и друга буде стојале строго у границама уставности, рад обојих биће плодан по Отаџбину. Само где су ситни лични обзири јачи од великих политичких разлога ту се и претвара такав рад у сталан узрок нереда и напетости народног.

Где пак имају узајамног поштовања и политичке увиђавности код противника, ту се и најжешће политичке супротности окрећу на добро земље. Не треба никад заборавити, да је улога и владе и опозиције подједнако узвишена и подједнако корисна по опште интересе кад је оне ваљано схвате. У труду нашем да Србију уведемо поступно у ред сталожених земаља, да од ње направимо елеменат реда и рада на Балкану, ми морамо на првом месту да политичкој борби дамо карактер велике начелне утакмице за благостање Отаџбине.

Одбацујући од себе, као и велики дедови наши, све себичне обзире, ми ћемо, узајамно поштујући се, гледајући у свима синове исте мајке, направити од

нужне политичке борбе најмоћније средство народног усавршавања.

Услови за то дати су већ данашњим уставним и парламентарним поретком, и требало би још само мало више самопрегоревања, политичке увиђавности, искрене љубави ка Отаџбини, па да се и тај благодетни преврат у политичком и моралном животу нашем до краја изведе. У времену, када прослављамо стогодишњицу великог устанка, ми треба да се сетимо са колико су љубави и несебичности дедови наши радили на подизању Отаџбине.

Дужност је наша да, следујући великом примеру њиховом, чисто начелном политичком утакмицом омогућимо миран развитак слободне Србије чији су основ они поставили.

Ваљевци, из чије су средине поникли Бирчанин, Јаков и Матеја Ненадовић, као и толики други виђени јунаци и државници, без сумње ће свом снагом помоћи да се тај морални преврат изведе и да Србија сигурним корацима пође бољој будућности.

У том уверењу Ја их поздрављам са: Живели!

25.

ГОДИШЊИЦА ИЗБОРА КРАЉА ПЕТРА I.

а). ГОВОР КОСТЕ ГЛАВИНИЋА,

ПРЕДСЕДНИКА ОПШТИНЕ.

Годишњица избора Краља Петра I (2 јуна 1904 г.) прослављена је у Београду свечано. Пре подне је у Саборној Цркви одржана свечана служба, па је онда београдско грађанство, које

је предводио Коста Главинић, председник београдске општине, отишло пред двор и поздравило Краља. Краља је, у име грађана, поздравио Главинић овим говором:

Ваше Величанство!

Узвишени Господару!

Грађани краљевске Ти престонице, онога Београда што га је први Твој Деда, непобедни Вожд Србије ослободио туђинскога несноснога јарма, нису могли пропустити данашњи дан, кога се навршује прва година од ступања на српски краљевски престо достојнога Унука неустрашимога Карађорђа, а да не похитају те да Теби, своме љубљеноме краљу, изабранику Српскога Народа и по правима Твојих предака и по Твојим личним заслугама и врлинама, не поднесу своја дубока, усрдна и предана честитања са жељама за Твоју дугу и срећну владавину, за срећу узвишенога Ти дома, у коме цео Српски Народ гледа за точника и носиоца своје вековне заветне мисли.

Љубав, мили Краљу наш, с којом Те је поздравила и срела Теби увек мила Србија пре годину дана, с којом Те је у отворена наручја српска прихватило грађанство Твоје престонице — та је љубав већ данас, после само једне године примерне Ти владавине, оснажена и још већма утврђена вером, којом си задахнуо свакога честитог Србина, тврдом вером у Твоју постојану и непоколебљиву вољу: да се Србија развија на путу уставности и законитости, а према демократском духу вернога Ти и оданог Српског Народа, и да у исто време буде достојан представник српског племена и неустрашим чувар његових животних интереса у европској међународној заједници.

Та љубав и та вера доводе ево данас пред Твоје Краљевско лице цвет верне Ти и предане престонице — та љубав и та вера носе нас својом непобедном снагом, и надахњују нас одушевљењем у овоме светломе часу. Оне се стапају у један снажан, један громовит усклик, који потиче из дубине наших

срдаца, и који се слива у једну једину, усрдну и искрену жељу.

Живео нам много љета, узвишени, честити Господару наш!

На славу и хвалу Твоју и Твојих великих предака, и на срећу Србије и Српства, живео Твој узвишени Дом!

б). КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Драги Моји Београђани,

Навршује се година дана, од како сам поново у средини вашој, у месту рођења Мога, у милом Београду. Отишао сам као дете, и мало је оних међу вама који су Ме пре одласка знали. Вратио сам се после пуних четрдесет и пет година као старац, сатомљен и борбом живота и жељом за отаџбином. И после толикогодишњег одсуства ви сте Ме, драги Моји Београђани, чим сам ступио на земљиште миле Србије, са искреним одушевљењем прихватили. Пријем, који сам најпре код вас наишао, окуражио Ме је, дао Ми је моћи, повратио Ми је младићску снагу за тешке послове који су Ме очекивали.

Хвала вам, драги Моји Београђани!

У доцнијем путу Моме кроз Србију, на Дунаву, уз Мораву, крај Нишаве, па и тамо на обалама валовите Дрине, наилазио сам Ја на исти одушевљени пријем, на истоветне осећаје љубави и оданости према Мени и Мом Дому. Београд је дакле и овог пута као и увек био верни одјек жеља и потреба целог Народа Српског.

Без сумње су, у току ових дванајест месеци, непријатељи мирног развитка чинили покушаје, засниване

на тежњи да се пред светом, ма и привидно, покаже да између престонице и Србије не постоји она солидарност у осећајима, која треба и мора да их везује. Али је сав труд њихов био узалудан, јер су им се сви покушаји разбили о свест и оданост Мојих верних Београђана. Полако, благодарећи достојанственом држању свеколиког становништва престонице, умукли су и сви ти гласови који су реметили једнодушност осећаја и жеља њихових.

Данас, на крају прве године Моје владавине, Ја са задовољством констатујем да је та једнодушност, у погледу на извршену промену, за свагда утврђена. Ја сам се трудио да наде, које су биле везане за Мој повратак у Србију, оправдам, да у Србији васпоставим веру у устав и законе. Година дана није велики размак времена у животу једног народа. Али смо ми, Ја и Мој народ, заједничким радом и за ту годину дана постигли успехе којима се можемо задовољити.

Поштовањем устава и закона утврђен је правни ред, а њиме створене погодбе за свестран рад на народном материјалном напредовању и моралном развићу. Углед Србије стално расте, а тиме се обезбеђују изгледи за лепшу будућност. Овај једногодишњи заједнички рад на добру Отаџбине, без обзира на неопходну партијску поцепаност, зближио нас је још и више, а на првом месту учврстио везе између Мене и вас, драги Моји Београђани.

Ова свечана, величанствена прослава Мога избора, коју сте ви приредили, доказ је за Мене да је досадашњи рад Мој наишао на опште одобравање, да сам Ја држањем својим одговорио очекивањима вашим. За Мене нема веће среће но да видим да се рад Мој

одобрава и поштује, да се искрена жеља Моја, да Србију видим преображену, разуме и цени.

Хвала вам, Београђани, на тој манифестацији и будите уверени, да Ми је она дала, овако старом, пуно снаге за нов рад на добру лепе Отаџбине наше.

Живела Србија! Живео Мој мили народ! Живела дична престоница српска!

26.

ОТКРИВАЊЕ ВИДОВДАНСКОГ СПОМЕНИКА.

15 јуна 1904 године откривен је у Крушевцу споменик јунацима изгинулим на Косову на Видовдан, 15 јуна 1389 године. Откривању споменика присуствовао је Краљ Петар, краљевска влада, и многи изасланици из свих крајева Србије и Српства.

Краљ је 14 јуна пошао из Београда и стигао у Крушевац истога дана око 6 часова по подне (дуже се задржао у Великој Плани, јер се била запалила осовина на једном вагону). Сутрадан, 15 јуна, око 8 часова Краљ је отишао у Лазареву цркву, где је одржана архијерејска служба. Говорио је нишки владика Никанор. Око цркве били су еснафи и удружења са својим заставама.

а). ГОВОР ЂЕНЕРАЛА САВЕ ГРУЈИЋА.

Из цркве је Краљ Петар, у пратњи министара и многобројног народа, отишао пред споменик косовским јунацима, где је била спремљена трибина за Краља и Његову пратњу. Владика Никанор са свештенством учинио је кратак помен изгинулима на Косову, па је затим Ђенерал Сава Грујић, председник Министарства, одржао овај говор:

Ваше Величанство!

Премилоствиви Господару!

Успомене на косовску битку остале су дубоко урезане у памћењу васколиког народа Српскога. Сећања на негдашњу славу и величину одржавала су у народу тврду веру, да се изгубљено повратити мора, а дивни примери витештва и пожртвовања косовских јунака још су га више у тој вери крепили.

Видовдан за Народ Српски има двојаки значај. То је дан народне опште жалости за изгубљеним на Косову царством; то је дан заветовања, да се стари греси покајати морају.

Народни геније у својим ненадмашним песмама оплакао је достојно српску погибију на Косову, и опевао живо јуначка дела косовских јунака. Народни епос о косовском боју, то је неувели венац, што су га давно минула покољења на косовску костурницу положила.

Садашње покољење, проникнуто осећајима пијетета према јуначким косовским борцима, желело је, да тај велики историјски догађај и видним знаком обележи. Зато је пре 15 година на данашњи дан, чинећи у Лазаревој цркви петстогодишњи свечан помен косовске битке овде у Лазаревој престоници, на овоме месту положен камен темељац споменику, који је добровољним прилозима скупљеним из свију српских крајева сад подигнут, а по замисли и трудом нашега даровитог вајара Ђоке Јовановића.

Споменик, који се пред нама овако величанствено уздиже, споменик је честитоме цару Лазару који се не хте приволети царству земаљскоме, да на позив Мурата данак Турцима плаћа, и да као турски вазал даље Србијом господари, — већ се приволе царству небесном, те са мачем у руци прими на Косову мученичку смрт, борећи се за крст часни и слободу златну.

То је споменик јунака над јунацима: Милоша Обилића и његових до два побратима, Милана Топлице

и Косанчић Ивана, који нам оставише диван пример војничкога другарства и јуначког узајамног пожртвовања.

То је споменик косовској девојци, — оној идеалној Српкињи, којој Милош полазећи у бој даје коласту аздију, Иван даје бурму позлаћену, Милан даје копрену од злата, — и која, тако даривана и испрошена, шета јадна по Косову млада, те преврће по крви јунаке, тражећ свога драгог вереника и његова до два побратима, те ког јоште у животу нађе, умива га студеном водицом, причешћује вином руменијем и залаже хлебом бијелијем.

То је споменик старога Југ-Богдана и његових девет Југовића, јер ни један остати не шћаше да се сестри од заклетве нађе, већ је свако ит'о на Косово: за крст часни крвицу проливати и за веру с браћом умријети.

То је најпосле споменик светој косовској застави, коју геније Србије из малаксахих руку умирућег последњег косовског јунака — младога Бошка Југовића — прихваћа, да је након четири столећа робовања, — кад је земан дошао војевати, — преда у јуначке руке дичном сину Шумадије: Црном Ђорђу, да са њом и под њоме, са измученом рајом, Косово освети...

Унуку великога Вожда, Теби, Краљу Господару, Провиђење је досудило, да о стогодишњици херојске борбе за ослобођење, на Косову заробљене Србије, овај диван споменик народнога признања откријеш, — за вечан спомен косовским јунацима, а на славу косовским осветницима.

6). КРАЉ ПЕТАР ОТКРИВА СПОМЕНИК.

Кад је ђенерал Грујић завршио овај свој говор, Краљу је поднесено електрично дугме, Он га притисну и платно које покриваше споменик паде. Тада је Краљ изговорио ове речи:

„У име Народа Српског предајем вам, драги Моји Крушевљани, на чување овај споменик и идеју коју он представља“.

в). ГОВОР ДИМИТРИЈА ТРИЧКОВИЋА.

ДИРЕКТОРА КРУШЕВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ.

Пошто је открио споменик, Краљ је отишао у касарну 12 пука, где је пук прослављао своју славу Видовдан. После кратке службе и исечења колача, говорио је командант пука мајор Божидар Терзић.

После подне истог дана Краљ је разгледао „Обилићево.“ Увече је Краљу приређена сјајна бакљада, и онда га је поздравио Димитрије Тричковић, директор гимназије, овим говором:

Ваше Величанство,

У овом тренутку, када се мало стишало одушевлено клицање што потиче из безграничне љубави и истинске оданости према Вама, Узвишени Господару, поздрављам Вас у име грађана некадашње старе српске престонице, Ваших верних Крушевљана, а у присуству и наших многобројних гостију из Србије и осталих српских земаља, сведока наше данашње радости и велике оданости према Вама, мили Господару!

Речи моје не могу исказати осећаје и усхићеност нашу што Вас видимо међу нама; оне ће бити у овом општем расположењу тако слабе, као и мој глас кад би се хтео да чује у одушевљеном клицању раздраганог народа.

Сва радост и одушевљење потиче ради Вас, Господару! Ви сте нам то донели, и однећете од нас уверење да су Крушевљани, као и сви остали Срби, истински одани Вама и Вашем Светлом Дому!

Господару!

Нема округа ни градова, ретке су вароши и поједина места у Србији а да не би могли подићи величанствене споменике својим див-јунацима и заслужним људима који пролише крв за слободу и напредак своје Отачбине. Свака стопа наше земље одгајила је по једнога српског витеза који ју је својом крвљу натопио зарад свога потомства и његова опстанка. И док су се остали срећни народи могли развијати у

сваком правцу културнога напретка, Срби су вечито морали бранити сваку грудву своје земље, непрестано ратовати, гинути, робовати и за себе и за другога.

Српском Народу бејаше суђено да буде бедем који ће спречавати силну најезду да и Европу не поплави.

На Видовдан пре 515 година, после љутог и јуначког боја, подлегше Срби овој валовитој најезди, а јуначку погибију косовских хероја осети и Европа. Витешки косовски јунаци изгибоше за веру и слободу свога народа, а са њима паде и њихов дични војсковођа, цар Лазар, српска круна златна, да у небеском царству заузме светитељско место.

Сломи се скиптар, али мач остаде!

Насташе мучни дани за Српски Народ: дани робовања и тлачења; српско небо бејаше навучено тешким облацима, и ни од куда зрака светлости. У густој тами прећаше српском роду потпуна погибија; Срби се не могаху распознати, већ један на другога, брат на брата удараху, туђинцу у најам „служилаху, једна раја постадоше.

Али је слобода света идеја! Она не броји ни жртве ни векове времена. Она чека, дочека и побеђује.

Чим се пре сто година указа први зрачак светлости на српском небу, Ваш бесмртни дед, Врховни Вожд, угледа косовски мач, подиже га, истави тешка врата вековне тамнице, раскиде ланце повезаном српском робљу, запоји га оном светом животворном водицом што се слобода зове, показа му пут који га спасењу води и постиже да Косово, славно са јунаштва српског, овековечи и увенча славом слободе српске!

Слава му!

Благодарни потомци одужујући се сада сенима својих храбрих витезова, косовских јунака, подигли су им у престоници цара мученика величанствен споменик. Ви нам га, Мили Господару, достојан потомак онога који први победоносно подиже косовски мач за крст

часни и слободу златну, показасте данас, на Видовдан, дан славе јунаштва српског, да нас опомиње и буди на слогу и пожртвовање за домовину своју!

Хвала Вам!

Господару!

Србија ће се под мудром Вашом владавином достојно одужити свима својим заслужним прецима. Слободан Српски Народ развијаће се у свима правцима културнога напретка, постаће жив споменик свих својих див-јунака и успоређиће се са другим напредним народима. Ви ћете нас освежити и дати нам полета да чврстим и одмереним корацима што пре мети стигнемо и да, уједињени слогом и љубављу према Вама, Отаџбини и слободи, снажно одржимо српско име.

Ваше путовање по милој Вам Србији; Ваше високо интересовање за школу, за цркву, за дичну војску, узданицу свега Српства, за пољопривреду, трговину и занате; Ваша тврда одлучност да ћете увек први бити на бранику народне слободе, захтевајући то исто и од сваког другог; Ваши очински савети да љубимо своју Отаџбину, да поштујемо божје и људске законе и свачије право — крепе нас, одушевљавају и уливају нам снаге за истрајност, а нераздвојно нас везују за Вас и Ваш светли Дом!

Са неба српског нестаје и последњих магловитих облака. Слободну Србију обасјавају топли сунчани зраци. Сваки Србин поћи ће видном, широком стазом слободе и закона, коју му Ваше Величанство светлим примером указује. Ту ћете наћи и све Ваше верне Крушевљане.

У превеликој радости, од свег срца придружам се Вашим верним Крушевљанима и из дубине душе заједно са њима кличем:

Да живи Петар Карађорђевић I, Краљ Србије! — Да живи Његов Светли Дом! — Да живи Српски Народ!

г). ОДГОВОР КРАЉА ПЕТРА.

На овај говор Краљ Петар је одговорио овим речима:

Драги Моји Крушевљани,

Давнашња жеља Моја да видим Крушевац, престоницу Лазареву, место пуно најсветијих успомена за сваког Србина, данас је испуњена. Видео Сам Крушевац у тренутку када се захвално потомство косовских јунака искупило да одужи дуг свој, да на видљив начин искаже своје поштовање према онима који падоше бранећи славу и слободу српску.

Пред вама, драги Моји Крушевљани, као и преда Мног, лебде данас слике, буде се сећања из историје и народних песама која су још из ране младости испуњавала душу нашу поштовањем и поносом. Без сумње је леп споменик који смо јуче открили, ваљано је изведена мисао уметникова, да искаже осећање захвалности и наде које нас све прожима на Видовдан.

Али ни овај, као ни један други споменик од бронзе и камена, није у стању да представи сву силу оног поштовања и поноса који испуњава груди наше при сећању на Косово. Та осећања остају закована у сваком од нас и она су сама собом најлепши, најтрајнији споменик Лазару, Милошу, Топлици, Југ Богдану и свој поворци јунака из једне од најсјајнијих епопеја светских. У тим сећањима лежи морални основ наше националне снаге, и док је њих, док је сећања на Косово, биће и Србин у стању да одолева свакој најезди, да с успехом брани на свима тачкама права своја.

Дух косовски, дух оних јунака који славно падоше на бранику Отаџбине своје, задахнуће нас кад

год нам буде требало да осигурамо национални опстанак свој, и он ће собом надокнадити оно што нам у броју буде недостајало.

Српски је Народ мален, а њега нису никад ни распињали какви велики завојевачки планови. Али је Српски Народ у исто време и свестан своје славне прошлости, свестан улоге, коју је некад у историји играо и коју је позват да игра у овом крају Европе. Поштујући свачија права, он ће вазда најенергичније тражити да се и о његовим историјом зајемченим правима рачуна води, кад томе време дође.

У сваком случају Српски ће Народ будним оком пратити све што око њега бива, и бити спреман да заветну мисао косовску, ако би јој ма с које стране претила опасност, брани онако достојно како су је бранили наши предци, којима данас откисмо споменик.

Србија има вере да ће заједничким напорима за то позватих турских власти и европских представника испасти за руком да се у том по нас светом крају осигура опстанак браћи нашој. Јер, остајући доследна истакнутому начелу да на Балкану буде елеменат реда и мира, Србија с правом тражи да позвати отклањају све што би њу могло да изазове да такво држање напусти.

Овде у Крушевцу, пред спомеником који смо подигли јунацима косовским, на домашају цркве Лазарева, нас може и сме да занима само једна мисао, а та је: потпуно осигуравање националног опстанка нашег. Ја не сумњам да ћете сви ви, колико вас је овде, као и сви они који не стигоше да присуствују овој светковини, вазда само ту мисао, тај аманет косовски, пред очима имати, при свима пословима ва-

шим. Остављајући на страну захтеве појединих политичких група, ми се на овај свечани дан осећамо сви само Срби, сви једнаки потомци видовданих предака. Крај све лепоте своје, овај споменик јесте и мора да буде само бледа слика оних светих осећања која у нама буди Видовдан.

Уверен, драги Моји Крушевљани, да ћете ви, којима је Народ Српски поверио чување овог споменика, бити вазда и веран чувар свете мисли коју он представља, Ја вас поздрављам са: Живели Моји мили Крушевљани!

Краљ је у Крушевцу остао 16 и 17 јуна; 17 јуна походио је Врњке и манастир Љубостињу. У Београд се вратио 18 јуна по подне.

27.

КРУНИСАЊЕ КРАЉА ПЕТРА I.

(8 СЕПТЕМБРА 1904 год.).

У низу свечаности којима је прослављена стогодишњица првога српскога устанка (од 1804 године) било је и крунисање Краља Петра. Пошто је то било прво владалачко крунисање у ослобођеној Србији, ондашња се влада српска била постарала да се оно изведе што свечаније и да на њему учествује што више народа из Србије. Сем тога уз ову, главну, свечаност приређене су још и друге на којима је учествовао народ не само из Србије већ и из свих осталих крајева у којима живе Словенци, Хрвати и Срби. Тако је тих дана (од 3 до 7 септембра) приређен скуп (конгрес) јужнословенске омладине, и на томе је скупу поред Хрвата, Срба и Словенаца, у знатном броју учествовала и бугарска омладина. Тада је, приређена и отворена у Београду (на Великој Школи) и Прва Југословенска Уметничка Изложба на коју

су послали своје радове сликари и вајари словеначки, хрватски, српски и бугарски. Тих дана је одржан и Лекарски Конгрес на коме су, поред јужнословенских лекара, учествовали и остали Словени, Поред омладине, уметника и лекара, у Београду су се тада искупили у знатном броју и научници, књижевници, новинари и политичари српски, хрватски, словеначки и бугарски, а било је и Чеха, Руса и других Словена.

И тако се догодило да је крунисање Краља Петра, место да буде свечаност Србије, била свечаност свега нашега народа Словенаца, Хрвата и Срба — уз учествовање и осталих Словена. Што се овако догодило, највише је учинила омладина. Она се није задовољила тиме да прослави један радостан тренутак садашњости, већ је погледала и у будућност и зажелела да мисао о народном јединству Хрвата, Словенаца и Срба ишчупа из заборава и да одмах отпочне рад на њеном остварењу. Омладина из Љубљане узвикнула је у Загреб, где јој се придружила омладина из Хрватске: „Живео југословенски Краљ Петар I!“ Овај је узвик прихватила омладина из Загреба, и он се после свуда понављао без престанка и неуморно. Омладина је са особитим заносом, одушевљењем и енергијом хтела у Београду да буде свуда, да узме све у своје руке.

Службени део свечаности започео је 7 септембра свечаним скупом Српске Краљевске Академије Наука. На том је скупу академик Љуб. Јовановић, професор Велике Школе, говорио о првом устанку. Истога је дана свечано отворен и Музеј Српских Земаља. Сутрадан, 8 септембра, у Београду се био слегао многобројни народ из свих наших крајева (а нарочито је много било народа из Војводине) и притискао простор с обе стране улица од Двора до Саборне Цркве, и одушевљено поздрављао Краља и кад је ишао у цркву и кад се отуда вратио.

Краља је у Саборној Цркви, у Београду крунисао круном начињеном од Карађорђевог топа митрополит Инокентије.

а). ГОВОР МИТРОПОЛИТА ИНОКЕНТИЈА.

Када је свршен обред крунисања, митрополит Инокентије одржао је у цркви овај говор:

Богом венчани и превазнесени Краљу,

Радуј се заједно са побожним Народом Српским, што је милосрдном Богу угодно да Српска Круна заблиста на глави Краља обновљене независне Краљевине Српске.

Радуј се, благоверни Краљу, јер вера Српског Народа у неумитну правду правосудног Бога ево је на делу добила потврду своје истинитости.

Радуј се, христољубиви Краљу, јер Српска Круна, која беше скривена у вековним облацима језовитих доживљаја Народа Српског, ево, препоређена огњем надчовечанских искушења, с Божјом помоћу поново заблиста на глави Првовенчаног Краља обновљене Краљевине Србије.

Радуј се, родољубиви Краљу, јер та и таква Круна доликује Унуку неумрлог Карађорђа, као видни знак — символ увенчаних подвига његових.

Љубав и оданост Богом повереног Ти Народа Српског подносе Ти узвишене знаке Краљевскога Ти достојанства Твога, стога сјај те Круне дивно ће блистати све док је озарен љубављу народном.

Скиптар Краљевства Ти биће моћан да одоле супостатама све док своју моћ црпе у оданости народној.

Шар државни, символ јединства и целине државе српске, имаће свој тајанствени прави значај све дотле, док сва српска срца једним откуцајем буду за Српство куцала и док све српске мишице буду посвећене само величини, добру и напретку драге нам свима мајке наше Србије.

Као што Српски Народ у својој милошти заогрће Тебе Краљевским Ти порфиром, тако и Ти, Божји Изабраниче, обгрли Свој Народ свом топлином срца у чистоти и светињи истинске правде.

У том циљу призивамо благодет Господа Нашега Исуса Христа, љубав Бога Оца, и заједница Светог Духа нека буде с Тобом и побожним Народом Српским ва век века!

Слава Тебе, благодетељу нашему во вјеки вјеков! Амин!

6.) ПОЗДРАВ АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА,

Председника Народне Скупштине

на дан крунисања Краља Петра I.

Пошто је свршено крунисање и пошто се окруњени Краљ вратио у Двор, примио је министре, народне посланике, митрополита, владике и друге више државне чиновнике. Тада је Аца М. Станојевић, председник Народне Скупштине, поздравио Краља овим говором:

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

У име народних посланика, уставних представника Српскога Народа, честитам Вашем Величанству освећене знаке Краљевске власти са жељом да их носите дуго на славу и срећу Србије.

У овом свечаном тренутку, под утисцима чина који данас вољом Божјом извршујемо, пада ми на ум далека прошлост, доба крунисања српских Краљева и Царева у старој српској држави, доба славе, сјаја и величине Србијине, па ме мисао води кроз патничка столећа кроз која је српско племе пролазило до величанственога покрета народнога на помолу деветнаестог столећа под вођством Вашег Деде Карађорђа, и обновљења српске државе и затим до крунисања владоца у обновљеној Србији.

Тешка је била борба, велики су и дуготрајни били напори, муке и невоље, док се дошло до данашњег историјскога чина. Али је Српски Народ истрајао, и тешку прошлост, тако колебљиву по судбину његову, преживео, да ево дочека и прославу стогодишњице устанка народнога за ослобођење и крунисање првога српскога владоца у обновљеној Србији.

Неумрломе Карађорђу пало је у део да оживи мисао о ослобођењу Српскога Народа, и о слободној српској држави, да тој мисли да полета и да, после вековнога робовања Српскога Народа, обнови српску државу; његовом сину: да Србији даде прве основе

државног уређења, а унуку: да у њој први од српских владалаца понесе круну и обнови традиције из доба Краљева и Царева у старој српској држави.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Крунисање је владалаца у далекој прошлости нашој значило сјај, славу и величину Србије. Уздамо се да ће оно тај значај очувати и под владавином Вашег Величанства и Ваше Династије. Српски ће Народ, окупљен око Вашег престола, радо поднети све жртве да у савременој Србији, уређеној по примеру других модерних држава, створи погодбе за сјај, славу и величину свога племена.

У то име: Да живи Његово Величанство Краљ Србије Петар I и Његов Дом! — Да живи Народ Српски!

в). ОДГОВОР КРАЉА ПЕТРА I

на здравицу књаза Данила, наследника престола Црне Горе, на ручку даваном у Двору на дан крунисања Краља Петра, 8 септембра 1904 год.

На доручку, који је 8 септембра 1904 године — на дан крунисања Краља Петра I — био у Двору, а коме су, осим кнегиње и кнежева, присуствовали сви министри, и народни посланици, напио је црногорски Престолонаследник Данило здравицу Краљу Петру I, рекавши да је Круна истина начињена из врло једноставног материјала, али да то баш увеличава њен значај, пун пијетета, за Српски Народ.

„Мој отац и Срби Црногорци — рекао је даље кнез Данило — шаљу преко мене и моје супруге Вашем Величанству своја најтоплија честитања. Нека би та круна још дуго година сјала на глави Вашег Величанства, па затим прешла на најспособније главе из Ваше породице, и нека би Србија с том једноставном круном била све срећнија. Код односа који по-

стоје између наших домова, те жеље су природне, јер ти односи беху под Карађорђем и Светим Петром Црногорским веома пријатељски, а они су данас крвним сродством за увек запечаћени.“

На ову здравицу Краљ Петар је одговорио овим речима:

Црна Гора послала је најбољег међу најбољим, да присуствује на свечаности, којом је народ у Србији хтео да обележи почетак новог живота свог. У оном поноситом стењу чувао се је вековима, и у најгушћој тами по све Српство, племенити зрачак слободе, и најскупценији камен Круне Душанове. У тренутку кад је један слаб отисак оне Круне требало метути на главу Краља од Србије, донео је тај узвишени весник поздраве из стена оних. Поздрав тај нам шаље, у име јуначког народа свог, мудри владар Црне Горе, државник опробаних способности, песник мука и идеала српских.

Тешка је времена пребродио Народ Српски, док је дошао до скромног топа из кога је Круна сакована. Али не мање тежак је био и овај век очајне борбе, који дели Круну од топа Карађорђевог. Дична Црна Гора, владаоци њезини, кућа Петровића, а на првом месту баш сам узвишени Господар Црне Горе, узели су у тешким временима важна удела у одбрани имена и поноса српског. Сви они имају заслуга за Круну ову, заслуге које ће им и Србија и Српство вазда признавати.

Захваљујући данас од срца милој браћи Црногорцима, што нам поздрав испратише, ми им можемо довикнути: „Ова је круна сакована напорима свију нас, у њој има и труда вашег — понесите се с нама!“

Позивам вас, господо представници цркве и народа у Србији, да том уверењу и осећању дате видљива знака овде, пред сином Господара Црне Горе, пред весником братске узајамности и јединства. Испијмо најпре ове чаше за здравље мога узвишеног таста, дичног владара братске Црне Горе, за здравље целе породице његове, а за срећу и напредак јуначких Црногораца.

Живео кнез Никола I! Живела Црна Гора!

А сад, господо народни представници, дозволите Ми да, као одјек ове захвалности, испратим овакав поздрав кнезу Николи, у име народа, који ви представљате:

A Son Altesse Royale PRINCE NIKOLAS
du Monténégro.

Cettigne.

Представници цркве и народа, одговарајући Моме позиву, испили су у овом тренутку за здравље Вашег Краљевског Височанства, Ваше узвишене породице, а за срећу и напредак јуначких Црногораца.

ПЕТАР.

г). ГОВОР КРАЉА ПЕТРА I

НА РУЧКУ ДАВАНОМ У ЧАСТ НАРОДНИХ ПОСЛАНИКА ПРИЛИКОМ КРУНИСАЊА, А НА ДАН 10 СЕПТЕМЕРА 1904 Г.

Господо народни представници,

Захваљујем Вам, што сте се одазвали позиву и дошли да присуствујете акту Мога крунисања.

Круном овом, чији је састав тако значајан по историју наше отаџбине, учврстиле су се везе које

су постојале између Моје куће и Мога народа. Ја сам потпуно свестан дужности, господо народни представници, која Ми је са овом Круном предата, свестан труднога рада који Ме очекује, те да ова метална Круна добије свој историјски сјај.

Кад се вратите у народ, реците му, да сам му од срца захвалан на искреном одушевљењу којим је узео удела у овој свечаности којим је доказао, да уме да цени историјски значај ње. Утврђујте га и даље у вери, да ће му се Краљ Петар и дом Карађорђевића умети одужити за све ове знаке поштовања и оданости. Однесите му Моје српско поздравље, и реците му да му Ја искрено желим среће и напретка.

Живео Народ Српски! — Живели представници његови!

28.

МИРОПОМАЗАЊЕ КРАЉА ПЕТРА

(у Жичи, 26 СЕПТЕМБРА 1904)

Краљ Петар пошао је из Београда 22 септембра, па је тога дана, преко Крагујевца, стигао у Краљево. Из Кралева је, 23 септембра, отпутовао у Студеницу, где је провео цео дан 24 септембра, и присуствовао полагању старог њивота Св. Краља (Стевана Првовенчаног) у нови који је још 1852 године била поклонила манастиру Студеници Кралева мати. Из Студенице се вратио у Краљево 25 септембра, а 26 септембра је миропомазан у манастиру Жичи.

КРАЉЕВ ГОВОР.

Пошто је миропомазан, Краљ се са целом својом пратњом истога дана вратио из Жиче у Краљево, где је био приређен свечани ручак. Тада је Краљ одржао овај говор:

Избор Мој за Краља Србије допуњен је данас важним црквеним чином којим је света црква наша видљиво пренела на Мене још једну одговорност. За дела Своја Ја ћу без сумње давати рачуна пред неумитним судом историје, али је одговорност Моја куд и камо већа пред судом Свемогућег.

Пре него што сам у Жичи примио свето миро, сматрам за дужност Своју да одем и поклоним се гробу Првовенчаног. Традиција Миропомазанја и Крунисања почињу од њега, и на владарима је да се сваком приликом покажу као достојни чувари и поштоваоци великих традиција народних. Ја сам срећан што се чин Миропомазанја Мога извршио у Жичи, где су толики славни владари наши примали благослов црквени. Али сам не мање срећан што се тај чин обавио у кругу Мојих драгих Краљевчана којима нека је хвала на искреном дочеку и учешћу.

Ја не знам да ли ће Ми Свемогући досудити да се покажем достојан претходника Мојих у славној историји српској. Али знам да ћу све Своје силе употребити да у народу стекнем оно поштовање и ону љубав коју су уживали већина од њих.

Веран традицији и тих старих владара и дома Карађорђевића, Ја ћу бити вазда најскромнији син свете цркве наше која је данас излила благослов свој на Мене. Црква је наша била вековима носилац и националног знамења и националне свести наше, а на владарима је да јој ту улогу историјску признаду и по

мстућности и даље досуде. Одајмо пошту тој историјској улози цркве наше и зажелимо јој успеха у националној мисији коју она има још да испуњава.

Испијмо чаше за славу и величину свете цркве и народносне улоге њезине.

На овај Краљев говор одговорио је митрополит Инокентије истичући Краљеву побожност и поштовање народних традиција као карактерне одлике куће Карађорђевића. Рекао је да ће свештенство радосно прихватити речи Краљеве о националној улози Српске Цркве и да ће све своје силе посветити испуњавању те мисије. Посланик Веснић у врло лепом говору истакао је значај манастира Студенице и Жиче, њихове улоге у историји и важност коју им је одмах и сам Карађорђе придао. Веснић је живо оцртао напоре Карађорђевог, па рад оца данашњег Краља на подизању Србије и завршио истицањем нада које су се полагале на данашњег Краља и које су се почеле испуњавати.

Сутрадан, 27 септембра, Краљ се преко Крагујевца вратио у Београд

29.

ОТВАРАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

(3 НОВЕМБРА 1904 ГОД.)

Народна Скупштина за 1904 годину сазвана је у редован сазив за 1 новембар те године. Краљ је Скупштину отворио 3 новембра овом Престоном Беседом:

а). БЕСЕДА

КОЈОМ ЈЕ

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ СРБИЈЕ ПЕТАР I.

ОТВОРИО СЕДНИЦЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ САЗВАНЕ У РЕДОВАН САЗИВ НА ДАН 1 НОВЕМБРА 1904 ГОД. У БЕОГРАДУ.

Господо Посланици,

Сакупљене сагласно Уставу, у овогодишњи редован сазив Народне Скупштине да, с Мојом владом,

приступите редовним законодавним пословима, Ја вас, с особитом радошћу, поздрављам срдачном добродошлицом.

Господо Посланици,

У току ове године Србија је на достојан начин прославила стогодишњицу свога устанка под врховним вождем својим Карађорђем. Српски је народ одао заслужену пошту јуначким претцима својим који почетком прошлога века смело отпочеше велико дело народног ослобођења. Ми смо тиме извршили један дуг благодарности према онима који су ударили први камен темељац данашњој нашој државној згради. У почетку овог законодавног сазива сетимо их се и овде, и узвикнимо им: Слава им!

Господо Посланици,

Веран традицијама старих српских Краљева, Ја сам, у обновљеној Србији, обновио и стари, свети чин Краљева Крунисања, те Сам се, о Малој Госпођи, са благословом наше свете цркве, у београдској Саборној Цркви крунисао. Тако је и стогодишњица народног ослобођења добила своје нарочито, историско обележје: после сто година ослобођени народ у Краљевини Србији салио је од гласника свога ослобођења, Карађорђевог топа, Краљевску Круну и овом о првој стогодишњици свога ослобођења крунисао дело отпочето под великим својим вождем.

С благодарношћу помињем да су овом светом и историјском чину били присутници и сведоци нарочити изасланици пријатељских држава које су при Мојом Двору заступљене. Особито сам ганут пријатељском пажњом Мога узвишеног таста, Његовог

Краљевског Височанства Кнеза Црне Горе, Николе I, који Ми је за присутника и сведока послао свога љубљеног сина, Престолонаследника Данила, и пријатељском пажњом Његовог Краљевског Височанства Кнеза Бугарске, Фердинанда I који ми је нарочиту мисију упутио да присуствује Моме Крунисању.

Као првовенчани Краљ обновљене Србије, Ја сам, по Крунисању, отишао у Лавру Студеницу да се поклоним моштима првовенчаног Краља старе Српске Краљевине, а по том, у другој Лаври, седмовратној Жичи, примио на се печат духа светог, миро светог.

И о Крунисању, и о Миропомазану, и приликом Мога овогодишњег путовања по Србији, Мој Ме је народ обасипао изјавама своје љубави и своје оданости, што ће Ми остати у трајној живој упомени.

Господо Посланици,

Мило Ми је што вам могу изјавити да су одношаји Србије према другим државама, а нарочито према суседној монархији, исправни и пријатељски.

Наше традиционе симпатије према једноверном и једнокрвном руском народу појачале су се још у већој мери с обзиром на околности у којима се велика словенска царевина сада налази.

Сродничке везе и везе пријатељства, које Ме везују за цетињски двор и Црну Гору, остају трајне и непоколебљиве.

Интимно пријатељство, засновано обостраним старањем, између Србије и Бугарске добило је своје видно обележје у измењеним посетама између Мене и Кнеза Фердинанда.

Стање наших сународника у Старој Србији и Македонији није се, за ову годину, много променило.

Реформна акција суседне Отоманске Царевине, која се вршила уз садејство споразумних великих сила у прошлој години, настављена је и у овој години, те није искључена нада да ће се даљим истрајним настојавањем суседне Отоманске Империје и позваних и интересованих фактора створити погодбе за сталан миран културни напредак тих толико напаћених покрајина. А Србија је за поправку стања, и за мир и ред у тим покрајинама у толико више интересована, у колико је за то везан и ред и мир на њеној јужној граници, која је изложена и честом узнемиравању Арбанаса и преласку сународничког живља који тражи склоништа од несигурности у тим крајевима.

Господо Посланици,

Прошли сазив Народне Скупштине решио је неколике законе који су се показали корисни за унутрашње напредовање наше Отаџбине. Рад на унутрашњим реформама и велики је, и простран је, и од највећег је значаја за напредак и развитак Србије, као и за њен међународни положај и углед.

Основу за цео тај рад треба да да стабилност наших јавних односа и срећеност и ред у нашем државном газдовању. С Моје стране Ја улажем све да Србија у том погледу буде безбедна. Ја се тврдо надам да ће и Народно Представништво са своје стране допринети да се стабилност наших јавних односа утврди и сталан ред у нашем државном газдовању заведе. Мило Ми је што могу овде истаћи користан и плодан рад у оба ова правца у прошлој и овој години.

Господо посланици,

Ма да сте стојали пред тешким задатком, ви сте га прошлог сазива решили и одважно и мудро. Одзивајући се предлозима Моје владе, ви сте створили могућност да се већ у првој години државнога газдовања под Мојом Владавином покажу резултати који могу само најлепше наде уливати за будућност. Државна је благајна први пут, после толико година, одговарала редовно свима својим обавезама: редовне потребе и војне и грађанске управе подмириване су правилно и на време. Државни приходи, ма да летина није у свему одговорила очекивању, надмашили су до сад и приходе ранијих година и многе предрачуњене суме за ову годину. Новчана је циркулација била целе године правилна. Сви ануитети државних дугова не само да су већ плаћени за ову годину, но је унапред покривено скоро све и за прво полгође идуће године. Овај и овакав рад створио је могућност да отпадне за идућу годину ванредни овогодишњи прирез од 40%, и да Србија, без нових терета, може приступити подмирењу и неколиких својих важних ванредних потреба, поглавито привредне природе, потреба које захтевају више средстава но што за њих могу дати редовни буџетски приходи.

Господо посланици,

Моја ће вам влада још за овај сазив поднети предлоге којима је задатак да се ове ванредне државне потребе подмире. И не сумњајући да ћете се ви њима одазвати оном готовошћу и предусретљивошћу коју сте вазда показивали задовољењу потреба народне привреде и одбранбене снаге земаљске, Ја могу рећи да ће Србија без нових напора и свом штедњом своје

пореске и привредне снаге решити повољно и своје привредне задатке који пред њом стоје и попунити своју војну спрему коју захтева савремена војна техника.

Господо посланици,

Ја сам уверен да ћете ви поклонити вашу пажњу и осталим предлозима Моје владе, међу којима се важношћу својом нарочито истиче закон о уређењу округа и срезова, где ће окружном самоуправом бити створено ново поље рада за народно учешће у јавним пословима.

Погођена мера у овоме и правац рада који треба поглавито да је упућен на привредно и културно поље, извесно ће дати врло повољне резултате.

Стојећи пред закључивањем нових трговинских уговора, Моја ће се влада старати да, и поред тешкога положаја у који су доведене нарочито агрикултурне земље, обнови и сачува уговорне трговинске везе с осталим земљама.

Господо посланици,

Желећи вам срећан и плодан рад, Ја оглашавам да су седнице Народног Представништва отворене. Живела Србија! Живео Српски Народ!

3 новембра 1904 године
у Београду.

ПЕТАР I.

Председник Министарског Савета, ЂЕНЕРАЛ САВА ГРУЈИЋ; — Министар Иностранних Дела, НИКОЛА П. ПАШИЋ; — Заступник Министра Војног, Председник Министарског Савета, ЂЕНЕРАЛ САВА ГРУЈИЋ; — Заступник Министра Финансија, Министар Иностранних Дела, НИКОЛА П. ПАШИЋ; — Министар Унутрашњих Дела, СТОЈ. М. ПРОТИЋ; — Министар Грађевина, ВЛАД. ТОДОРОВИЋ; — Министар Просвете и Црквених Послова, ЉУБ. М. ДАВИДОВИЋ; — Министар Народне Привреде, ДР. СВЕТОСЛАВ РАДОВАНОВИЋ; — Министар Правде, ДР. МИХ. С. ПОЛИЋЕВИЋ.

На ову је Престону Беседу Народна Скупштина одговорила овом својом адресом:

б.) АДРЕСА

КОЈОМ ЈЕ

НАРОДНА СКУПШТИНА,

САЗВАНА У РЕДОВАН САЗИВ ЗА 1 НОВЕМБАР 1904 ГОД.

У БЕОГРАДУ,

ОДГОВОРИЛА НА ПРЕСТОНУ БЕСЕДУ

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I.

Ваше Величанство,

Приступајући пословима овогодишњег редовног сазива, Народна Скупштина осећа дужност да у самом почетку свога рада захвали Вашем Величанству за срдачну добродошлицу којом сте благовољели отворити њене седнице.

Ваше Величанство,

Заједно с Вашим Величанством, а у уверењу да даје израза осећању целог народа, Народна Скупштина се у овој години с поносом сећа на славну 1804 годину када Ваш Велики Дед, Врховни Вожд Карађорђе, пробуди народ из мртвила и с јуначким нараштајем онога доба отпоче борбу за слободу.

Прослављајући ову значајну светковину Стогодишњице, Србија је и извршила један дуг захвалности према витешким прецима и посведочила своју одлучну готовост на све жртве и труде који буду потребни за одржање и напредак Српског Народа.

Ваше Величанство,

Значајна светковина јубиларне године добила је још у сјају тиме што је Ваше Величанство овом приликом обновило стари свети чин Крунисања, после кога је дошао и чин светог Миропомазања. Радосно помињући те значајне чинове, Народна Скупштина се

жури, да Вашима придружи и своје изјаве захвалности оним пријатељским државама које су биле сведоци историском чину Крунисања Вашег Величанства, а нарочито Црној Гори и Бугарској које су тога ради одаслале и нарочита изасланства. А са особитим задовољством Народна Скупштина истиче, да су и ови светли догађаји дали прилику да се Ваше Величанство увери колико је дубока љубав и оданост и колико је силно осећање поштовања и признања од стране народа према поглавару државе који своје високе дужности врши исправно и предано.

Помињући ове лепе прилике у нашој земљи, Народна Скупштина с радошћу и с хвалом сећа се овим поводом и значајнога састанка словенских и југословенских научника и уметника у престоници Србије.

Ваше Величанство,

Народна Скупштина се радује што су одношаји Србије с другим државама исправни и пријатељски. Добри суседни и пријатељски одношаји с Аустро-Угарском најбоља су погодба за правилан економски развитак наше земље, а обострана корист од што живље размене поуздано је јемство да ће наши односи са суседном монархијом стално остати исправни.

Традиционе, у народу дубоко укорене, симпатије за моћну Русију доиста су још и појачане услед рата који силна царевина води на далеком истоку. Словенска Србија природно сматра сваки руски успех као унапређење целокупне словенске тековине, и с најживљим учешћем и с најтоплијим жељама за успех прати ову борбу славног руског оружја за ствар хришћанства и цивилизације.

Народна Скупштина је с особитим задовољством саслушала речи Вашег Величанства, да остају трајне и непоколебљиве сродничке везе и везе пријатељства које везују Ваше Величанство за Цетињски Двор и Црну Гору.

Исто је тако и Народној Скупштини и целом народу мило чути, да је обостраним старањем засно-

вано интимно пријатељство између Србије и Бугарске, чему је сведоџба измена посета између Вашег Величанства и Његовог Краљевског Височанства Кнеза Бугарског. Српска Народна Скупштина, уверена да су интереси Србије и Бугарске солидарни, жели да се на започетом путу рад настави.

Што се тиче стања у Старој Србији и Македонији, Народна Скупштина сматра да не сме пропустити јавно констатовати живо интересовање целог народа у том питању. Долазећи из средине народне, ми смо сведоци његовог топлога саучешћа за судбину својих сународника и његовог жељног очекивања да настојавања Отоманске Империје и споразумних Великих Сила буду крунисана повољним резултатом, и да се у оним толико напаћеним покрајинама створи могућност за безбедан опстанак и миран културни развитак.

Ваше Величанство,

Прилазећи важном питању о унутрашњим реформама, Народна Скупштина се потпуно слаже с Вашим Величанством, да је основа свему раду у том правцу стабилност јавних односа и добар ред у финансијама.

Цела је Скупштина једнодушна да потврди како Ваше Величанство даје леп пример вршења дужности и тиме од своје стране обезбеђује стабилност јавних односа, а тако је исто цела Скупштина једнодушна у одлуци да сваким својим радом и сама припомогне у том погледу. Надајмо се да ће и сви други политички фактори имати увек на уму да неизбежне разлике сматрања ако и морају доћи до борбе, борба ова треба да је вазда и једино зарад користи народне, а успех треба увек тражити само пред судом народним који је у режиму слободе једини пресудан.

Стабилност јавних односа помоћи ће брзо и финансијама које верно прате ред у држави и прве покажу да тога реда доиста има.

У том погледу ми смо с правим задовољством примили саопштење да је државна благајна први пут

после толико година одговарала редовно свима својим обавезама, да су државни приходи надмашили многе предрачуњене суме, да је служба државног дуга уредна, и да земља може без нових терета приступити подмирењу и неколиких важних ванредних потреба.

Одобривши у прошломе сазиву ванредни прирез од 40% само за ову годину, Народна Скупштина је била свесна да ће ово повишење терета бити за народ тешко; али је Скупштина радије примила на себе да изложи народ једногодишњем напрезању него да допусти стару штетну практику да се зајмовима покривају дефицити. Народна Скупштина се због тога радује што у том питању влада једнодушност између владе Вашег Величанства и Народне Скупштине, те ни Влада не намерава поново тражити ванредни прирез, и обећава од своје стране да ће државни буџет разгледати и проучити најпажљивије и да ће у свима расходима применити разложну и потпуну штедњу.

Ваше Величанство,

Народна Скупштина ће с пуном пажњом проучити све владине предлоге, а нарочито оне који се тичу наше привреде и земаљске одбранбене снаге. Особиту пажњу поклониће Скупштина питању о железницама и о војној спреми, коју захтева сувремена војна техника.

Ваше Величанство,

С потпуно искреном готовошћу да подржи и помогне Влади Вашег Величанства, Народна Скупштина, приступајући радовима овогодишњег сазива, подноси Вашем Величанству изразе своје најдубље оданости и своје најтоплије жеље за срећу и славу Вашег Величанства и Вашег Узвишеног Дома.

Живео Краљ! Живео Народ Српски!

9 новембра 1904 год.

у Београду

Председник Народне Скупштине, А. М. СТАНОЈЕВИЋ; —
Потпредседници: НИКОЛА П. НИКОЛИЋ, ЈАША М. ПРО-
ДАНОВИЋ; — Секретари: ЂОКА СТОЈКОВИЋ, МИЛОШ
ТРИФУНОВИЋ, МИХ. Р. РАДИВОЈЕВИЋ, ПЕТАР СТОКИЋ.

30.

ПОСЛЕ ЈЕДНЕ КРИЗЕ.

Влада ђенерала Саве Грујића, која је од 23 септембра 1903 год. (унеколико измењена 26 јануара 1904, — в. стр. 75. ове књиге) била на управи земље, замењена је 27 новембра 1904 год. владом Ник. П. Пашића, састављеном само од чланова групе „старијих“ радикала. Али после извесног времена настале су за ту владу врло велике тешкоће, јер се одмах започело прибирање готово свих противничких елемената у земљи, па и у Скупштини, и њихова врло жива акција против владе. У тој борби против владе истицала су се и нека лица из околине Краљеве, покушавајући да утичу на Његове одлуке. Због свега тога влада је поднела оставку 23 јануара 1905. После неколико дана саветовања Краљ Петар позвао је владу Ник. П. Пашића да повуче оставку изјављујући јој Своје поверење и давши „изрза Своме дубоком и непоколебљивом уверењу, да треба чувати уставни и парламентарни режим од сваке повреде“. Краљ је, уз то, овластио владу „да начином за то најбољим и најподеснијим свакога онога сузбије у границе уставне и парламентарне коректности, па ма ко то био који би покушао прећи их“.

Али ипак борба против владе није ни најмање малаксала. Једино је положај владе овим Краљевим поверењем био нешто ојачан. Тада се Краљ Петар одлучио да заложи свој углед и да, подесним начином, покуша да ту борбу колико толико ублажи. Најзгодније је то било покушати код народних посланика. Због тога је Он, уочи дана када ће се закључити скупштински сазив од 1 новембра 1904 (који је закључен указом 3 марта 1905 год.) позвао у двор на ручак све народне посланике (2 марта 1905).

а) КРАЉЕВ ГОВОР НАРОДНИМ ПОСЛАНИЦИМА (2 МАРТА 1905 год.).

На томе ручку Краљ је народним посланицима одржао значајну здравицу, у којој говори о догађајима који су напред споменути. Та здравица гласи:

Господо Посланици,

Жељан сам био разговора с вама, па стога Ми је драго што вас данас видим у Моме дому. — Ви сте заузети великим пословима око политичког и привредног преображаја народног претресањем предлога које вам је Моја влада поднела. Ја с пажњом пратим тај плодни рад ваш и, с народом заједно, Ја ћу вам бити захвалан на њему.

Покрај сталне жеље Моје да се с вама и преко вас обавештавам о стању и расположењу драгог Ми народа, Ја сам овог пута имао и другог нарочитог разлога да вас скупим око Себе. Неке по себи незнатне појаве створиле су у нашем младом политичком животу забуну и изазвале страховање од нечега што је као имало да наступи. Та узрујаност, и ако неоправдана у једном строго уставном поретку, где се увек унапред зна шта може и сме да наступи, била је ипак донекле и појмљива. Време периодичких изненађења није далеко иза нас; један део народа, навикнут на њих, још не може да се помири са мишљу да је тим изненађењима учињен крај, да је Србијом завладао сталан уставни поредак у коме су она немогућа.

Једна народна изрека вели: „Где је среће, ту је и несреће; где несреће, ту и среће има“, па је то било и приликом немиких појава последњих дана; јер, и ако су оне биле за сажалевање, ипак су дале прилику да се сталност уставног и парламентарног стања још једном на делу докаже. Из правилног решења тренутне кризе која је наступила услед поменутих појава, морао је народ увидети да се у Србији не треба бојати никаквих изненађења, да она припадају историји.

У ово исто доба прошле године, Ја сам вас такође сакупио око Себе и тада вам рекао: да се због Моје старости и не надам да ћу Србију видети сасвим препорођену. Али, додао сам, жеља Ми је да чврстим уставним поретком поставим основе за тај преображај, па да те основе оставим у наслеђе Моме Сину који ће, поштујући их као и Ја, завршити дело које сам започео. То што сам тада рекао понављам ево и данас, додајући томе да ћу, веран традицијама Мојих предака чија је несебичност неоспорна, имати пред очима једино и искључиво интересе Моје драге Отаџбине.

У младој Србији, где се још потпуно несређене политичке прилике компликују са бујношћу нашег темперамента, биће без сумње чешће забуна и размирица политичких. Али оне, уверен сам, неће а и не смеју, утицати на ток развика земаљског који је стално условљен и обезбеђен нашим уставним и парламентарним поретком. Дужност је ваша да о овоме обавештавате народ, и да га утврђујете у вери: да су његова политичка права и слободе на свагда зајемчене Уставом и законима које је преко својих представника изгласао.

И кад се будете вратили у крајеве из којих сте, реците народу да Краљ Петар има само једну реч и да је њу задао, узимајући Краљевску власт у своје руке. Веран тој речи, Ја вас позивам да ову чашу испијете за напредак и срећу милог Ми Народа Српског.

б). ОДГОВОР АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА,

ПРЕДСЕДНИКА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

На ову реч Краљеву одговорио је председник Народне Скупштине, Аца М. Станојевић, овим говором:

Ваше Величанство,

Испуњени дубоким признањем и захвалношћу што је Ваше Величанство с пажњом и интересовањем пратило рад Народне Скупштине и послове њене око политичког и привредног преображаја Србије, и што се и у овој прилици обраћа народним представницима да од њих чује реч о дневним потребама појединих крајева наше Отаџбине, — слободан сам да изјавим, у име народних посланика, да су они готови изаћи увек на сусрет жељи Вашег Величанства да даду о томе и о положају нашег народа обавештења отворено и искрено. Сваки ће од нас, народних посланика, отворене душе и срца рећи своме Владаоцу о потребама и жељама свога краја као што је то и до сада бивало кад год нам се за то дала прилика; јер ми смо сви дубоко уверени да је такав, отворен, начин општења прва погодба за успешан и користан рад по Владаоца и Отаџбину.

Ваше Величанство благовољело је поменути скорашње немиле појаве у нашем младом политичком животу које су биле узрок да и Народно Представништво неко време прекине редовне послове своје. Истина је, Ваше Величанство, да су те појаве незнатне биле, али су оне збиља изазвале биле узрујаност и забуну.

И Народно Представништво и народ у Србији сећају се с великим поштовањем и одушевљењем првобитне Ваше заклетве о чувању Устава и закона и веома високо цене реч данашњег Краља Србије; али су узрујаност и забуна биле појмљиве у земљи у којој су још свежи утисци тешких криза и честих изненађења. Правилно решење тренутне кризе, међутим, брзо је уверило народ да је сталност уставног и парламентарног поретка утврђена и да изненађења у Србији припадају историји.

На том ће путу велика већина нашег народа и његови представници у Скупштини бити искрени помагачи Вашег Величанства. И међу нама, народним

посланицима, већ је приличан број на заранку својих дана. И они, као и Ваше Величанство, не надају се да ће видети сасвим препорођену Србију чему су искрено тежили у дугој и мучној својој борби; али се носе уздањем да ће, уз Вас, учврстити уставни поредак и тиме поставити основе томе преображају, па те основе оставити у наслеђе млађим покољењима да поред Вашег Сина, узданице наше, Престолонаследника Ђорђа, доврше дело започето под Вашим Величанством.

Вођени тим мислима, народни ће посланици по повратку својим домовима, међу своје бираче, у средину народа који гаји најлепше симпатије за Ваше Величанство и Ваш Дом, однети Краљев поздрав, да је уставност и парламентарни ред у Србији коначно обезбеђен, јер има тако одлична, тако преданог чувара у лицу Његовог Величанства Краља Петра I.

Пожелимо, господо, Узвишеноме Домаћину и Његовом Дому дуг живот и сваку срећу. Живео Његово Величанство Краљ Петар II Живео Његово Височанство Престолонаследник Ђорђе! Живео Краљевски Дом!

31.

ПУНОЛЕТСТВО НАСЛЕДНИКА ПРЕСТОЛА ЂОРЂА.

(27 августа 1905 год.).

Наследник Престола Ђорђе напунио је 27 августа 1905 године 18 година и, према уставним одредбама, постао пунолетан. Ово пунолетство објавио је Краљ Петар овим прогласом упућеним:

НАРОДУ СРПСКОМ.

Мој првенац, Његово Краљевско Височанство Престолонаследник Ђорђе, данас је навршио осамнаест

година, те је према одредби члана 58. Устава постао пунолетан, и Ја сам Га данас произвео у чин потпоручника.

Објављујући ово Своме драгом народу, мило Ми је што могу изрећи Своје пуно уверење да ће Мој мили син Ђорђе, и као вршилац краљевске власти у случајевима које Устав предвиђа, љубити свој драги народ, чувати његова уставна права и бринути се о његовој срећи и напретку онако, како и Ја то чиним, а као војнички старешина гајити према нашој војсци ону љубав коју и Ја гајим.

С тим уверењем Ја поздрављам Свој драги народ узвиком: Живео Престолонаследник Ђорђе! — Живео Народ Српски!

27 августа 1905 год.

ПЕТАР

у Београду

ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА, ЉУБ. СТОЈАНОВИЋ; — ЗАСТУПНИК МИНИСТРА ИНОСТРАНИХ ДЕЛА, МИНИСТАР ВОЈНИ, ГЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК, В. АНТОНИЋ; — МИНИСТАР ВОЈНИ, ГЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК, В. АНТОНИЋ; — МИНИСТАР ГРАЂЕВИНА, ВЛАД. ТОДОРОВИЋ; — МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ ДЕЛА, ИВ. ПАВИЋЕВИЋ; — МИНИСТАР ФИНАНСИЈА, Др. М. МАРКОВИЋ; — МИНИСТАР ПРАВДЕ, ДРАГ. Д. ПЕЋИЋ; — МИНИСТАР НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ, М. ДРАШКОВИЋ.

а) ГОВОР КРАЉА ПЕТРА.

Поред ове прокламације, пунолетство наследника престола проглашено је и на нарочитој свечаности која је тога ради приређена на Бањици, и којој су, сем војске, присуствовали још и влада, представници страних држава, многи угледни људи и многобројни народ. Пошто је наследник престола положио прописану заклетву, Краљ Петар је изговорио ове речи:

Мили сине Мој,

Велика је радост Моја била када Ми те је Бог пре осамнаест година подарио. Још је већа Моја ра-

дост данас када те, као пунолетна, производим за официра Моје миле и храбре војске...

Важне су се промене десиле у Нашем животу за то време.

Ти си рођен далеко од Отаџбине своје и чезнуо си за њом као и Ја, као и Ми сви. Милошћу Божјом и вољом Народа Српског наша су права повраћена.

Ти постајеш пунолетан као наследник престола и официр српске војске... Једнога дана, када то буде воља Божја, ти ћеш заузети Моје место, постаћеш и Краљ Србије и командант војске, у којој си од данас потпоручник.

Дужност је твоја, сине, да се дотле спремиш за тешко бреме које те чека. Час, у који ћеш ти заузети Моје место, одредиће свемогући, а Устав, дело људско, још те данас проглашава за способног да то место заузмеш.

Само, сине, не мисли да се знање и искуство може стећи ма каквим уставима и прописима законским. За то су потребне многе године напорнога рада и гвоздене воље. Ја од тебе очекујем, и земља од тебе тражи, да сву своју снагу положиш те да прибереш сва она многобројна знања која ће ти као владару требати...

Не знам, сине, да ли ћу Ја имати још толико времена и могућности да те посветим у све послове владарске. Савет, пак, који ти могу још данас дати, јесте, да као владалац увек чуваш и поштујеш устав и законе земаљске. Знај, сине, да ћеш само тако моћи стећи љубав и поштовање народа свога. Без љубави народне пак слаби су престоли земаљски...

Крај тога, сине, срце твоје мора бити испуњено само љубављу према сваком грађанину српском. Никада, ни једног тренутка, не сме владалац осетити мржњу ни према коме поданику своме. Ма како био уман и спреман, владар не може сам да врши све послове државне. За то је потребно много људи, и најтежи је задатак владаочев да их пронађе.

У томе тешком послу за владара бит' ће велика олакшица ако никога не буде мрзео, ако свакога буде подједнаком љубављу примао и са њим се саветовао,...

Још и трећи савет, сине, не мање важан за тебе као за будућег владоца. Владалац је човек, а човека нема без мана и погрешака. Али мане и погрешке владаоачеве нису што и обичних људи.

За то што је владар на најузвишенијем месту у земљи, што су њему управљени сви погледи, и његове грешке одмах свако види. Мане, које се код обичних људи кад-кад и не опажају, на владару изгледају велике и неопростиве. Одвикавај се, дакле, сине, од свих мана које на себи опазиш или ти их други укажу. Труди се да што мање грешиш; а учи ниш ли грешке, поправљај их што пре, да би се што пре и заборавиле. Буди уверен да ће само у миру и срећи земље, којом будеш управљао, лежати и твоја срећа.

У народу, пак, који би вечно уздисао и проклињао судбину своју, не би ни ти могао бити задовољан. Из историје народа видећеш и научићеш, сине, да су грдно грешили они владари који су мислили да је земља ради њих, а не они ради земље и народа. На теби ће бити да поправиш многе последице таквих

погрешака владарских; то ће од тебе тражити Србија, то ћу ти оставити у аманет и Ја,

Спремај се, сине, за тај велики и тежак задатак — народ ће те благосиљати, а у благослову народном лежи срећа владара.

б.) ГОВОР МИНИСТРА ВОЈНОГ

Пошто је завршена свечаност, приређена је у бараци на Бањици закуска официрима и позваним гостима. Тада је министар војни пуковник В. Антонић одржао овај говор:

ВАШЕ Величанство,

Данас се навршило две године од онога значајнога дана када је Ваше Величанство уврстило у редове своје војске Свога Узвишенога Сина Његово Краљевско Височанство Престолонаследника Ђорђа. Тај знаменити чин одана војска Вашег Величанства прихватила је радосно и одушевљено. Да, Величанство, радосно и одушевљено, јер у томе акту свога Врховног Заповедника војска је видела једну сјајну потврду бриге Вашег Величанства, да се наследник српскога престола васпита у војним врлинама, оним врлинама у којима се војник учи: да у оданој и верној служби Краљу и Отаџбини, да у знањима војним, да у јунаштву и самопрегоревању гледа најсветије дужности своје.

ВАШЕ Величанство,

Прихватајући пре две године у своје редове Престолонаследника, одана војска Вашег Величанства пратила је са љубављу и симпатијама сваки корак Његов на пољу напретка и успеха Његових у војној му каријери. И данас, када је наследник српскога престола навршио две године свога војнога службовања и када му је Ваше Величанство подарило заслужене официрске еполете, српска војска сретна је и поносна што може констатовати да је Његово Краљевско Ви-

сочанство учинило све, да одличним резултатима што их је постигао у сваком правцу улије најлепше наде и за будуће успехе на пространом пољу војних знања и ратне вештине. Не само то. Својом необично великом љубављу према војсци и војном позиву у опште, својом особитом вредноћом при студији војних предмета, својом истрајношћу на сваком практичном послу у разним родовима оружја, Престолонаследник је манифестовао особине и одлике које су се и могле очекивати од једног праукука славнога Вожда.

Нека би Бог дао да наследник српскога престола продужи и даље успешно грести на томе путу части и славе, на путу великих и светих дужности према Краљу и Отаџбини.

Поздрављајући Његово Краљевско Височанство са таквим жељама и надама, ја узимам слободу да о данашњем значајном дану поднесем Вашем Величанству и Његовом Краљевском Височанству искрена и топла честитања верне и одане Вам војске, уз одушевљено клицање њено:

Да живи Врховни Заповедник војске, Његово Величанство Краљ Петар Први! — Да живи Његово Краљевско Височанство Престолонаследник Ђорђе! — Да живи Краљевски Дом!

в). КРАЉЕВ ОДГОВОР.

На ове речи министра војног Краљ је одговорио:

Господине министре,

Молим Вас да у име Моје захвалите драгој Ми војсци на честитању које Ми је преко Вас поднела на данашњи тако значајан дан.

Ви сте, господине министре, истакли успехе које је Мој син, Престолонаследник, показао за ове две године у вештинама војним. Као будућем врховном команданту, њему је била и дужност да са љубављу

прихвати војни позив. Али његова спрема војна сада тек почиње, јер она се не састоји само у изучавању појединих предмета војних. Душа сваке војске, то је њен официрски кор, а душа официрског кора, то је узајамна љубав и поштовање међу самим официрима. Где те узајамне љубави и поштовања нема, ту нема основног услова за напредовање војске — ту нема ни војске. Ступајући данас у официрски кор, Мој син почиње, крај досадашње техничке, и нову, душевну, обуку, обуку другарске љубави и узајамности.

Ја не сумњам да ће Моји официри са одушевљењем прихватити и пригрлити новог друга, позва-тог као и они да одужи свој дуг Краљу и Отаџбини. Исто сам тако уверен да ће им Престолонаследник љубав љубављу вратити, да ће у опхођењу с њима бити пажљив и искрен. Другарска искреност, то мора да буде одлика првога српскога официра. Само тако ће моћи војска Моја да буде спремна да оствари аманет предака наших, да буде права узданица Србије и Српства.

У нади да ће ступањем Мога сина у поносити официрски кор српски само ојачати везе другарске љубави које везују већ чланове његове, Ја га поздрављам са: Живео српски официрски кор!

32.

ПУТ КРАЉА ПЕТРА ПО ЈУГОЗАПАДНОЈ СРБИЈИ. (у СЕПТЕМБРУ 1905 год.)

У јесен 1905 Краљ Петар наставио је путовање по Србији ради упознавања са народом што је био започео одмах по своме доласку на престо. Овом приликом обишао је Чачак, Ужице, Бајину Башту и Милановац. Са њим је тада путовао и наследник

престола Краљевић Ђорђе. На овај пут Краљ и наследник престола пошли су из Београда 9 септембра, пасу — преко Крагујевца — стигли у Чачак 10 септембра.

а) ГОВОР ДРАГУТИНА ВАСИЋА

У Чачку је приређена Краљу и Наследнику Престола 10 септембра око 7 сати, сјајна бакљада и тада је Драгутин Васић, адвокат, поздравио Краља и Наследника Престола овим говором:

ВАШЕ Величанство! Мили Господару!
ВАШЕ Краљевско Височанство,
дични Престолонаследниче,

Глас о доласку Вашег Величанства и Вашег Краљевског Височанства распростро се по граду Чачку муњевитом брзином. Ретка радост и одушевљење обузело је цело грађанство. Чачани, Господару, још одмах по ступању на Престо Вашег Величанства желели су да виде у својој средини свога Господара, са Њим се упознају и, уз одушевљене поздраве, изјаве Му своју поданичку верност, и ја, као тумач њихових осећаја, изјављујем Вашем Величанству најдубљу и безграничну љубав и оданост целог грађанства.

Ова наша радост, Господару, у толико је већа, јача и силнија, што поред Вашег Величанства видимо као свог Високог Госта и Његово Краљевство Височанство, пунолетног Престолонаследника Ђорђа, дику и понос Ваш, и Народа Српског, узданицу Србије и Српства. Чачани су веома срећни, Господару, што им је та ретка част пала у део, да прва посета Вашег Величанства са Његовим Краљевским Височанством, по навршеном му пунолетству, на путу кроз народ, буде учињена Чачку. Толико великој милости и благовољењу они су Ти веома захвални. Као год што је народ, Господару, гледао у избору Вашег Величанства за свога Краља погођену своју жељу, одано признање заслугама великог тополског јунака, бесмртног Војда Карађорђа, чијих се дела потомство благодарно сећа, и зору лепших дана светлога доба, основаног на правди, истини и слободи, тако и

у томе, што пред Краља на Престолу стоји и пунолетан наследник, достојна замена Вашег Величанства, и народ и грађанство гледа знамење бољих и сјајнијих дана наше народне будућности. На Ваше Величанство и Његово Краљевско Височанство и народ и грађанство полаже сву наду и све уздање. Грађанство се нада да ће и Ваше Величанство и Његово Краљевско Височанство радити у свима пословима у искреном споразуму и договору са народом. Да те жеље и наде изјави, њега на то гони мрачна и тешка прошлост, која је по својим последицама била страшна и веома убитачна и по народ и по углед монарха и монархиски принцип.

Љубљени Господару,
Мили Престолонаследниче,

Ако је истина да снага и величина владаоца почива само на љубави народа, онда се, чини ми се, та љубав поглавито може стећи и развијати великим трудом на подизању благостања народног, чувањем и поштовањем његових права и слобода, и заједничким, искреним и договорним радом на добру Отаџбине. Грађанство је уверено да ће Ваше Величанство учинити све да ту љубав задобије и увећа, и веома је срећно и радосно што види Ваше Величанство на том путу. Тешке последице прошлости Ваше Величанство примило је заједно са Круном, и на Теби, Господару, и на Његовом Краљевском Височанству Престолонаследнику стоји велики терет, да погрешке учињене у прошлости поправљате, а узроке тих последица уклањате и онемогућавате и тиме створите поуздану основу за миран и правилан развитак и напредак Свога народа. Благодарени очинском старању Вашег Величанства, земља је на путу мирног развитака и сређивања. Много ће требати мудрости и памети и јаке воље, да она иде даље тим путем. На том путу, који води сигурно добру Престола и Отаџбине, наћи ће Ваше Величанство и Његово Краљевско Височанство све нас скупљене око Себе, готове на сваку жртву

и за Отаџбину и за Престо. Од мирног и правилног живота народног, од сређених унутрашњих прилика основаних на правди, истини, слободи и сталности њихове, зависи наш напредак у опште и добро схваћени интереси народни. Само такав правилан и миран живот у земљи подиже народ, ствара у њему карактере и оспособљава га за извршење светих националних задатака и културни препорођај. И у Жичи и Студеници Ваше Величанство и Ваше Краљевско Височанство имало је прилике да види споменике славе и величине Србинове, који су творевина мирног и правилног живота народног и резултат споразума и заједничког напорног рада између владаоца и народа на подизању себе и своје културе. Ти светли примери показују јасно да у слози и љубави владаоца и народа лежи величина и напредак народа, сигурност и сјај Престола. Нека Ваше Величанство буде уверено да народ љуби и воли своју домовину и да је свестан својих великих дужности спрам ње и свога омиљеног Владоца и Његовог Узвишеног Дома, и готов је за њих на све жртве, јер верује потпуно у љубав и готовост и Вашег Величанства и Његовог Узвишеног Дома за добро и срећу Свога народа и Отаџбине.

За доказ тога, љубљени Господару и мили Престолонаследниче, служи и овај срдчни и одушевљени дочек и бурни и искрени узвици који су израз те безграничне љубави и оданости, и који гласе:

Живео Његово Величанство Краљ Србије Петар Први! — Живео Његово Краљевско Височанство Престолонаследник Ђорђе! — Живео Светли и Узвишени Краљевски Дом!

6) КРАЉЕВ ОДГОВОР.

Са отвореног прозора горњег боја чачанске основне школе, која је била спремљена за стан Краљу и наследнику престола, Краљ је одговорио на тај поздрав овом беседом:

Драги Моји Чачани,

Разне политичке прилике спречиле су Ме да раније дођем међу вас, и да вас поздравим као Владар и Отац ваш. Од повраћаја Мога у Србију до овог нашег првог састанка прошло је две године, и за то време у Отаџбини нашој збили су се многи догађаји.

На вама је, браћо, и на историји да судите у колико су ти догађаји ишли на добро драге Отаџбине наше. Ја сам се трудио да останем доследан задатој речи, да одговорим надама и очекивањима која су на Мене полагана. Задао сам реч, да ћу строго чувати Устав и законе и да ћу њих сматрати увек као једини правни основ државног развића нашег.

За ове две године владавине Моје Ја сам, крај свих тешкоћа у које је западао млади уставни и парламентарни живот наш, ту реч до сада одржао.

Тиме је створена већ основа за даљи развитац, и Ја са задовољством констатујем да су Ме при томе искрено и свесрдно помагали представници свију партија. Пред заједничком силном жељом и Мојом и народном, и Мојим и народним парламентарним радом да се зајемчи Србији миран развитац — ишчезнули су за свагда сви неуставни прохтеви старијих времена. Ја не знам да ли овде онде по мрачним кутовима још има људи који жале за старим неуставним временима и који би желели да их поврате. Али знам и с радошћу констатујем да за две године Моје владавине нико није покушао да неуставним и непарламентарним путем те жеље оствари. Из говора којим Ме је у име ваше, драги Чачани, поздравио уважени суграђанин ваш Ја видим да сте ви као цео Народ Српски правилно појмили тежње Моје. Ако би пак с времена на време и до

вас допрли гласови који би реметили вашу веру у Моју задату, реч одбите их од себе као просте измишљотине којима је задатак да уносе забуну у нашу младу уставност. Ви сте од Мене очекивали да, колико до Мене стоји, загладим и поправим погрешке старијих времена. Мени је мило што на овом првом састанку нашем из уста вашег суграђанина чујем да су се та очекивања ваша испунила. Да су речи којима Ме је он поздравио чист одјек ваших осећаја, доказ је овај величанствени дочек, који сте ми припремили и на коме вам искрена хвала.

Да живе Моји драги Чачани!

в) КРАЉ У УЖИЦУ.

Из Чачка су Краљ и наследник престола пошли у Ужице 11 септембра пре подне. Успут се Краљ задржавао на неколико места (у Паковраћу, на Јелици, у Негришору, Дљину, Гугљу и т. д.) где га је одушевљено поздрављао многобројни народ. На граници ужичкога округа Краља је дочекао и, у име Ужичана, поздравио прота Милан Ђурић. Пошто се мало дуже задржао у Пожези, наставио је пут у Ужице куда је стигао истога дана око 6 часова по подне. Сутрадан, 12 септембра, Краљ је обишао све установе у Ужицу, а увече тога дана приређена Му је сјајна бакљада и том Га је приликом, у име ужичких грађана, поздравио Малиша Атанацковић, народни посланик. На овај поздрав Краљ је одговорио овим речима:

Драги Моји Ужичани,

За Владара једног увек је потреба да, пред великим државним пословима који га чекају, сиђе у народ и ту у љубави његовој потражи нове снаге за свој рад. Љубав ваша, драги Моји Ужичани, према Дому Карађорђевића довољно је опробана у најтежим данима новије српске историје. Она се преносила са

оца на сина уз причу о славним делима неумрлог Вожда, која је испуњавала дворове и колибе сеоске. Ту сте љубав ви пренели и на Мене, и о њој сведочи овај свечани дочек који сте Ми припремили и на коме вам срдачна хвала.

Дочек тај и сви други многобројни знаци ваше оданости и вашег поштовања према Мени дају Ми новог поуздања за послове који стоје преда Мном и пред Србијом. Ти су послови озбиљни и од њих зависи и скорашња садашњост и лепша будућност српска.

Ако хоћеш мира, спремај се за рат — стара је изрека која ће можда некад изгубити свој значај у човечанству, али која данас важи без мало за све народе. И Србија хоће мира, али мира достојанственог, мира који ће одговарати њој, прошлости њеној, улози коју игра у Српству и на Балкану. Да би такав мир себи зајемчила, мир којим се не би крњило ни једно од њених права и у коме би се водило озбиљно рачуна о њеним интересима, она мора да буде ваљано спремна и за рат.

Спрема је та двојака, и тешко би се могло рећи који је део од кога важнији. Она се састоји најпре у озбиљном наоружању према савременом савршенству војне технике, али се она састоји у исто време у развићу саобраћаја и економском јачању народа. Међутим, међународни положај Србије налаже јој да се што пре и што боље војнички спреми. Али таква спрема тражи велики издатак, а већи издаци су немогући ако привредна снага народа не расте. Савршени топови и савршене пушке треба да зајемче Србији достојанствени мир, мир који би био потребан битним интересима њезиним. Да би пак Народ Српски

одговорио материјалним обавезама које му набавка топова и пушака налаже, неопходно је потребно јачањем привредног саобраћаја, грађењем железница, подићи благостање његово. Оружје и железнице то су два средства да се и скоро садашњост одржи, а и да се лепша будућност зајемчи. Пред тим пословима налази се не ова или она влада, већ се налазе Народ Српски и владар као представник жеља и интереса његових.

Моји верни Ужичани, који су били увек у првим редовима када се тицало одбране части и интереса Отаџбине Србинове, помоћи ће да се и ова предузећа ваљано изведу. Ужичани нису богати као што није богат ни остали Народ Српски у овом тренутку, али се уздам у Бога, да ће срећним свршетком ових послова све поћи на боље.

Уверен да ћу у тим пословима, као и у сваком другом раду који иде на добро Србије и Српства, моћи рачунати на вазда верне Ужичане, Ја их поздрављам са: Живели Моји драги Ужичани!

г) КРАЉ У БАЛИНОЈ БАШТИ.

13 септембра Краљ је, преко Чајетине, ишао на Златибор, па се истога дана вратио у Ужице. Сутрадан, 14 септембра, Краљ је из Ужица отишао у Бајину Башту. На овом се путу на неколико места задржавао (на Кадиначи, у Заглавку, на Николића Брду), где Га је поздрављао народ тога краја. Пред подне стигао је у Бајину Башту. Увече приређена је бакљада, којом је приликом Краља поздравио Сима Кнежевић, председник општине. На овај поздрав Краљ је одговорио:

Драги Моји Балино-баштанци,

Ја вам захваљујем, браћо, у Моје и Престонаследниково име, на лепој пажњи коју сте Нам ука-

зали. Говор вашег уваженог суграђанина, пун патриотских осећаја, излив је ваше душе исто тако као и овај величанствени дочек. Ја сам вазда био убеђен у вашу оданост и љубав коју сте гајили према Мојој кући и вазда сам се поносио њима. Од ваших жеља, од жеља Народа Српског, многе су испуњене, без мало све оне које су се тицале унутрашњег развића нашег. Време је да се свима силама поради на економском јачању, на отварању наших извора за материјално народно благостање. Па је онда време и да сви прионемо, да се наш углед на страни што више ојача, да име Србиново, које је некад у далекој прошлости тако силно звучало, опет задобије свој некадашњи јек. Зато је потребно много мушкога рада и истинског патриотског пожртвовања. Уверен да ћу увек и у свакој прилици наћи и једно и друго код вас, Ја вас поздрављам са: Живели Моји драги Бајино-баштанци!

д) КРАЉ У ГОРЊЕМ МИЛАНОВЦУ.

Краљ се из Бајине Баште вратио у Ужице 15 септембра, па је сутрадан, 16 септембра, пошао у Гор. Милановац, преко Пожеге и Чачка. Код Гугљевског моста, на граници између ужичког и чачанског округа, Краља су дочекали командант шумадијске дивизије и начелник округа чачанског. Ту се, у име народа округа ужичког, са Краљем опростио народни посланик Панта Туцаковић, захваливши Краљу на походи. Тада је Краљ одговорио:

„Верујте, господине Туцаковићу, да сам веома очаран простосрдчним дочеком милих Мојих Ужичана. Мене је веома изненадио ред који је народ сам одржавао, и она чиста српска веселост коју сам опазио на лицу народа округа ужичког. Ја сам био код вас потпуно

у Својој кући, и имам само још да вам додам да су Ме подједнако очарали како чаробна природа тако и овај красни народ. — Поздравите Ми Моје драге Ужичане!“

На путу у Гор. Милановац Краљ се задржавао скоро у сваком селу кроз које је пролазио, одушевљено дочекиван и срдечно поздрављан од народа онога краја. У Гор. Милановац стигао је 16 септембра по подне. Сутрадан, 17 септембра, Краљу је приређена бакљада, којом га је приликом, у име народа округа рудничког, поздравио адвокат Урош Ломовић. Тада је Краљ изговорио ову беседу:

Драги Моји Рудничани,

Милошћу Божјом и вољом Народа Српског, Ја сам после изгнанства од 45 година заузео Престо Мојих Предака. Долазећи у Србију, Ја сам објавио да предајем забораву све неправде учињене Дому Карађорђевића и да ћу у свима Мојим поданицима гледати подједнако пријатеље Моје.

Прошле су две године откако сам проглашен за Краља Србије и ви сте Ми, драги Рудничани, сведоци да сам ово обећање до словца одржао. Нема у Србији никога ко би се потужити могао да му је због прошлости, због његових некадашњих политичких погледа и осећаја према Мени, неправда учињена, да је био гањан или само занемарен.

Ја знам, браћо, да смо ми Срби, као и сви народи на југу, плаховити, па да ту плаховитост своју и у политичку борбу уносимо. Отуда су узајамна вређања и гањања; политичка борба, постаје повод личној мржњи, начелне разлике између се у озбиљне личне супротности. Политичка борба која по суштини својој треба да буде начелна утакмица међу партијама у корист општег добра, постаје тако сметња држав-

ном и друштвеном развићу. Ја с радошћу констатујем да је и у томе погледу учињен напредак, да политичке размирице уступају полако места озбиљнијем и хладнијем начелном схватању државних интереса.

Не може се, међутим, одрећи да овде онде избије опет стара јеткост у политичкој борби и да она поремети, ма и привремено, правилан ток начелне партијске утакмице. Жеља је Моја, драги Моји Рудничани, да се тој личној мржњи, која би потицала услед разноликог појимања политичких интереса наше Отаџбине, учини крај. Ми треба да гледамо једни у другима синове исте Отаџбине који јој сви подједнако искрено добра желимо, и да у начелним разликама видимо само разне путеве да се до тога општег добра дође. Не допуштајмо никако да нас у политичкој борби жучност савлада, и да у брату Србину гледамо непријатеља зато што је друге политичке партије. Нарочито је ружно и опасно политичку прошлост потрзати увек и у њој тражити разлога и повода за личне мржње.

Познавајући Моје врле Рудничане, Ја сам уверен да ће се они, сви до једног, одазвати жељи свога владара, да ће се у политичкој борби чувати личних задевица и да ће, као и Он, опростити и опраштати брзо све што један према другоме у тој борби згреше. И тако ће нестати и последњих ружних остатака једне немиле прошлости, и Србија ће мирно поћи путем благостања и напретка.

Живели Моји драги Рудничани!

Краљ је из Гор. Милановца отишао у Тополу 18 септембра где се бавио и 19 септембра (тога је дана ишао из Тополе на Буковичку Киселу Воду), па се 20 септембра преко Младеновца вратио у Београд.

33.

КРАЉ У ЋУПРИЈИ 1905 ГОД.

Од 25—30 септембра 1905 приређен је био велики маневар између Тимочке и Шумадијске дивизије. Главни судар између ове две дивизије требало је да буде на положајима изнад Ћуприје и Параћина (село Батинац—Везирово Брдо). Краљ је отишао у Ћуприју 27 септембра, одакле је пратио развој овога маневра. Кад је, заједно са Краљевићем Ђорђем, дошао у Ћуприју, дочекао га је многобројни народ, и тада је Милосав Ђ. Радојковић, народни посланик, поздравио Краља овим говором:

ВАШЕ Величанство,
ВАШЕ Височанство!

Необично срећан, да Вас поздравим у име свега грађанства града Ћуприје, ја грабим ову прилику да Вам изјавим, у њино име, велику радост што Вас виде у својој средини.

Нас обузима заносно задовољство што видимо у својој средини два дична потомка првог Предводиоца Српског Народа у витешкој борби за Васкрс Србије у прошлости веку.

Ми се из дна душе радујемо Правди Божијој, што је пресудила да данас седи на Престолу Србије баш унук неумрлога Карађорђа који је са нашим претцима, на славним мегданима по овим пољима и брдима, ударио темељ нашој слободи.

Вашим избором за Краља Србије Српски се Народ одужио само сени Тополског Хероја. Па као што је неумрли Карађорђе задужио вечитом захвалношћу свакога Србина, док и једног траје, тако смо исто уверени да ћете и Ви, његови честити потомци, витешки чувати и од зла бранити Ваш народ и његову слободу, да би и Вас пратио вечно благослов народни.

За кратке Ваше владавине до данас, Ви сте улили у срце Вашем народу најлепше наде, да ћете

се о добру и срећи земље старати заједно са њим, и да ћете само у таком сложном раду вршити своју власт. И Вама и Српском Народу таква владавина најјача је залога за бољу будућност наше Отаџбине. На томе путу наћи ћете све Србе са Вама, па и Ваше одане Вам Ћупричане.

Добро нам дошли и дуго нам живели!

КРАЉЕВ ОДГОВОР.

На овај поздрав М. Радојковића одговорио је Краљ овим речима:

Господине посланиче,

Поздрав, који сте ми поднели у име грађана милог Ми града Ћуприје, веома ми је драг.

Ја вам захваљујем на топлим речима и молим вас да верујете да се од срца радујем што ћу неколико дана пробавити у средини Мојих верних Ћупричана. Срећан сам што је промисао Божја одредила да Ја данас, на челу драге Ми војске, вршим смотру по оним истим пољима, по којима се Мој јуначки дед хватао у коштац са непријатељима Србиновим за крст часни и слободу златну.

Наде, које сте ви изразили у име народа вароши Ћуприје и које везујете за Мене и Моје потомство, опште су српске наде и Моја ће их кућа вазда високо ценити и о њиховим се остварењима бринуту.

Уверен сам да ће Ме Моји верни Ћупричани искрено помагати у том светом задатку и у том уверењу, поздрављам их са:

Помози Бог и живели Моји драги Ћупричани!

34.

ОТВРАЊЕ УНИВЕРЗИТЕТА.

(2 ОКТОБРА 1902 год.)

Велика Школа подигнута је на ступањ Универзитета законом од 27 фебруара 1905 године. Универзитет је свечано отворен 2 октобра 1905 године. Свечаности отварања Универзитета присуствовао је Краљ Петар, чланови дипломатског тела, народни посланици, министри, митрополит са епископима, чланови Академије Наука, представници скоро свих просветних установа у Србији и изасланик Универзитета у Загребу и Прагу, изасланик Матице Словеначке и т. д.

а) КРАЉЕВ ГОВОР.

Свечаност отварања Универзитета отворио је Краљ Петар овом беседом.

Господо,

Навршиће се скоро сто година од како је Мој дед, врховни вожд, са својим друговима подигао Велику Школу у Београду. Наши неписмени претци осећали су да будућност Србије не може почивати на сабљи и пиштољу. Они су омладини дали завод који би је оспособио да духовним оружјем развије и ојача њихово дело. И данас, отварајући Универзитет српски, право је да се сетимо тога рада врховног војда и његових другова, и да речемо: Слава им!

Сто година је прошло од како је, првим устанком, ударен темељ данашњој слободној Краљевини Србији. За то време она је полако напредовала, имајући да савлађује у своме напретку многе велике унутрашње и спољашње тешкоће. То лагано али стално напредовање наше Отаџбине огледа се у вишој просвети њеној. Од скромне Карађорђево Велике Школе, преко доцније

гимназије, лицеја, и Велике Школе, развио се Универзитет. Он је природна последица развитка науке српске, он је чедо умних напора читавих покољења. Отварајући га данас, сетимо се свих претеча његових. Сетимо се свих научника, књижевника, свих државника који су га радом својим омогућили, и рецимо им: Хвала им!

Подизањем Велике Школе на ступањ Универзитета створен је центар из кога ће српски научници, још у јачој мери но до сада, износити своје радове и улагати их у велику ризницу светске науке. Омладина српска из свих крајева црпиће од сада светску науку на своме језику из тог српског научног центра. Ми смо сви потпуно свесни да је сваки почетак и тежак и несавршен. На нама је да то просветно мезимче српско свом љубављу прихватимо и да га сваки према својој снази и способности помажемо у напредовању његовом. Оглашујући да је Универзитет српски створен, Ја вам желим, господо професори и господо слушаоци, срећан рад на добро Србије и Српства.

б) ГОВОР ЉУБОМИРА СТОЈАНОВИЋА,

ПРЕДСЕДНИКА МИНИСТАРСТВА И МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ.

У име Краљевске Владе поздравио је отварање Универзитета Љубомир Стојановић, председник Министарског Савета и министар просвете, овим говором:

Допустите ми, господо професори, да вам ја први честитам данашњи и по вас и по српску просвету знаменити чин — отварање Првог Српског Универзитета. Честитам вама, јер сте га ви и створили, а Народна Скупштина и Краљ само су санкционисали ваш и ваших претходника рад као професора пређашње Велике Школе.

Ја имам пуно уверења да се они неће покајати што су то учинили. Неће се покајати зато што ћете ви сада моћи и више него до сада својим трудом узиђивати нове и нове камене у велику зграду светске, и што ћете подићи читаву зграду српске науке која се већ увећало гради, на славу вашу а на понос наше отаџбине. Ви ћете вашим истрајним радом подићи наш млади Универзитет на висину чувених светских Универзитета.

Мален је број људи који ће моћи по заслуги оценити ваш рад у томе правцу; много је већи број оних који ће вас ценити по другој страни вашег рада, по вашим васпитаницима. Није наш Универзитет само огњиште науке, већ и школа из које излазе радници за све гране наше државне управе. Универзитет је — да се изразим у слици — што и срце у организму, па ако је крв коју оно шаље свима органима нездрава, како ће организам бити здрав? То управо и јесте битни задатак вашег рада, од тога ће зависити укрупни наш државни напредак, то ће осетити и сиромашни сељак у колеби и богаташ у палати. Ја сам уверен да ћете ви и у том правцу одговорити очекивањима земље и народа.

Па ако и не можете свакоме од њих предати онолико знања колико би желели, има нешто што свакоме можете дати, што сваки може увидети, осетити и научити, а то је љубав и преданост своме послу, савесност и истрајност у раду, уредно и тачно вршење својих дужности. Будите вашим васпитаницима у томе жив свакидашњи пример, јер је нашој отаџбини исто толико потребна честитост колико и наука.

После овога говорио је Сима Лозанић, први ректор београдског Универзитета, о значају науке и Универзитета за напредак народа и државе.

г) ПОЗДРАВ КРАЉА НИКОЛЕ.

Пошто је свршио свој говор, ректор Универзитета прочитао је овај телеграфски поздрав Николе I, Краља Црне Горе:

Размак времена предуг је био од ободске штампарије до срећног данашњег дана када се отвара Први Српски Универзитет. Нечувене патње и витешке борбе наше нације за слободу задавише је у њеном просвјетном развитку. Но млада цвјетајућа Србија, под владом мудрога свога владара, Његовог Величанства Краља Петра I, у овој згодној прилици драгоцјеног примирја, ево подиже највиши храм просвјете. Честитам Србији и цјелокупном Српству данашњу свечаност, а најсрдачније поздрављам све мудре и учене главе у Србији захваљујући им из дна душе на судјеловању у оснивању тога храма за благо и добро млађег нашег српског нараштаја. Да живи Краљ! Да живи Србија! Да срећно цвјета Први Српски Универзитет!

г) ГОВОР ЈОВАНА М. ЖУЈОВИЋА,

СЕКРЕТАРА АКАДЕМИЈЕ НАУКА.

У име Српске Краљевске Академије Наука отварање Универзитета поздрављао је Јован М. Жујовић, секретар Академије, овим говором:

Српска Краљевска Академија свесрдно поздравља отварање Првог Српског Универзитета.

Она се осећа веома срећном што се данас испуњава давнашња жеља просвећених синова Србије и задовољава једна од преких потреба Академије.

Данашњем школском свечаноме дану радују се сви Срби, сва српска учена и просветна друштва, све хумане и привредне установе, јер све с правом очекују новог полета и подстицаја по свима струкама рада нашег. Али је радост Академије, можда, понајвећа, јер је и највећа њена зависност од ове највеће творнице научних истина коју данас отварамо, и понајвеће је њено уздање у њу.

Није потребно доказивати присну везу и зависност Академије од Универзитета, јер на њу указују главни задаци ових највиших научних установа. Довољно је навестити да је задатак Универзитета не само виша

стручна настава него и обрађивање наука; а дужности су Академије: да науку обрађује и унапређује; да поставља и одржава здраве основе научноме суду; да обелодањује и изазива научна истраживања.

Па довољно је само запитати се: би ли могла Академија Наука обрађивати, ако јој Универзитет не би спремао обрађиваче; могу ли се у њој здрави основи научноме суду постављати и одржавати ако томе не претходи универзитетско слободно претресање научних истина и усавршавање научних метода рада; ради кога би Академија објављивала нове научне резултате када то у првоме реду не би били чланови Универзитета: и кога ће она прво на рад изазивати и храбрити до те чланове?

А и летимичним погледом на досадашње радове Академије уверавамо се да најлепше део њих припада професорима који су створили Универзитет. Професори Велике Школе носили су на својим плећима и Академију, па се она узда да ће је даље носити и високо уздизати професори Универзитета. Од радова у Великој Школи постала је прошлост Академије, а садашњост и будућност у рукама су Универзитета.

Још боља и сјајнија будућност припрема се у универзитетској омладини, која ће од сада добијати наставу и потпунију и стручнију, и методе рада тачније и научније.

Стога Академија гледа своју узданицу у универзитетској омладини. Стручно, универзитетски спремна, српска омладина биће кадра да шири и области научних истраживања и делокруг рада српских научника.

Академија је уверена да ће Српски Универзитет преносити у Српску Земљу највишу и најчистију општу науку; да ће он на своме огњишту расприравити пламене српске науке и додавати их великоме огњу опште науке; да ће он умети одржавати везу између науке и потреба Српског Народа, те постати главни покретач напретка у народној просвети, благостању и уљужености; и да ће ученици Српског Универзитета по-

моћу научних истина, хуманих идеја и патриотскога одушевљења препородити цео Српски Народ.

У име Српске Краљевске Академије изјављујем жељу: нека би ово исто школско звоно које је кроз убојну клику Карађорђевих витезова позивало на учење Доситијеве прве српске великошколце, које је, затим, све до јуче, још једнако ојађене косовске Србе позивало да се моле Богу правде и српске слободе — нека би та, драга нам, милозвучна, освештана старина наша једном својим прикупљала све боље и боље чете нових витезова науке, за успешну их борбу наоружавала и опремала на сва она бојна поља на којима се Српство бије за просвету и цивилизацију, за слободу и равноправност, — за своје идеале. И кличем: Да живи Први Српски Универзитет! Живели његови професори! Живела сва српска омладина!

д) ГОВОР Д-РА АНТОНА ХАЈНЦА, РЕКТОРА УНИВЕРЗИТЕТА У ЗАГРЕЕУ.

У име Универзитета у Загребу поздравно је отварање Универзитета у Београду изасланик загребачког Универзитета д-р Антон Хајнц, ректор, овим говором:

Низу свеучилишта која данас поздрављају порођај српскога Универзитета, прикључује се радосним срцем хрватско Свеучилиште, те изашиља свога овогодишњег ректора, да код тога свечаног момента заступа хрватско Свеучилиште.

У прегнућу свом за знаношћу и културним напретком, братски је народ српски већ давно заузео одлично мјесто у колу просвјетљених народа, те му је само још преостало да данашњом славом приведе у живот расадницу највиших наука. Од Велике српске Школе која је толико умних мужева српскоме народу одгојила, настаје српски Универзитет, као што је од правословне академије загребачке настало хрватско Свеучилиште, коме су код крштења његова такође одличници српске науке и наставе кумовали.

Уз једнаки тај развитак једнако су се развијале и душевне везе, јер је братски Народ Српски радо шиљао своје синове у хрватско Свеучилиште, а ово их је очинском љубављу примало да их ојачане науком врати рођеној груди. Тако се народ једне крви не само по науци већ и по срцу нашао у потпуном складу, да највише народне циљеве унапређује.

Преобразбом се највише наставе почиње душевни препород Српскога Народа, у којем га чека велики задатак. У тим ће бригама кријепити српски Универзитет симпатије осталих свеучилишта, а у првом реду симпатије свеучилишта хрватског, које ће сматрати угодном дужношћу, буде ли могло по свом искуству послужити млађег брата. Узајамни саобраћаји потребни су свим свеучилиштима, а поготово свеучилиштима на славенском југу, која требају сву своју снагу окупити, да се културном својом спремом нађу у равнотежи са својим западним друговима.

Приносећи најтоплије честитке освитку српскога Универзитета, хрватско Свеучилиште искрено жели да му све тежње и наде буду остварене, да му дјеловање буде овјенчано најлепшим успехом, и да плодови његове науке буду на корист и срећу Српскога Народа, којег се напредку од срца радују сви његови пријатељи, а понапосе братски народ хрватски.

У то име: Vivat, crescat, floreat Universitas Serbica!

ђ) ГОВОР Д-РА БРАТИСЛАВА ЧЕРНОГ ИЗАСЛАНИКА СЛОВЕНСКОГ ДРУШТВА У ПРАГУ.

Адвокат и изасланик Словенског Друштва у Прагу, д-р Братислав Черни, поздравно је отварање Универзитета у Београду овим говором:

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО!

СЛАВНИ ЗБОРЕ,

Дошао сам у име Словенскога Друштва из Златнога Прага да присуствујем и честитам отварање Првог Српског Универзитета у Београду. Цијела ческа инте-

лигенција iskreno pozdravlja i raduje se što je u krug slovenskih univerziteta stupio novi član, Prvi Srpski Univerzitet, i želi da srpska univerzitetska omladina toliko održi pobjedu na polju prosvjete i nauke koliko su њезини ђедови под јуначким Карађорђем, борећи се за крст часни и слободу златну, одржали пobjеду на полju рата.

е) ГОВОР Д-РА АНТОНА ТРСТЕЊАКА,

ИЗАСЛАНИКА МАТИЦЕ СЛОВЕНАЧКЕ У ЛЈУБЉАНИ.

Изасланик Матице Словеначке у Лjubљани, Д-р Антон Трстењак, поздравно је отварање Универзитета у Београду овим говором:

Vaše Veličanstvo,
Veleučeni zbor,
Mili mi Narod Srbski,

V tem svečanem trenotku ko se vrši najveličastnejši čin v srbski kulturni zgodovini (istoriji), in ko Vas prerojena alma mater sprejema v svetišče vseobčnega znanstvenega naobraževanja, obrnene so oči vsega učenega slovenskega sveta v Belgrad, v to prestolnico slavnega srbskega kraljevstva. In tudi mi Sloveni pohiteli smo k Vam, da se udeležimo Vašega kulturnega slavlja. Osobita mi je čast ko Vam prinašam in izročam v imenu „Slovenske Matice“ najprisrčnejše pozdrave in čestitke, in Vam izražam najtoplejše simpatije. Verujte mi, kakor se vsak iskreni Srb raduje današnjemu, da se temu velikomu dogodku raduje iz vsega srca in iz globočine duše svoje tudi vsak Slovenec.

Nepopolna bila bi Vaša slavnost ako v kolu južnih Slovanov ne bi bilo danes slovenskega zastopnika, to je onega čvrstega in žilavega, za svojo kulturo na severu južnoslovenskega ozemlja borečega se naroda, kateri je tesno spojen s preporodom srbske književnosti, in kateri je vedno branil vse one narodne svetinje, katere so našle v srbskem Univerzitetu goreče gojitelje in neoborive branitelje.

Ne samo da nas spaja krv in jezik, to je ono kar je svakemu narodu najsvetejše, spaja nas tudi sveta uspomena na jedno najvažnejš h dob srpskega prepорода. In zato se nam je na tem, znanosti in prosveti posvećenem mestu, spominjati onih mož kateri so kakor Karamzin, Puškin, in Gogolj u Rusih, tako naši duševni velikani na slavjanskom jugu visoko dvignili narodno kulturo. Dva moža slavnega imena in spomina dala sta tej dobi nov život; a ta moža sta bila Slovenec Jernej Kopitar, in Srbijanac Vuk Stefanović-Karadžić. V Beču sta zasnovala veliko ideju, dvignila sta srbski jezik iz pozabljenosti, ter mu priborila občno veljavo. Delovala sta v Beču kjer so živeli Kopitar, Vuk, pesnik Branko Radičević, in Miklošić kot sveta slovanska občina. Kar je zasnoval Dositej to je s trudom dovršil Vuk, a vsemu delu dal je znanstveno podlago neumrlj Daničić. Z osobitim ponosom in iskrenim zadovoljstvom smemo torej reći da je Kopitar, ta „monstrum scientiarum“, bil Vuka ne samo najbolši svetovalec nego tudi kumom pri najvećem kulturnem delu Srbskega Naroda. Mislim da je to najsvetejše in najidealnejše literarno pobratimstvo kar ga poznaje srbskoslovenska istorija.

A ne smemo pozabiti da je Vuk zmagal šele tedaj ko se je Srbija osvobodila ispod turskega robstva, to je ko si je priborila svobodu in samostalno državu. Čim jačja in trdnija pa je država tim lepše se morejo razvijati in uspevati najlepše cvetke: znanost in umetnost.

Danes je slavistika in vobče vse znanosti katere se ž njo v tesni zvezi, jedna najmoćnejših naših disciplin: ona nam je navdahnula narodni ponos in nam je otvorila pogled v boljšo bodoćnost. Srbski Univerzitet je najvećji triumf srbskega jezika, srbskega napretka, in srbskega dela.

Tukaj na tem svežem vrelu znanosti bodo se krepćali pioniri srbske kulture in napretka, potem pa se bodo razkropili po vsej srbski zemlji, delovali bodo za prosveto in materijalno blagostanje, a kot apostoli bodo širili najlepši nauk, namreć ljubav za drago domovino Srbijo.

V tem imenu kličem iz dna duše svoje Prvemu Srbskemu Univerzitetu, gospodu rektorju in profesorjem, kakor tudi vsemu Srbskemu Narodu: Slava, Slava, Slava!

35.

ОТВАРАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

(3 ОКТОБРА 1905 ГОДИНЕ).

Од 3 марта 1905 год. па до сазива Народне Скупштине у редован сазив за 1 октобар 1905 год., десиле су се у унутрашњој политици Србије знатније промене. Влада Н. П. Пашића настала је била у почетку 1905 год. да, поред других послова, нађе и зајам за савремено наоружање војске и за грађење нових железница, и успела је да, у априлу 1905, нађе у Паризу зајам од 110.000.000 динара. Због тога је била сазвана Н. Скупштина у ванредни сазив, за 8 мај, да прими закон о зајму. Приликом избора Председништва Скупштине показало се да влада нема у Скупштини довољну и поуздану већину, те је 10 маја поднела оставку. Тада је Краљ поверио владу Љуб. Стојановићу, вођи групе самосталних радикала, и он је 16 маја саставио владу само од чланова своје групе. Ова је влада распустила Скупштину укавом од 17 маја, а нова Скупштина изабрана је 10 јула 1905. Ова нова Скупштина сазвана је у редован сазив за 1 октобар 1905, и њу је Краљ отворио овом Престоном Беседом:

а.) БЕСЕДА

КОЈОМ ЈЕ

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ СРБИЈЕ ПЕТАР I

ОТВОРИО СЕДНИЦЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ САЗВАНЕ У РЕДОВАН
САЗИВ НА ДАН 1 ОКТОБРА 1905 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ.

Господо посланици,

Срећан што видим представнике милог Ми на
рода скупљене на важан законодавни посао, Ја вас,

господо посланици, срдечно поздрављам: Добро ми дошли!

Испуњен родитељском радошћу због навршеног пунолетства Мога сина — Престолонаследника, Ја се жури да ту радост с вама поделим, јер сам уверен да ћете и ви, драги Ми посланици, у њој срдечно учествовати. Старање о даљем васпитању Престолонаследникову, Ја ћу, у споразуму с Владом, тако упућивати, како ће Србија, када Богу буде угодно, у Његовом Краљевском Височанству [Престолонаследнику Ђорђу, добити Краља прожета заветним српским мислима и дужностима уставнога владара.

Изразе народне љубави и одушевљења, који су Ми указивани како приликом пунолетства Мога првенца тако и приликом мога путовања с њиме по народу, примио сам к срцу као велику народну награду за нашу љубав спрам Српскога Народа. Они ме испуњавају вером да је наш народ задовољан новим уставним поретком, и крепе Ме у нади да ћемо — држећи се строго у границама законитости, уставности и парламентарности и радећи живо на унапређењу економне, умне и моралне снаге у народу — подићи његово опште благостање, те заслужити његову захвалност.

Господо посланици,

Велико је поље реформаторскога рада коме наше колено ваља да се посвети. По целој државној згради има се што-шта утврђивати, промењивати, поправљати, додавати. За те послове потребно је дуго мирно време у коме ће се они редом и поступно вршити и свршавати.

Основни политички закони, који су претходна спрема за тај рад и који су донети на темељу новог

Устава а на задовољство огромне већине нашега народа — применом својом показују већ задовољавајуће резултате. То се видело и приликом леташњих избора чланова Народне Скупштине када су, у натач велике плаховитости јавне речи у политичкој борби, и многобројни политички зборови и избори народних представника извршени у примерном миру и реду; а то је и доказ да је наш народ зрео за политичке слободе и права за којима је тако одавно жудео. Далеко од мисли да су садашњи политички закони савршени и да га њима ништа више не треба радити, Моја је Влада, уз Моје одобравање, нашла за мудро да се њихово мењање одложи док се строгим и правилном применом истих не осведочи потреба извесних измена. Исто тако просветни и црквени закони, закон о уређењу Главне Контроле, о преуређењу државног рачуноводства и благајни, закон о порези и многи други не могу сад у овом сазиву бити узети у претрес, ма да је и њихова промена врло хитна. Зато ће поглавиту пажњу садашњег законодавства Влада обратити на потребе боље привреде и радиности, лакшега саобраћаја, сигурнијега кредита, правилнијега финансирања, исправније државне администрације и савршенијега наоружања.

Ређајући законодавне послове, како по целисходности тако и по могућности извршења, Моја је Влада нашла за потребно да нам ваља прво посвршавати послове који су започети; стога ће Народној Скупштини поднети већину оних законских предлога који су јој већ били поднети али неизрађени остали.

Општи смер предлога који ће се на озакоњење поднети јесте: да се подстиче приватна иницијатива

у занемареним културно-техничким пословима, да се олакшава интензивнији земљорад и сточарство, да се помаже развој домаће, нарочито пољопривредне индустрије, да се усавршава радна способност и уређују кредитни односи.

Предлозима закона о радњама и о фондовима за накнаду штета од града и помора у стоци, задовољава се, по најбољој могућности, осетна потреба у заштити наше пољске привреде, заната и трговине.

Воде текућице, којима је наша земља прилично богата, које су јој тако често бивале зли господари, треба да се предвиђеним техничким радовима претворе у добре слуге пољопривреди, индустрији и саобраћају.

Железнице, које су сада у току грађења и трасирања, већ привлаче себи наше раденике и предузимаче; оне ће се корисно одазвати не само потребама саобраћаја у опште и рентабилности средишне пруге, већ и на спреми домаће радне снаге и дуза прегнућа, двеју особина које обележавају народни напредак.

Предлози закона о катастру, о стеццишном поступку, и о неким допунама у грађанском поступку имају за циљ да у имовинске и кредитне односе унесу више јасности, безбедности и живости.

Нови трговински уговори израђени су и раде се са највећим напором да се обезбеди домаћи рад и промет наших производа у иностранству. Ако се њима и не постизава оно што је за нас најбоље, постизава се бар оно што је у садашњим међународним економским односима као понајбоље могуће.

Предлог закона о буџету наставак је правилнога финансирања које је на срећу код нас започето. И ако он још није овакав какав би Моја Влада желела

да може поднети Народној Скупштини, ипак је доказ повољнога стања државних финансија. Благодарети увећаном раду и промету, већој пажњи финансијске управе, смемо се поуздано надати да су дефицити и финансијске кризе прешли у прошлост. Савршеније наоружање војске захтеваће нова новчана средства, која ће се моћи набавити без нових непосредних намета на народ. — Очекујући спокојно то потребно унапређење нашег наоружања, Ја сам срећан што вас могу уверити да је наша војска готова да једнодушно и одушевљено одговори својој дужности и да потпуно оправда наде које Ја и Српски Народ на њу полагемо.

Законом о чиновницима има да се поправи особље државне управе; а то ће се постићи: ако се спремним и савесним чиновницима и њиховим породицама осигура живот и будућност; — ако се спречи примање у државну службу људи без стручне спреме за службу; — ако се надзором и судом сузбије нерад и несавесност. Овај се закон има допунити и законом о уређењу централне управе у коме ће се, поред осталог, по свима струкама државне управе одредити број потребних чиновника и њихова класификација, чиме ће се спречити нагомилавање чиновника ван законских прописа и аванзовање истих преко реда и без потреба. Тек тада ће буџетске позиције на личне издатке бити учвршћене, тако да се не могу увећавати без законских промена, чиме ће се стати на пут нерационалног увећања државног буџета.

Господо посланици,

Мило Ми је што вас могу уверити да је Моја Влада очувала све одношаје са страним државама онако добре и исправне какви су били.

Вековна веза међусобних интереса са Аустро-Угарском и традиционалне братске везе с Русијом одржавају се у најбољем стању. А са државама суседних и сродних нам народа на Балканском Полуострву, а нарочито са Црном Гором и Бугарском одржавају се стално не само пријатељски одношаји, него и наде да ће садашње узајамне везе постајати све интимније, јер нас на то упућују интереси боље будућности наших народа.

Непрекидно тешко стање наших саплеменика у областима Отоманскога Царства, чија нас судбина мора интересовати, изазивало је и изазива нереде и побуне у Македонији и у Косовском Вилајету, од којих наступају и по нашим пограничним крајевима кад веће кад мање материјалне и моралне патње. Испуњавајући тачно све међународне обавезе и обзире доброга суседства, Моја је Влада у овим покретима остајала не само неутрална, него је и, колико је кад могла, успокојавајући утицала на своје саплеменике. Упућена да чека резултате реформне акције Великих Сила у области у којој се она сада врши и њено распрострањење и на друге области српскога живља у Косовском Вилајету, Србија ће и даље мирно подносити жртве које јој намеће несигурност у пограничним областима. Она ће и даље остати примерна чуварка мира и међународнога законитога реда на Балкану, јер се нада да ће европска реформна интервенција ускоро морати поправити стање наших саплеменика у Турској.

Уздајући се да ће милост Божја дати правду целом Српском Народу и да ће ваш мудри рад на јачању Србије допринети срећи његовој, Ја отварам

седнице ове Народне Скупштине са свесрдним ускликом:

Живео Српски Народ! — Живела Србија!

3 октобра 1905 год.
у Београду.

ПЕТАР.

ПРЕДСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА, ЉУБ. СТОЈАНОВИЋ; — МИНИСТАР ИНОСТРАНИХ ДЕЛА, Ј. М. ЖУЈОВИЋ; — МИНИСТАР ВОЈНИ, ГЕНЕРАЛ-ШТАБНИ ПУКОВНИК, В. АНТОНИЋ; — МИНИСТАР ГРАЂЕВИНА, ВЛАД. ТОДОРОВИЋ; — МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ ДЕЛА, ИВ. ПАВИЋЕВИЋ; — МИНИСТАР ФИНАНСИЈА, Д-р М. МАРКОВИЋ; — МИНИСТАР ПРАВДЕ, ДРАГ. Д. ПЕЋИЋ; — МИНИСТАР НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ, М. ДРАШКОВИЋ.

6) АДРЕСА

КОЈОМ ЈЕ НАРОДНА СКУПШТИНА, САЗВАНА У ПРВИ РЕДОВНИ САЗИВ ЗА 1 НОВЕМБАР 1905 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ, ОДГОВОРИЛА НА ПРЕСТОНУ БЕСЕДУ

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО!

Народна Скупштина, захвално се одазивајући добродошлицы којом је Ваше Величанство изволело поздравити народне посланике приликом отварања скупштинских седница, с осећајима неизмерне радости хита да поднесе своје узвишеном Краљу срдачна честитања поводом навршеног пунолетства Његовог Височанства Престолонаследника Ђорђа, а у исто време да Га, као веран тумач народних осећаја, увери: да цео Српски Народ искрено дели родитељску радост свог Владара, јер у томе гледа јемство за дугу и срећну владавину омиљене Династије Великог Војводе.

А та радост и целог Српског Народа и Народног Представништва у толико је већа, што с Високе Краљевског Вам престола чује несумњиво обећање: да ће васпитање Престолонаследниково тако бити упућивано, како ће Србија, када Богу буде угодно, у Његовом Краљевском Височанству Престолонаследнику добити Краља, прожета заветним српским мислима и дужностима уставног владара.

Народ Српски, Величанство, једнодушно верује овој Вашој речи, јер Ваше високо уважавање основних грађанских права, Ваше већ осведочено поштовање уставног и парламентарног реда у земљи, без чега је Србија тако дуго и тако много несрећна била, и аманет који је Ваше Величанство оставило својем Првенцу приликом проглашења Његова пунолетства, све то народу даје поуздану залог: да Син Оца постигнети неће.

Стога, нека је допуштено Народном Представништву да Вас најискреније увери: да они изрази народне љубави и одушевљења који су Вам указивани како приликом пунолетства Вашег Првенца, тако и приликом путовања са Њиме по народу, јесу одиста несумњиви доказ: да народ, задовољан новим политичко-правним поретком у земљи, који је заснован за владе Вашег Величанства, са пуно поуздања очекује сигурну и срећну будућност.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

Народно Представништво потпуно појима да наше колено очекују тешки и велики радови на уређењу и консолидовању државне зграде.

Основни политички закони, који су претходна спрема за тај рад, захваљујући племенитој тежњи Вашег Величанства да права уставност у земљи овлада, већ су ступили у живот, и Народно Представништво осећа велико задовољство, што може потврдити Ваше речи: да ти закони показују задовољавајуће резултате, и да су последњи у потпуном реду извршени избори народних посланика дали несумњива доказа о политичкој зрелости нашег народа. Истина, по нахођењу Народног Представништва, тај посао још није у свему довршен; али за сад и само налази да је мудро задржати се на садањој уставној тековини. У нас је толико пута рушена целокупна политичка зграда, да је прека потреба пустити садањи Устав да извесно време с мером, мудрошћу и полагано дејствује, како би дух праве и истинске уставности освојио и њене

противнике, и на тај начин земља се на свагда обезбедила од трзавица и политичке нестаљности.

Али Народна Скупштина не може ову прилику пропустити без напомене, да се у пракси показало да неки органски закони, који треба да буду прави израз уставом обезбеђених начела, као што су: закон о уређењу округа и срезова, општински и други, потребују извесне измене, како би боље одговорили потребама земаљских прилика.

Народно Представништво, прожето тежњом да се наш културни живот издигне на висину која ће одговарати утврђеним политичким слободама, налази: да све гране земаљске привреде треба из основа поправити. Стога Народно Представништво с најбољом вољом излази на сусрет намерама Владе Вашег Величанства: да се поглавита пажња обрати на подстицање приватне иницијативе у занемареним културно-техничким пословима, на потпомагање земљорада и сточарства, на развијање домаће, а нарочито пољопривредне индустрије и уређење кредитних односа. У том смеру, Народно Представништво радо ће прихватити све законске предлоге који се буду односили на побољшање и обезбеђење нашег земљорада и сточарства као и на проширење железничке мреже, не ускраћујући обилату пажњу ни оним законским предлозима који се буду односили на занате и трговину, јер је Народна Скупштина дубоко уверена да редови класа, искључиво оданих занатима и трговини, у вези са добром комуникацијом чине да се на светску пијаци износи већа количина земаљских производа.

А да би трговина добила истински полет, нужно је да се у земљи утврди јавни кредит. Томе смеру врло згодно ће послужити предлози: о преносу извршења са полицијске на судску власт, закон о стечају и ванстечајном судском равнању, као и законски предлог о катастру који је неопходан за безбедност имовинских одношаја у земљи. Стога ће Народна Скупштина, са свом потребном пажњом проучити ове за-

конске предлоге, изјављујући уједно да је Влада Вашег Величанства погодила истинску жељу народа, кад је прегла да путем ових законских предлога осигура стубове на којима свака трговина почива, као и да ће тој народној жељи још боље одговорити ако, новом кодификацијом целокупног законодавства у области приватног права, осигура што већу јасност и што јачу сигурност у приватно-правним односима наших грађана.

Народна Скупштина врло добро појима да се одржањем међународних трговачких веза много брже иде путем напретка, па, претпостављајући да ће и стране државе уговорнице достојно оценити узајамност трговинских интереса које имају с нашом земљом, Народно Представништво изјављује наду: да ће се новим трговинским уговорима и ветеринарном конвенцијом у пуној мери обезбедити трговински и економски интереси наше земље.

Народна Скупштина је с особитим задовољством примила на знање Ваше високо саопштење: да је стање државних финансија тако повољно да су дефицити и финансијске кризе сада само једна немила успомена из прошлости, и, под пријатним утиском овог саопштења, Народна Скупштина, имајући уверења да ће предложене позиције буџетске служити општој користи, изјављује: да ће од своје стране тежити што више циљу да се овогодишњи државни буџет, без штете по државне интересе, разумном штедњом и смишљеним распоредом државних прихода, постави на што здравију и чвршћу основу.

Али, и ако је разумна штедња у свима струкама државне администрације један од нарочитих задатака садањег Народног Представништва, оно се користи овом приликом изјавити Вашем Величанству: да је народ вазда готов и вољан да поднесе сваку жртву која је намењена великим интересима Отаџбине. А наоружање наше војске модерним оружјем јесте једна несумњива потреба коју ваља задовољити. У вези с тим, Народно Представништво, с осећајима патри-

отског поноса, поздравља Вашу меродавну изјаву: да је наша војска готова једнодушно и одушевљено одговорити својој дужности, и да је у стању потпуно да оправда наде које се на њу полажу.

Питање о уређењу чиновничког стања издавна стоји отворено, и зато ће Народна Скупштина озбиљну пажњу посветити пројектованом закону о чиновницима, и са најбољом вољом прихватити намеру Владе, да се спремним и савесним чиновницима и њиховим породицама осигура потребно живљење. У вези с тим, Народна Скупштина се са похвалом одазива тежњи владе, да се законим путем повећа одговорност чиновника и на тај начин сузбије нерад и несавесност у њиховим редовима које су појаве последица с једне стране тога, што се до сада није довољно водило рачуна да нарочита спрема, осведочена испитима и праксом, буде мерило за добијање положаја у државној служби и унапређење, а с друге стране, што ни у једној грани државне администрације није тачно одређен број потребних чиновника и њихова класификација, услед чега се број чиновника у многим надлештвима умножио без стварне потребе. Томе злу, које је учинило да је наш државни буџет достигао економску преоптерећеност пореских обавезника, Народно Представништво ће се трудити да, у споразуму с Владом, стане на пут, и зато ће врло радо прихватити Влади предлог закона о уређењу централне управе, претпостављајући да се њиме иде на упрошћење државне администрације, као што се нада да ће Влада у свима гранама државне администрације завести испите спремности, у смислу заповедног наређења чл. 183. Устава, како би се неспремним људима спречио улазак у државну службу.

Ваше Величанство,

Народна Скупштина, правилно појимајући да је узајамни пријатељски утицај међу државама једна од најважнијих погодаба за напредак народа, с особитим задовољство је саслушала, да је Краљевска Влада

очувала све одношаје са страним државама онако исто добре и исправне, какви су и до сада били. А како, у данашњем времену развитог међународног саобраћаја, и најсилнији народи, осећајући узајамну зависност интереса, најпажљивије гаје пријатељске и трговинске односе међу собом, Народно Представништво свечано изјављује: да ће радосно поздравити сваки корак Владе на путу учвршћивања пријатељских веза са свима страним државама.

Према томе, Народној Скупштини веома је драго изјавити: да је на њу особито повољно дејствовала изјава Вашег Величанства, да се везе међусобних интереса са Аустро-Угарском и традиционе братске везе с Русијом најбоље одржавају. Српски Народ је дао, у небројено прилика, израза своје непомућене оданости словенској заједници, а вазда је много полагао на искрено пријатељство и братско поверење према сродним и једнородним нам народима на Балканском Тропољу; па стога Народна Скупштина, као верни тумач народа, радосно поздравља Ваше пријатно саопштење да су наши односи са Црном Гором и Бугарском све интимнији, јер у томе налази потврде својој оправданој нади: да ће се између ових сродних народа постићи потпуна хармонија интереса и уједињење њихових снага.

По овоме, Ваше Величанство ће појмити дубоку тугу Народног Представништва што, уз ове изразе свога задовољства, мора напоменути да наша отаџбина, и ако испуњава све међународне обавезе и обзире доброг суседства, стално трпи несигурност у својим областима на јужној граници. Народ је био и сувише узбуђен поводом наших граничних жртава и у крви и у имању, па стога ће Влада Вашег Величанства наићи на једнодушно одобравање у земљи, ако на тој граници предузме мере које ће заштитити достојанство земље од неоправданих напада туђине.

Тако исто, Народно Представништво, под утиском праведног бола који цео народ осећа, не може а да на овом месту не даде израза туге због тешког стања

наше браће и по крви и по имену у областима Отоманског Царства. Нереди и побуне у Македонији и Ст. Србији прогутали су највиђеније Србе тако да је у тим областима наступила бојазан за опстанак српског племена.

Стога ће Влада Вашег Величанства одговорити горућим жељама свакога Србина, ако све своје силе употреби на то, да се реформна акција Великих Сила распростре и на друге области српског живља, у Косовском Вилајету, како би се поправило стање наших саплеменика у тим крајевима.

ВАШЕ ВЕЛИЧАНСТВО,

За кратко време Ваше владавине Српски Народ је, из личног додира и из многих других прилика, стекао непоколебљиво уверење да је његов Краљ истински пријатељ уставности и народних слобода. Стога Народно Представништво, као верни израз народне душе, пуно најдубљег уверења да је од ступања Твога на Краљевски Престо, у Србији настало ново, срећније доба, и пуно поуздања да ће под владавином Твојом и Твога Првенца, Србија и Српство остварити своје народне идеале, с осећајима љубави и оданости, кличе:

Да живи Његово Величанство Краљ Петар II! — Да живи Његов Краљевски Дом! — Да живи Српски Народ!

22 октобра 1905 год.,
у Београду.

ПРЕДСЕДНИК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ: НИК. П. НИКОЛИЋ; — ПОТПРЕДСЕДНИЦИ: СИМА Д. КАТИЋ, МИЛОВАН ЛАЗАРЕВИЋ; — СЕКРЕТАРИ: КОСТА ТИМОТИЈЕВИЋ, МИХАИЛО Р. РАДИВОЈЕВИЋ, ВЛАДА К. КУШАКОВИЋ, СИМА ЗЛАТИЧАНИН, ЖИВОЈИН ХАЦИЋ, Д-р АХИЛО МИХАИЛОВИЋ, БЛАГОЈЕ ИЛИЋ.

— о о о —

САДРЖАЈ

	СТРАНА
Предговор	III
Избор Краља Петра I	1
Честитке Краљу на избору и Краљеви одговори	4
Депутација Народног Представништва у Женеви	10
Долазак Краља Петра у Србију	12
Прва прокламација Краља Петра I	16
Прва наредба Краља Петра I војсци	18
Закључење седнице Народне Скупштине (17 јуна 1903 г.)	21
Краљ Петар и народни посланици	23
Прва прослава Краљева рођендана (1903)	28
Програм рада владе Јована Ђ. Авакумовића	32
Први пут у Тополи (13 јула 1903)	36
Долазак Краљеве деце	39
Краљ и официри (1903 год.)	42
Прва Престона Беседа Краља Петра I	47
Прва скупштинска адреса Краљу Петру I	53
Програм рада владе Саве Грујића	58
Краљ и судије	66
Ступање Краљевића Александра у војску	68

Почетак прославе стогодишњице устанка од 1804 год.	70
Изјава владе ђенерала Саве Грујића . . .	75
Стогодишњи помен борцима изгинулим у борбама за време Првога Српскога Устанка 1804—1813 године	77
Закључење Народне Скупштине (25 марта 1904 год.)	88
Краљ Петар у Смедереву и Пожаревцу . .	91
Пут Краља Петра по Западној Србији (у мају 1904 год.)	95
Годишњица избора Краља Петра I . . . , .	101
Откривање Видовданског Споменика . . .	105
Крунисање Краља Петра I (8 септ. 1904 г.) .	113
Миропомazaње Краља Петра I (у Жичи, 26 септембра 1904 г.)	120
Отварање Народне Скупштине (3 новембра 1904 год.)	122
После једне кризе	132
Пунолетство наследника престола Краљевића Ђорђа (27 августа 1905 год.)	136
Пут Краља Петра по југозападној Србији (у септембру 1905 год.)	142
Краљ у Ђуприји 1905 год.	153
Отварање Универзитета (2 октобра 1905 год.)	155
Отварање Народне Скупштине за 1905—1906 годину	164

Ова се књига може добити у књижари „Време“
(Краља Милана, 37) или у уредништву „Новога
Живота“ (Обилићев венац, бр. 25).